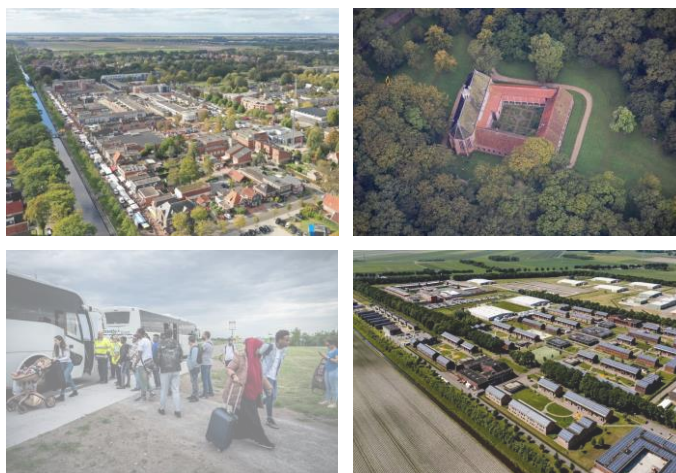

Maatschappelijke kosten en baten asielcomplex Ter Apel

Analyse voor de gemeente Westerwolde

23826

eindrapport

2 oktober 2024

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
2	Waarover gaat het?	6
2.1	Asielcomplex Ter Apel	6
2.2	Relatie met de gemeente Westerwolde	11
3	Effecten van het asielcomplex.....	13
3.1	Maatschappelijke kosten-batenanalyse	13
3.2	Effecten in samenhang.....	14
3.3	Effecten toegelicht	15
3.4	Effecten buiten scope.....	17
4	Ervaringen en meningen van inwoners Ter Apel	18
4.1	Meningen over positieve en negatieve aspecten van het asielcomplex.....	18
4.2	Ervaren onveiligheid in relatie tot overlast	26
4.3	Ervaren overlast: wie, wat en waar?	29
4.4	Ervaren impact van overlast op het dagelijks leven	30
4.5	Schade vanwege overlast	33
4.6	Veiligheidsmaatregelen.....	34
4.7	Wat zou er volgens inwoners moeten veranderen?	35
4.8	Overzicht ervaren maatschappelijke effecten voor inwoners.....	37
5	Maatschappelijke kosten en baten voor inwoners	38
5.1	Werk en inkomen.....	38
5.2	Voorzieningen.....	39
5.3	Veiligheid.....	43
5.4	Woningwaarden	48
5.5	Overzicht maatschappelijke kosten en baten voor inwoners.....	50
6	Maatschappelijke kosten en baten voor ondernemers	52
6.1	Ervaringen van ondernemers	52
6.2	Werk en inkomen	54
6.3	Voorzieningen.....	56
6.4	Veiligheid.....	57
6.5	Waarde bedrijfsvastgoed.....	58
6.6	Overzicht maatschappelijke kosten en baten voor ondernemers.....	60
7	Maatschappelijke kosten en baten voor de gemeente.....	62
7.1	Werk en inkomen	62
7.2	Voorzieningen.....	63
7.3	Veiligheid.....	68
7.4	Inkomsten uit belastingen	70
7.5	Overzicht maatschappelijke kosten en baten voor de gemeente	71
8	Bevindingen en aanbevelingen	72
8.1	Belangrijkste bevindingen.....	72
8.2	Aanbevelingen	76

Bijlage 79

A Respons enquête	81
--------------------------------	-----------

1 Inleiding

behoefte aan feitelijk beeld

In opdracht van de gemeente Westerwolde heeft Cebeon onderzoek gedaan naar de maatschappelijke kosten en baten van het asielcomplex Ter Apel. De aanleiding voor dit onderzoek is de behoefte van de gemeenteraad om meer inzicht te krijgen in zowel de positieve als de negatieve opbrengsten, zodat besluitvorming hierover meer op feiten kan worden gebaseerd.

In afstemming met de burgemeester als bestuurlijk opdrachtgever en met de fractievoorzitters van de gemeenteraad is een opdrachtschrijving opgesteld om dit in kaart te brengen met behulp van een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA).

onderzoeksvragen

Het onderzoek dient inzicht te geven in de volgende hoofdvragen:

1. wat zijn de huidige positieve en negatieve opbrengsten van het asielcomplex voor Westerwolde?
2. bij wie komen de voor- en nadelen van het asielcomplex terecht?

Daarnaast is aandacht gevraagd voor de relatie tussen overlast en een specifieke groep overlastgevendende asielzoekers en de maatregelen om dit in te dammen.

betrokkenheid belanghebbenden en kwaliteitstoets

Tijdens het onderzoek zijn tussentijdse bevindingen besproken met een ambtelijke begeleidingsgroep waarin deskundigen van alle betrokken afdelingen hebben geparticipeerd. De conceptbevindingen van de analyses rond veiligheid zijn gevalideerd en geduid in een expertsessie met deskundigen van gemeente en politie. In deze sessie is ook verkend welke mogelijkheden er zijn om overlast effectiever aan te pakken. Tussentijdse bevindingen zijn tevens besproken met een stuurgroep onder voorzitterschap van de burgemeester. Als toets op de kwaliteit is de werkwijze van het onderzoek (positief) beoordeeld door een externe deskundige die veel ervaring heeft met complexe maatschappelijke kosten-batenanalyses.¹

Daarnaast is aan de inwoners en ondernemers van Ter Apel de gelegenheid geboden hun ervaringen en meningen kenbaar te maken. Dit is gebeurd door middel van een digitale enquête en persoonlijke interviews. Ook heeft het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers bijgedragen door gegevens te verstrekken.

inhoud rapport

Het onderzoek richt zich op de periode tot en met 2023.² In dit rapport doen we verslag van de uitkomsten. Het rapport is opgebouwd uit de volgende hoofdstukken met een beschrijving van:

2. inhoud en context van het probleem;
3. effecten van het asielcomplex;
4. ervaringen van de inwoners van Ter Apel;
5. maatschappelijke kosten en baten van het asielcomplex voor inwoners;
6. maatschappelijke kosten en baten van het asielcomplex voor ondernemers;
7. maatschappelijke kosten en baten van het asielcomplex voor de gemeente Westerwolde;
8. belangrijkste bevindingen en aanbevelingen.

Bijlage A bevat de antwoorden op de digitale enquête onder de inwoners van Ter Apel.

¹ Betreft prof.dr. J.J.Polder, hoogleraar Gezondheidseconomie Universiteit van Tilburg.

² Dit betekent dat actuele ontwikkelingen die doorwerken op kosten/baten buiten beschouwing zijn gebleven. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om de dwangsom die de gemeente van het COA ontvangt en het -volgens lokale deskundigen- afgenomen aantal incidenten in het centrum.

2 Waarover gaat het?

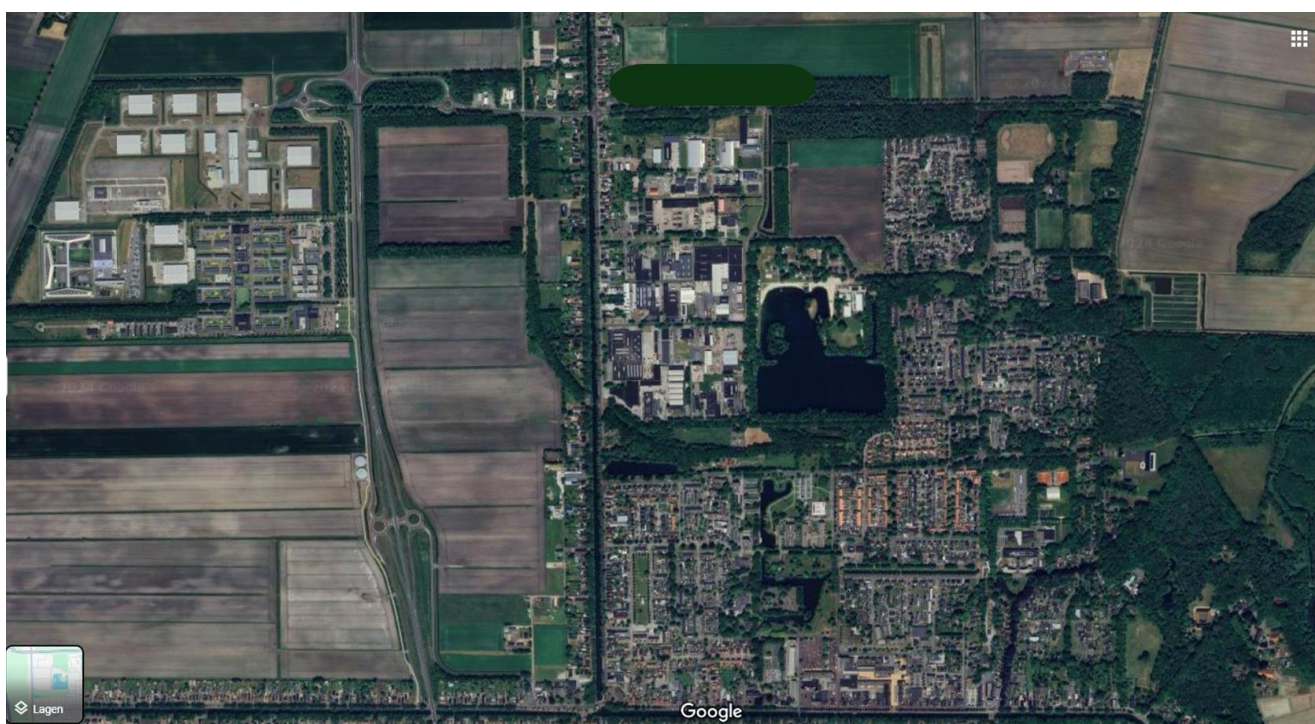
Dit hoofdstuk geeft een introductie op het onderwerp van dit onderzoek met een schets van de ontwikkeling van het asielcomplex Ter Apel (paragraaf 2.1) en de relatie met de gemeente Westerwolde (paragraaf 2.2).

2.1 Asielcomplex Ter Apel

2.1.1 Locatie en voorzieningen

locatie en historie

Het asielcomplex is gevestigd op een groot terrein aan de Ter Apelervenen, ten westen van het dorp Ter Apel. Het kaartje hieronder geeft een indruk van de ligging (*linksboven*) en omvang (circa 15 hectare) van het complex, ook in verhouding tot het dorp (*rechts van het midden*).

In de jaren tachtig van de vorige eeuw is hier een groot materiaaldepot van de NAVO gevestigd, waar enkele honderden mensen uit de regio werkzaam zijn. Het einde van de Koude Oorlog en de Duitse eenwording maken dit depot overbodig.

Na sluiting vestigt het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) hier vanaf 1996 een Onderzoeks- en Opvangcentrum (800 plaatsen). Inmiddels is het complex uitgegroeid tot de grootste, permanente asielzoekersopvang van Nederland. Ook opent de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) hier in 1997 een penitentiaire inrichting en volgt de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) in 2001 met het Aanmeldcentrum.

diversiteit aan verblijfsvoorzieningen

Het COA biedt nu op deze locatie – naast de centrale ontvangstlocatie – diverse voorzieningen voor het opvangen van asielzoekers:

- procesopvanglocatie (POL): hier verblijven volwassenen/gezinnen na het eerste gehoor door IND tot het einde van de algemene asielprocedure;
- procesopvanglocatie Amv (POL-Amv): een vergelijkbare voorziening voor alleenstaande minderjarige vreemdelingen die zonder begeleiding van ouder of voogd asiel aanvragen. Zij verblijven hier gemiddeld enkele dagen;
- asielzoekerscentrum (AZC): opvang na de algemene asielprocedure voor statushouders en asielzoekers met verlengde procedure. Ook afgewezen asielzoekers kunnen hier nog maximaal 28 dagen verblijven;
- vrijheidsbeperkende locatie (VBL): voor asielzoekers die beperkingen krijgen opgelegd vanwege hun gedrag.

In totaal gaat het om opvangplaatsen voor maximaal 2.000 vreemdelingen (asielzoekers en statushouders). Behalve bed-bad-brood en een veilige plek krijgen asielzoekers hier verschillende begeleidingsprogramma's (waaronder taallessen, sport/spel) aangeboden. Volgens gegevens van het COA duurt hun verblijf hier gemiddeld één tot enkele maanden. Dit is mede afhankelijk van de doorstroombmogelijkheden.

Daarnaast is er op het complex een speciale penitentiare inrichting van de DJI met circa 450 plaatsen voor 'vreemdelingen in strafrecht' (VRIS). Deze gevangenis is uniek in zijn soort en herbergt mensen die een strafbaar feit hebben gepleegd, illegaal in Nederland verblijven of na hun misdrijf ongewenst zijn verklaard. Het verblijf is niet gericht op resocialisatie in de Nederlandse samenleving. In samenwerking met de Dienst Terugkeer & Vertrek worden deze vreemdelingen voorbereid op terugkeer naar hun land van herkomst. Gemiddeld verblijven gedetineerden hier bijna 1 jaar.

Samen worden deze voorzieningen aangeduid als het 'asielcomplex Ter Apel' (hierna: asielcomplex).

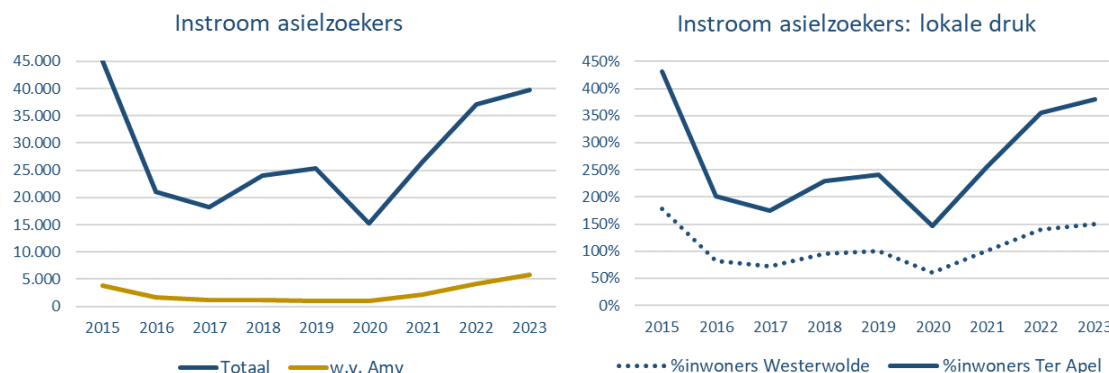
2.1.2 Populatie

grote druk op lokale situatie

De opvang in Ter Apel staat al langere tijd onder grote druk. Belangrijke oorzaken hiervoor zijn:

- alle asielzoekers moeten in principe via Ter Apel, omdat daar het enige Aanmeldcentrum van Nederland is gevestigd. Daarbij komt dat er bij de IND achterstanden zijn in de behandeling van aanvragen;
- het ontbreekt aan voldoende opvangcapaciteit elders in het land. Veel centra zijn 'verstopt' doordat statushouders onvoldoende snel kunnen uitstromen naar zelfstandige woonruimte.

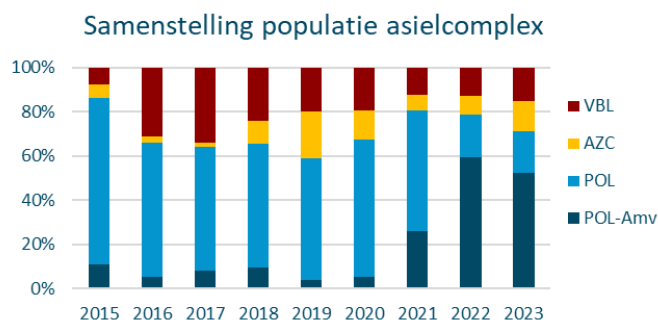
In het diagram hieronder *links* is zichtbaar hoe de instroom van asielzoekers in Nederland zich in de periode 2015-2023 heeft ontwikkeld (bron: CBS). Naast de totale instroom is de categorie alleenstaande minderjarige vreemdelingen (Amv) uitgelicht. Omdat deze stroom in principe via het Aanmeldcentrum moet, geeft dit een beeld van de impact op Ter Apel en Westerwolde. Afgezet tegen het aantal inwoners geeft het diagram *rechts* een beeld van de lokale druk.

Gemiddeld stromen jaarlijks zo'n 28.000 asielzoekers (overwegend met eerste asielverzoek) Nederland in, waarvan circa 9% Amv. Dit betekent dat de gemeente Westerwolde jaarlijks gemiddeld ruim 1 keer het aantal eigen inwoners 'trekt' als asielzoeker. Voor Ter Apel is de intensiteit fors groter: gemiddeld elk jaar circa 2,7 asielzoekers per inwoner.

gewijzigde samenstelling asielcomplex: meer alleenstaande jongere asielzoekers

Doordat niet alle asielzoekers even lang op het asielcomplex blijven, heeft de populatie in Ter Apel de laatste jaren een andere samenstelling gekregen. Dit is hieronder inzichtelijk gemaakt met gegevens over het aantal asielzoekers in de opvang op de eerste dag van iedere maand (bron: COA; totaal 12 peilmomenten per jaar).³ Hierbij is onderscheid gemaakt naar soorten opvang.

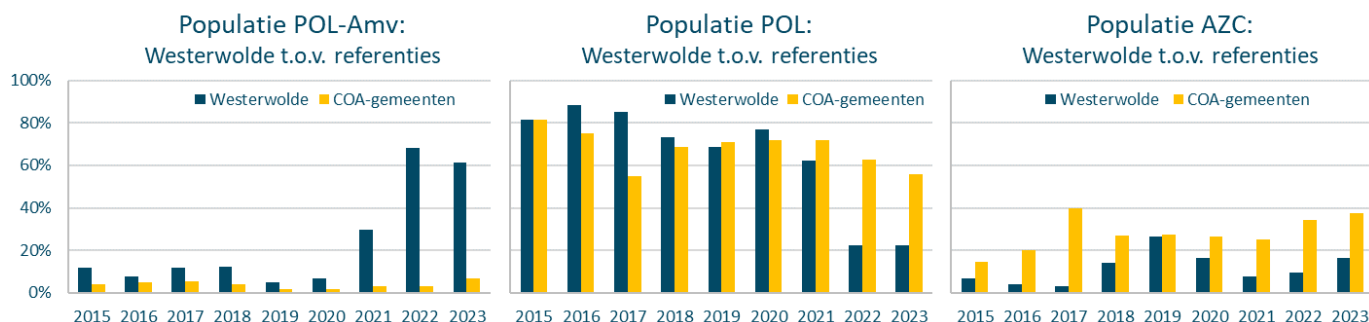
Duidelijk zichtbaar is dat het aandeel van Amv de laatste jaren fors is toegenomen ten koste van het aandeel gezinnen/volwassenen.⁴

benchmark onderstreept dat aantal Amv in Westerwolde veel groter is dan elders, vooral in de laatste jaren

Een vraag is in hoeverre deze situatie zich ook elders voordoet. Daartoe hebben we de ontwikkeling in Westerwolde vergeleken met andere gemeenten waar een grote asiellootatie is gevestigd (COA-gemeenten). Het resultaat is hieronder zichtbaar (bron: COA).

³ Deze aantallen vormen een onderschatting van de feitelijke aantallen die op het complex hebben verbleven, omdat personen die na de eerste dag van de maand aankomen en voor de eerste dag van de daaropvolgende maand weer vertrekken niet zichtbaar zijn in deze data.

⁴ Deze verhouding wijkt substantieel af van de in de bestuursovereenkomst afgesproken verhouding in opvangplaatsen (1.950 versus 50 voor Amv). Overigens is niet duidelijk in hoeverre in de POL-Amv ook alleenstaande jongvolwassenen verblijven.

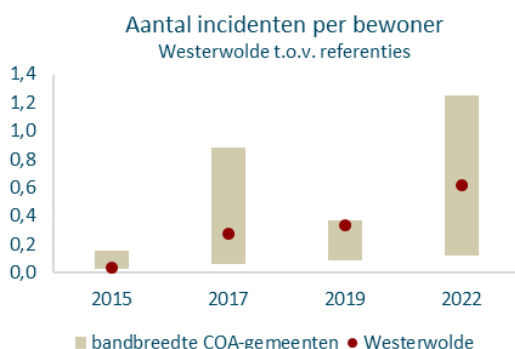

Het aantal *alleenstaande minderjarige* vreemdelingen in de opvang blijft in andere gemeenten met grote asiellocatie, zeker vanaf 2019, ver onder het niveau van Westerwolde (*links*). In die gemeenten is het aantal *volwassenen/gezinnen* in de opvang veelal groter (*midden*). Ook is elders de betekenis van procesopvang duidelijk kleiner en van AZC groter (*rechts*). Dit onderstreept hoe uniek de recente situatie in Ter Apel is.

2.1.3 Overlast

gewijzigde samenstelling populatie vergroot spanningen en overlast

De druk op de opvang en de gewijzigde samenstelling van de populatie zorgt voor grotere spanningen op het complex, bij COA-medewerkers en bewoners. Dit komt onder meer tot uiting in het aantal incidenten (bron: COA), zoals hieronder is weergegeven.

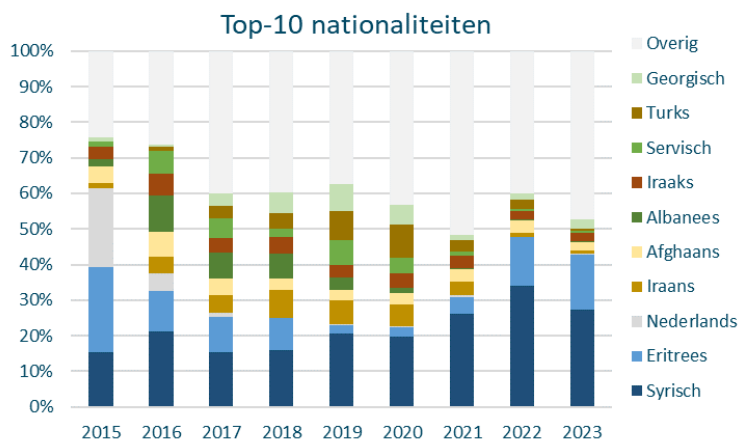
Het aantal incidenten per bewoner op het asielcomplex in Westerwolde:

- laat sinds 2015 een stijgende lijn zien;
- vertoont geen duidelijk afwijkend beeld ten opzichte van grote asiellocaties in andere gemeenten, waar het aantal incidenten soms nog groter is.

Wel signaleert de Inspectie dat ‘het risico op ernstige incidenten toeneemt. Hierbij is veelal een specifieke groep van ongeveer 200 tot 250 overlastgevende asielzoekers betrokken.’⁵

Zo brengt het karakter van de opvang mee dat veel mensen met weinig privacy bij elkaar zitten. Mensen die op het complex werkzaam zijn (geweest) geven aan dat er (te) veel van dezelfde groepen (alleenstaande mannen, Amv) en nationaliteiten bij elkaar zitten. Voorheen kon er beter worden gespreid, waardoor minder groepsvorming ontstond. Onderstaand diagram geeft inzicht in de top-10 nationaliteiten voor de periode 2015-2023 (bron: COA). Samen vertegenwoordigen zij gemiddeld bijna tweederde van de totale populatie.

⁵ Inspectie Justitie en Veiligheid, Onveilige situatie asielopvang Ter Apel, brief aan staatssecretaris, 7 december 2023.

In alle jaren zijn Syriërs en Eritreeërs de grootste groepen op het complex. In 2015 was er nog een omvangrijke groep met Nederlandse nationaliteit. Andere nationaliteiten zijn in slechts enkele jaren duidelijk vertegenwoordigd. Dit wijst op de dynamiek in asielstromen.

Door het grotere aandeel van (alleenstaande) jongvolwassen asielzoekers zijn er meer asielzoekers op het complex die weinig kans maken op een verblijfsvergunning, omdat zij uit een veilig land afkomstig zijn ('kansarmen'). Het gaat om een relatief kleine groep van ongeveer 200 mensen, afkomstig uit Marokko en Tunesië. Uit andere Noord-Afrikaanse landen, zoals Algerije en Libië, komt een in omvang vergelijkbare groep. Lokale veiligheidsexperts constateren dat met name jongvolwassen asielzoekers uit deze regio in wisselende groepen een groot deel van de overlast in het dorp veroorzaken, die de laatste jaren fors is toegenomen.⁶ De meeste overlastplegers zijn geen veelpleger: gemiddeld veroorzaken zij niet meer dan één of enkele incidenten.

veiligheidsmaatregelen

Om de veiligheid van inwoners te borgen, zijn tal van maatregelen genomen. Een greep hieruit:

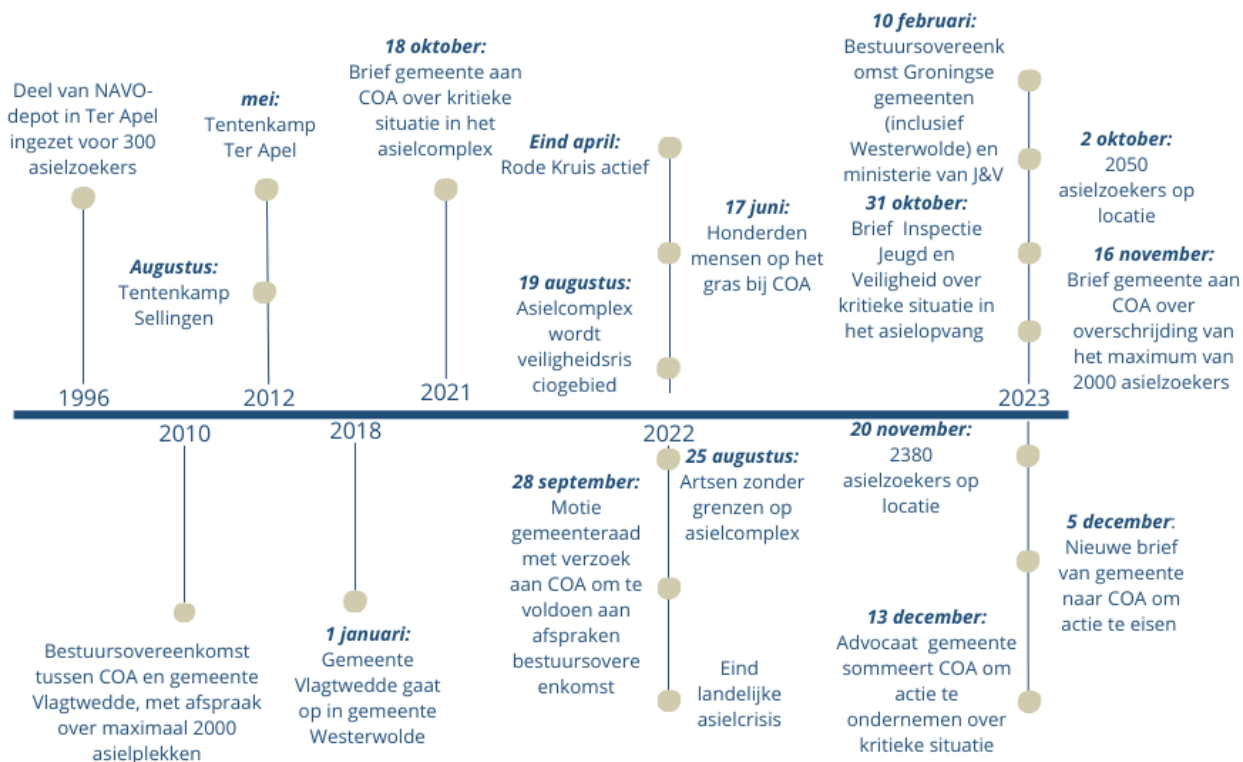
- beveiliging van het terrein door een ingehuurd particulier bedrijf in samenwerking met de politie;
- gebruik van een procesbeschikbaarheidslocatie (waar men 22 uur binnen zit) voor kansarme asielzoekers die misbruik maken van bed, bad en brood. Omdat het complex overvol is, kunnen hier minder personen verblijven dan nodig wordt geacht. Deze locatie is operationeel geweest, maar door de rechter verboden. Er wordt gezocht naar alternatieven;
- ruimere bevoegdheden (fouilleren e.d.) voor de politie op het buitenterrein bij het Aanmeldcentrum, dat door de gemeente is aangemerkt als veiligheidsrisicogebied;
- beveiliging van het winkelcentrum door een (ander) particulier bedrijf;
- toepassing van (collectieve) winkelverboden;
- inzet van bijzondere opsporingsambtenaren (boa's) in dienst van de gemeente en aangevuld vanuit de regio (in het kader van een regiodeal);
- ondersteuning van de politie met inzet van de Koninklijke Marechaussee en een Straatteam specifieke doelgroepen dat met inwoners spreekt en asielzoekers uit de anonimiteit haalt;
- speciaal busvervoer voor asielzoekers naar omliggende plaatsen, ter ontlasting van reguliere buslijnen. Bij de bushalte voor de locatie staan rond de aankomst- en vertrektijden enkele beveiligers om het in- en uitstappen van de reizigers rustig te laten verlopen.

Dit alles is tot nu toe niet toereikend gebleken om de overlast afdoende in te dammen.

⁶ De impact van de overlast op het leven van inwoners en ondernemers van Ter Apel wordt zichtbaar in hoofdstuk 4, 5 en 6.

2.2 Relatie met de gemeente Westerwolde

De belangrijkste mijlpalen in de relatie met de gemeente zijn gevisualiseerd in onderstaande tijdlijn. Hieronder lichten we de relatie met en de ervaringen van de gemeente verder toe.

bestuursovereenkomst

Het dorp Ter Apel deelt een lange voorgeschiedenis met het asielcomplex. Ruim 10 jaar na de eerste komst sluit het COA in 2010 een bestuursovereenkomst met de gemeente Vlagtwedde. Door de lange looptijd van 30 jaar biedt deze overeenkomst het COA de mogelijkheid om fors te investeren op basis van een masterplan. Dit resulteert in een vervanging van alle bestaande gebouwen door nieuwbouw in 2015-2016.

De overeenkomst bevat onder andere afspraken over de maximale capaciteit van de opvang (2.000 plaatsen), de organisatie van voorzieningen op het complex (waaronder onderwijs en gezondheidszorg), de looptijd (30 jaar) en de intentie dat het COA benodigde diensten zoveel mogelijk uit de gemeente/regio betreft. Ook ontvangt de gemeente een jaarlijkse vergoeding in de orde van 0,5 miljoen euro.

gemengde ervaringen

Een belangrijke overweging voor de gemeente om de bestuursovereenkomst met het COA te sluiten, zijn de voordelen die de samenwerking oplevert: het behoud van werkgelegenheid⁷, een stimulans voor het ondernemersklimaat en extra financiële middelen. Hier tegenover staat dat inwoners en ondernemers in Ter Apel meer overlast en imagoschade zijn gaan ervaren, mede omdat de bovengrens van het aantal op te vangen asielzoekers vaak wordt overschreden. Door het aanhoudende en niet zelden intense karakter van de overlast overschaduwden de nadelen de laatste jaren de voordelen. Dit heeft zijn weerslag op het draagvlak onder de bevolking.

⁷ Ten tijde van de sluiting van het NAVO-depot sloot ook de grote spellenfabrikant MB zijn deuren. Gezien de economische context zou het verlies van zoveel banen ingrijpende gevolgen hebben gehad voor de regio en de gemeente Westerwolde.

Regelmatig zijn er crisissituaties die voor veel onrust zorgen en navenante media-aandacht krijgen

- 2012** Uitgeprocedeerde asielzoekers richten een tentenkamp in, eerst in Ter Apel, later in Sellingen. Omdat zij niets te verliezen hebben, gaan zij op strooptocht. De onrust die dit geeft, vormt aanleiding om de tentenkampen te ontruimen.
- 2015** Een grote groep Syriërs stroomt in op het complex, waardoor de opvang overvol raakt. Dit heeft mede als achtergrond dat de capaciteit van het AZC eerder is afgebouwd.
- 2021** Na de coronaperiode waarin het complex op slot zit, komt er een grote instroom van Algerijnen. Tegelijkertijd kunnen statushouders nauwelijks uitstromen.
- 2022** De staatssecretaris kondigt een stop aan op nareizigers. Eind december leidt dit tot een grote instroom van Amv die vóór ingangsdatum van de maatregel een aanvraag willen indienen.
- 2023** Door de grote toestroom van asielzoekers moeten velen buiten slapen. Omdat de staatssecretaris dit zoveel mogelijk wil voorkomen, worden zij opgevangen in krappe wachtruimten of locaties in de omgeving.

gemeenteraad vraagt om onderzoek

Wat bij de gemeente ontbreekt, is voldoende feitelijk zicht op beide kanten van de ‘medaille’. De gemeenteraad heeft daarom eind 2022 in een breed gedragen motie aan het college gevraagd om gedegen onderzoek te laten doen naar de meerwaarde van het asielcomplex. In afstemming met de burgemeester als bestuurlijk opdrachtgever en met de fractievoorzitters van de gemeenteraad is een opdracht geformuleerd om dit in kaart te brengen met behulp van een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA). Deze analyse ligt ten grondslag aan dit rapport.

gemeente wint kort geding, maar vooralsnog verbetert situatie niet

Tijdens het MKBA-onderzoek heeft de gemeente een kort geding aangespannen tegen het COA. Hiermee beoogt zij het COA te binden aan de in de bestuursovereenkomst afgesproken maximale capaciteit van 2.000 plaatsen. De rechter heeft dit verzoek begin 2024 gehonoreerd en het COA een dwangsom opgelegd bij overschrijding van deze grens.⁸ Het COA spant zich weliswaar in om hieraan te voldoen, maar is er tot nu toe niet in geslaagd de situatie structureel te verbeteren. Met de Spreidingswet was de verwachting dat hierin vanaf 2025 verandering zou komen. Gegeven de druk op de woningmarkt is dit voor veel gemeenten een grote opgave. Nu het nieuwe kabinet deze wet wil terugdraaien, blijft het onzeker hoe de situatie rond het asielcomplex zich zal ontwikkelen.

⁸ De dwangsom houdt in een bedrag van 15.000 euro voor elke nacht dat de bezetting van de opvang de grens van 2.000 overschrijdt, met een maximum van 1,5 miljoen euro. Dat dit maximum inmiddels is bereikt, onderstreept de hardnekkigheid van de problematiek.

3 Effecten van het asielcomplex

Dit hoofdstuk geeft een samenhangend overzicht van de belangrijkste onderkende lokale effecten van het asielcomplex in de vorm van een raamwerk (paragraaf 3.2) en een toelichting hierop (paragraaf 3.3). Vooraf lichten we toe hoe dit past in een maatschappelijke kosten-batenanalyse (paragraaf 3.1). We sluiten af met een korte beschouwing over de bredere scope van het asielcomplex (paragraaf 3.4).

3.1 Maatschappelijke kosten-batenanalyse

hulpmiddel voor het afwegen van beleidskeuzes

Een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) is een belangrijk hulpmiddel bij het onderbouwen of evalueren van beleidskeuzes. Vanuit maatschappelijk perspectief brengt het de voor- en nadelen van een beleidskeuze systematisch in beeld en waardeert deze in euro's. Dit bevordert dat beleidskeuzes zoveel mogelijk op objectieve gronden kunnen worden gemaakt.⁹ Een MKBA is toepasbaar op allerlei soorten maatregelen. De essentie is dat beleidsalternatieven tegen elkaar worden afgewogen op basis van hun gevolgen voor de (lokale) welvaart in termen van maatschappelijke kosten en baten. Behalve de vraag 'hoe verandert de maatschappelijke welvaart?' is ook van belang hoe de baten en kosten zijn verdeeld.

beleidsalternatief vergelijken met 0-alternatief

Voor de MKBA is het van belang om het beleidsalternatief te omschrijven en af te zetten tegen het zogenoemde 0-alternatief. De aanwezigheid van het COA-complex is min of meer een gegeven, mede omdat niet de gemeente maar het rijk eigenaar is van de locatie en gebouwen. Er is geen sprake van een echte investering door de gemeente. Als beleidsalternatief gaan we er daarom vanuit dat de gemeente Westerwolde faciliteert dat:

- het COA zijn taak kan uitvoeren en opvangvoorzieningen voor asielzoekers kan treffen;
- asielzoekers gebruik kunnen maken van gemeentelijke voorzieningen (BRP, onderwijs e.d.).

Deze feitelijke situatie wordt afgezet tegen de nulsituatie waarin er op de locatie aan de Ter Apelervenen geen COA-complex zou zijn. Dit 0-alternatief is geoperationaliseerd via een benchmark met een groep vergelijkbare gemeenten zonder (grote) COA-locatie, waar mogelijk aangevuld met een benchmark op wijk- en buurniveau.

afbakenen van relevante effecten

Een belangrijk doel van het onderzoek is inzicht bieden in de maatschappelijke effecten van het asielcomplex en deze waar mogelijk te waarderen in geld (baten). Onder maatschappelijke effecten verstaan we positieve en negatieve welvaartseffecten voor verschillende actoren in de lokale samenleving (belanghebbenden). Hierbij gaat het met name om inwoners, ondernemers en de gemeente. Effecten voor andere belanghebbenden, zoals het ministerie van Justitie en Veiligheid (incl. COA, politie etc) of buurgemeenten, blijven op verzoek van de gemeente buiten beschouwing.¹⁰ De focus ligt op de positieve en negatieve baten voor de gemeente Westerwolde.

⁹ Zo kan de MKBA inzicht geven in de gevolgen van het eventueel niet verlengen van de bestuursovereenkomst met het COA na 2040.

¹⁰ In paragraaf 3.4 wijden we hieraan een korte beschouwing.

Om welke soorten effecten gaat het? Een gebruikelijk onderscheid is tussen effecten die:

- het *gevolg* zijn van de opvang van asielzoekers, zoals meer werkgelegenheid of omzet;
- samenhangen met de *reactie* van belanghebbenden, zoals het vergoeden van schade door overlast;
- toekomstige problemen voorkomen (*preventie*), zoals het treffen van veiligheidsmaatregelen.

In de MKBA zijn ook niet-beoogde effecten betrokken, zoals onveiligheidsgevoelens van inwoners.

maatschappelijke effecten kwantificeren en waarderen in euro's

Aan de hand van geïdentificeerde maatschappelijke effecten op de verschillende domeinen is in beeld gebracht wat de relatieve betekenis is van de effectencategorieën voor verschillende belanghebbenden. De gekwantificeerde effecten worden waar mogelijk op waarde geschat met behulp van een benchmark, waarin Westerwolde wordt vergeleken met andere gemeenten met of zonder grote asielopvang. Het gaat om een vergelijking met:

- a. een groep van 6 gemeenten met vergelijkbare kenmerken als Westerwolde, maar zonder asielcomplex. Een afwijking van dit referentieniveau vormt een indicatie van potentiële impact van het complex;
- b. een groep van 3 gemeenten met een omvangrijk asielcomplex om te valideren of het plausibel is dat verschillen samenhangen met een asielcomplex.

Voor zover gegevens beschikbaar waren, is de benchmark steeds gecombineerd met een vergelijking in de tijd om meer zicht te bieden op feitelijke ontwikkelingen over een langere periode (in principe 2015-2023) en tot robuustere uitkomsten te komen.

Wanneer gegevens beschikbaar zijn, is aanvullend op de benchmark een vergelijking gemaakt tussen Ter Apel en andere kernen binnen Westerwolde alsook tussen buurten in de nabijheid van het asielcomplex en andere buurten binnen Ter Apel. In hoeverre de maatschappelijke kosten en baten zo in beeld kunnen worden gebracht, is mede afhankelijk van de aard en kwaliteit van beschikbare gegevens. Deze zijn waar mogelijk ontleend aan openbare databronnen en aangevuld met lokale informatie. Bij de becijfering van kosten en baten is een conservatieve benadering gevolgd.

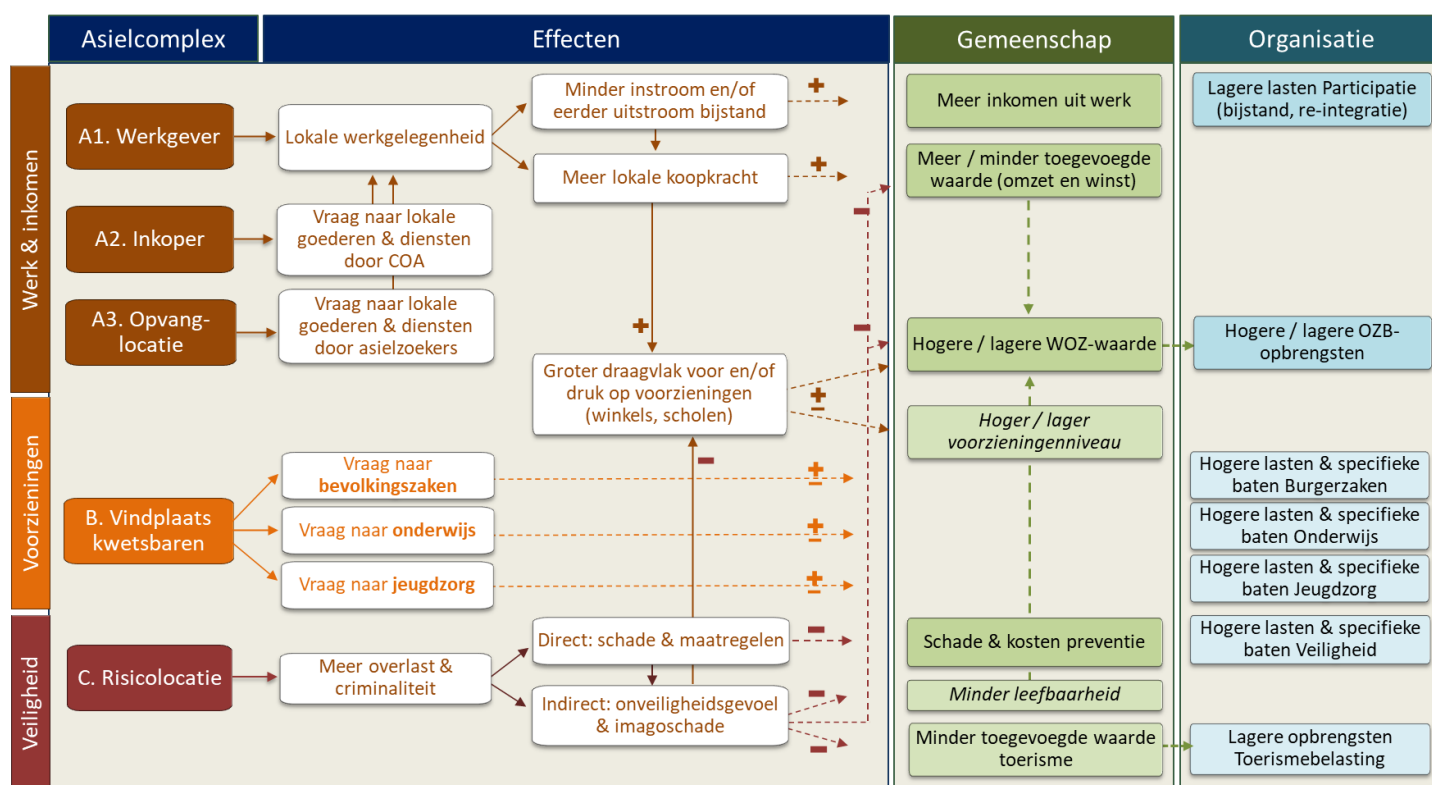
3.2 Effecten in samenhang

Op basis van beschikbare documenten en gesprekken met diverse belanghebbenden is een raamwerk ontwikkeld waarin de effecten van het asielcomplex in onderlinge samenhang zijn ondergebracht. Dit raamwerk is weergegeven in onderstaand schema. Op de verticale as zijn de effecten vanuit de verschillende functies van het asielcomplex gebundeld in een drietal clusters:

- A. *werk en inkomen*: het asielcomplex als werkgever, inkoper en opvanglocatie;
- B. *gemeentelijke (en andere) voorzieningen*: het asielcomplex als vindplaats van kwetsbare bewoners;
- C. *(on)veiligheid*: het asielcomplex als risicolocatie.

Op de horizontale as is onderscheid gemaakt tussen de gemeente Westerwolde als:

- *gemeenschap*: maatschappelijke effecten voor inwoners en ondernemers;
- *organisatie*: effecten op de gemeentebegroting.

De effecten aan de rechterzijde (groen/blauw) worden in hoofdstuk 5, 6 en 7 gekwantificeerd en zo mogelijk vertaald in euro's. Hieronder volgt eerst een inhoudelijke toelichting op de effecten.

3.3 Effecten toegelicht

A. werk en inkomen

Dit cluster omvat een drietal positieve effecten vanwege het asielcomplex als:

1. **werkgever:** voor het bieden van de verschillende soorten voorzieningen (aanmeldcentrum, opvang en detentie) op het complex is personeel nodig. Deze lokale werkgelegenheid kan baten opleveren voor:
 - de *gemeenschap*: voor werknemers die inwoner zijn van Westerwolde levert dit inkomen op met mogelijke voordelen ten opzichte van een baan elders. Dit vertaalt zich in koopkracht die deels ten goede kan komen aan lokale ondernemers in de vorm van omzet en winst (toegevoegde waarde). Ook werknemers die buiten Westerwolde wonen, kunnen gebruik maken van lokale (winkel)voorzieningen;
 - de *gemeentebegroting*: met voldoende eigen inkomen hoeven minder inwoners een beroep te doen op de bijstand, terwijl mensen in de bijstand meer kansen hebben om (eerder) uit te stromen. Dit betekent een mogelijke baat in de vorm van lagere uitgaven aan participatie.
2. **inkoper:** de activiteiten op het complex kunnen lokaal (meer) vraag naar goederen en diensten genereren. Voor zover deze in Westerwolde worden ingekocht, draagt dit bij aan lokale werkgelegenheid en omzet/winst (*gemeenschap*);
3. **opvanglocatie:** ook de tijdelijke bewoners van het complex maken gebruik van (winkel)voorzieningen in het dorp, hetgeen kan bijdragen aan (meer) omzet/winst voor lokale *ondernemers*.

Meer werk, inkomen en winst kunnen zich ook vertalen in hogere bestedingen die *inwoners* respectievelijk *ondernemers* doen in hun woningen respectievelijk bedrijfspanden. Dit kan een (extra) gunstig effect hebben op de waarde van het vastgoed. Hiervan kan ook de *gemeentebegroting* profiteren in de vorm van hogere opbrengsten uit de onroerendezaakbelasting voor woningen respectievelijk niet-woningen. Hogere vastgoedprijzen zijn mede een afspiegeling van een relatief gunstig woon- respectievelijk ondernemersklimaat. Dit kan mensen en ondernemers van buiten Westerwolde aantrekken, hetgeen een verdere impuls kan geven aan werkgelegenheid, omzet/winst en vastgoedwaarden.

B. voorzieningen

Bij dit cluster gaat het vooral om effecten die samenhangen met het complex als vindplaats voor kwetsbare mensen. Zij maken gebruik van gemeentelijke voorzieningen, in het bijzonder:

- bevolkingszaken: de eerste inschrijving in het basisregister personen (BRP) van asielzoekers vindt plaats in Westerwolde;
- basis- en voortgezet onderwijs, met name huisvesting¹¹, voor Amv en kinderen van asielzoekers;
- jeugdzorg voor Amv en kinderen van asielzoekers.

Dit gebruik heeft gevolgen voor de *gemeentebegroting*: er worden extra kosten gemaakt voor deze voorzieningen. Voor de dekking hiervan ontvangt de gemeente specifieke middelen van de rijksoverheid. Ook ontvangt de gemeente een financiële vergoeding van het COA op grond van artikel 3 van het Faciliteitenbesluit opvangcentra. Deze is gekoppeld aan het aantal wooneenheden van het complex en dient als compensatie voor asielzoekers die in de gemeente verblijven, maar nog niet zijn ingeschreven in het BRP.

Het asielcomplex heeft ook gevolgen voor voorzieningen voor de inwoners van Ter Apel:

- winkels: door de komst van asielzoekers ontstaat enerzijds meer vraag naar deze voorzieningen, waardoor er breder draagvlak is voor het behoud of zelfs groei ervan. Anderzijds kan door overlast (zie C) juist afbreuk worden gedaan aan dit draagvlak;
- scholen: ook hier kan het draagvlak worden uitgehold wanneer ouders, vanwege – ervaren en/of dreigende – overlast, hun kinderen niet meer in Ter Apel naar school (durven) laten gaan. Teruglopende leerlingenaantallen kunnen de exploitatie van scholen onder druk zetten, zowel in het primair onderwijs als in het voortgezet onderwijs.

C. veiligheid

Dit cluster betreft effecten die samenhangen met het asielcomplex als risicolocatie. Dit zijn overwegend negatieve effecten vanwege de overlast die een deel van de tijdelijke bewoners van het complex veroorzaken. Voor *inwoners* en *ondernemers* heeft dit uiteenlopende gevolgen:

- direct: schade aan eigendommen en kosten voor het nemen van preventieve maatregelen;
- indirect: mogelijke gezondheidsproblemen, gevoelens van onveiligheid en imagoschade voor het dorp Ter Apel, die doorwerkt in de leefbaarheid van inwoners en omzetten van ondernemers.

In samenhang kan dit bijdragen aan een verslechtering van het woon- en ondernemersklimaat, met negatieve gevolgen voor het draagvlak van voorzieningen en voor (investeren in) de waarde van woningen en bedrijfspanden.

Deze effecten kunnen ook doorwerken op de *gemeentebegroting* in de vorm van:

- hogere kosten voor openbare orde en veiligheid;
- lagere opbrengsten uit onroerendezaakbelasting (OZB);
- lagere opbrengsten uit toeristenbelasting.

¹¹ Het onderwijs zelf (personeel en materieel) komt in principe voor rekening van het COA.

Hier staat tegenover dat de gemeente een algemene financiële vergoeding van het COA ontvangt op grond van artikel 4 van het Faciliteitenbesluit opvangcentra. Deze is bedoeld ter compensatie van een grotere belasting van gemeentelijke voorzieningen.

3.4 Effecten buiten scope

Buiten de scope van dit onderzoek doen zich tal van andere effecten voor van het asielcomplex in Ter Apel. Zonder de intentie te hebben een compleet beeld te schetsen, benoemen we hieronder een aantal mogelijke effecten voor verschillende belanghebbenden.

asielzoekers

Het asielcomplex biedt asielzoekers een plek waar ze worden opgevangen en hun basale levensvoorwaarden (bed-bad-brood) worden vervuld. Als zij toegang krijgen tot Nederland kan dat bijdragen aan hun bestaanszekerheid en kansen geven om hun talenten te ontwikkelen en te integreren. Zo leveren asielzoekers een bijdrage aan de lokale gemeenschap Ter Apel door onder andere te wandelen met ouderen van het verzorgingshuis, wekelijks onderhoud bij FC Ter Apel en van een moestuin bij een zorgboerderij, en vogelhuisjes te maken en in Ter Apel op te hangen. Tegen de achtergrond van traumatische ervaringen in hun thuisland en op hun vlucht naar Nederland levert dit voor deze asielzoekers baten op. Ook de samenleving in brede zin kan er profijt van hebben wanneer met name statushouders met enige opleiding (sneller) aan het werk kunnen. Naast een besparing op uitkeringen worden zo ook vacatures ingevuld.

werknemers op het complex

Professionals die op het complex werkzaam zijn, kunnen hiervan bepaalde maatschappelijke kosten en baten ondervinden. Bijvoorbeeld omdat zij in deze functie meer arbeidsvreugde hebben en/of beter betaald worden dan elders. Een schaduwzijde kan meer ziekteverzuim zijn vanwege de hoge werkdruk en geweldsincidenten.

inwoners buiten Ter Apel

Voor inwoners buiten Ter Apel zijn zowel maatschappelijke baten als kosten te benoemen. Een aantal van hen heeft als werknemer op het asielcomplex een baan dicht bij huis (minder reistijd). Daartegenover ondervinden ook inwoners van buurdorpen buiten de gemeente Westerwolde, zoals Nieuw-Weerdinge (Emmen) en Musselkanaal (Stadskanaal), overlast van asielzoekers met daarmee verbonden maatschappelijke kosten (schade e.d.). Dit houdt mede verband met minder beschikbaarheid van politie in de regio.¹²

andere instanties

Ook andere instanties ondervinden effecten van het asielcomplex. Zo moeten het COA, de politie en andere diensten van justitie veel capaciteit vrijmaken voor het handhaven van de veiligheid van asielzoekers en medewerkers op het complex en de inwoners van Ter Apel. En de belastingdienst derft inkomsten als gevolg van achterblijvende WOZ-waarden van woningen.

¹² "Je wilt niet weten wat het aanmeldcentrum in Ter Apel aan politiecapaciteit wegtrekt uit Oldambt, Stadskanaal en Westerwolde. Bij een winkeldiefstal in Ter Apel is er bij ons één politieauto voor de hele gebied beschikbaar. Een koppel dat inschuift moet ook ergens vandaan komen." Uitspraak van burgemeester Sloots van Stadskanaal in een interview in *Binnenlands Bestuur*, week 19, 2024.

4 Ervaringen en meningen van inwoners Ter Apel

Om zicht te krijgen op de impact van het asielcomplex voor de inwoners van Ter Apel is een enquête ontwikkeld. Alle (hoofd)inwoners zijn door de gemeente uitgenodigd om hun mening en ervaringen te delen door deze digitale vragenlijst in te vullen. Hierop heeft ongeveer een representatieve groep van ongeveer een kwart van alle huishoudens gereageerd. Bovendien heeft het overgrote deel de meeste voor hen relevante vragen beantwoord. De antwoorden zijn opgenomen in de bijlage. De responsgegevens leveren een rijk geschakeerd beeld op. Om hieruit de rode draden te halen, zijn analyses uitgevoerd. Hierbij hebben we ook reacties betrokken op aanvullende vragen, die zijn voorgelegd aan respondenten die bereid waren deze te beantwoorden. Van deze analyses doen we in dit hoofdstuk verslag.¹³ Daarbij laten we ook diverse respondenten zelf aan het woord om inzicht te bieden in hun ervaringen en meningen.¹⁴

Achtereenvolgens komen aan bod:

- meningen over positieve en negatieve aspecten van het asielcomplex (paragraaf 4.1);
- ervaren onveiligheid in relatie tot overlast (paragraaf 4.2);
- ervaren overlast: wie, wat en waar? (paragraaf 4.3);
- ervaren impact van overlast op het dagelijks leven (paragraaf 4.4);
- schade vanwege overlast (paragraaf 4.5);
- veiligheidsmaatregelen (paragraaf 4.6);
- wat zou er volgens inwoners moeten veranderen (paragraaf 4.7).

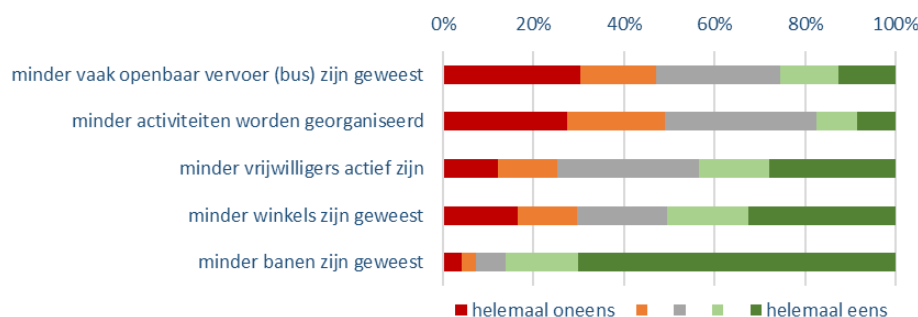
4.1 Meningingen over positieve en negatieve aspecten van het asielcomplex

4.1.1 Meningingen over positieve aspecten

respondenten zien vooral voordelen in banen, winkelaanbod en vrijwilligersinzet

Op de vraag ‘welke positieve gevolgen merken u of uw huisgenoten door de aanwezigheid van het asielcomplex?’ hebben respondenten als volgt gereageerd.

Zonder het asielcomplex zou(den) er in Ter Apel ...

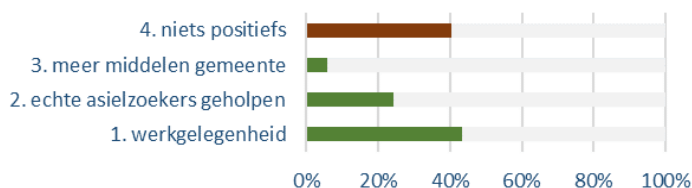
¹³ De enquête bevat ook vragen naar kosten die inwoners hebben gemaakt voor schade en maatregelen en naar bestedingen die zij elders doen. Deze antwoorden zijn gebruikt als input voor de analyses in hoofdstuk 5 en 6.

¹⁴ In volgende hoofdstukken presenteren we (registratie)cijfers uit andere bronnen.

Ruim 4 op de 5 respondenten onderkent de meerwaarde van het asielcomplex voor de werkgelegenheid, terwijl ongeveer de helft ook de omvang van het winkelaanbod en de vrijwilligersinzet als positief gevolg aanmerkt. Dat het complex positieve gevolgen zou hebben voor de activiteiten in het dorp en het openbaar vervoer wordt door ongeveer de helft van de respondenten juist ontkend.

naast werkgelegenheid ook oog voor ‘echte asielzoekers’, maar grote groep ziet ‘niets positiefs’

Om inwoners de ruimte te geven hun eigen mening en ervaringen te delen, is daarnaast ook de open vraag voorgelegd wat zij het meest positieve vinden van het asielcomplex. De antwoorden zijn gecategoriseerd en in onderstaand diagram gepresenteerd.

Bijna de helft van de respondenten noemt spontaan werkgelegenheid als meest positieve effect van het complex. Een kwart vindt juist het meest positief dat echte asielzoekers opvang krijgen en ongeveer 1 op de 10 noemt (ook) de grotere financiële armslag voor de gemeente. Daartegenover ziet 4 op de 10 respondenten helemaal niets positiefs (meer) aan het complex. We lichten dit toe door vooral respondenten zelf aan het woord te laten.

1. meer werkgelegenheid

Als meest positieve aspect is genoemd dat het asielcomplex (COA en ketenpartners) meer werkgelegenheid oplevert, met name voor mensen met lagere opleiding. Dit geldt niet alleen het complex zelf, maar heeft een bredere doorwerking in Ter Apel en de regio. Het zorgt onder andere voor een groter winkelaanbod en minder leegstand.

“Vooral werkgelegenheid. Ik ken veel gezinnen die afhankelijk zijn van de COA. De meeste daarvan wonen in Ter Apel. Dus dat is ook positief voor de middenstand, scholen, sportverenigingen enz.”

“Door de komst van het complex ontstonden er veel nieuwe banen, zowel direct binnen het complex als indirect in de omliggende gemeenschap. Er zijn nu aanzienlijk meer winkels aanwezig dan gebruikelijk zou zijn voor een dorp als Ter Apel.”

“Ik ben blij dat het centrum, met alle bij behorende instanties (IND/COA etc.) zorgen voor veel werkgelegenheid hier in de omgeving. Daarnaast zorgt een gedeelte, waarvan ik toch er vanuit ga dat dit een groot percentage is, voor omzet in het winkelcentrum.”

Sommige respondenten relativeren het belang hiervan voor Ter Apel.

“Het genereert door z'n samengestelde functies het nodige aan regionale werkgelegenheid. Echter op COA-niveau: de top van die banen wordt vervuld door mensen die overwegend NIET in Ter Apel wonen.”

“Werkgelegenheid voor een deel van de inwoners; indruk dat veel personeelsleden elders woonachtig zijn.”

“Heeft geen meerwaarde voor de regio meer. Medewerkers komen van ver buiten de gemeente meestal.”

“Ondernemers worden niet beter van het complex omdat het COA landelijk inkoopt.”

Dit mede vanwege de bredere context.

“Het COA complex levert werkgelegenheid op, al denk ik dat deze mensen in deze economische hoogtij dagen bij sluiting van het complex snel weer met een nieuwe baan kunnen starten.”

“Werkgelegenheid. Maar als er meer beveiliging nodig is, is dit niet de werkgelegenheid waar we op zitten te wachten.”

2. veilige plek voor mensen die echt asiel nodig hebben

Positief zien velen ook dat het asielcomplex het mogelijk maakt dat mensen in nood (‘echte vluchtelingen’) worden opgevangen. Vaak wordt daarbij de tegenstelling gemaakt met ‘gelukzoekers’.

“Goed om te horen uit welke ellende de meeste asielzoekers komen. In dezelfde omstandigheden zouden wij ook vluchten. Dankzij dit complex kunnen we vele mensen helpen.”

“Mensen die gevlucht zijn moeten toch ergens terecht kunnen. Het is heel jammer dat dit zo op één plek geconcentreerd wordt want het is veel te veel. Maar ik vind het wel positief dat er opvang is waar mensen zich inzetten om vluchtelingen goed te huisvesten.”

“Het grote gros van de asielzoekers zijn veilige landers. Jammer dat de échte asielzoekers daar onder moeten lijden en gauw over 1 kam worden geschoren.”

“Natuurlijk zijn asielzoekers uit oorlogsgebieden welkom en als ze net als ons gewoon werken heb ik daar geen problemen mee. Maar gelukzoekers moeten terug naar hun eigen land, want deze veroorzaken alleen maar overlast en willen niet werken en inburgeren.”

“De echte mensen die recht hebben op asiel, die moeten ze helpen maar niet de gelukszoekers en die zijn er veel te veel.”

“De meeste asielzoekers komen met een reden. Ze zijn gevlucht. Met name de gezinnen.”

“Ik ben niet tegen asielzoekers. Echte asielzoekers hebben hulp nodig. Dat zou ik ook willen als hier oorlog zou zijn. Maar de ellende van de asielzoekers die het hier verpesten ben ik zo klaar mee.”

Soms wordt ook gerefereerd aan ‘goed gedrag’ van ‘echte’ asielzoekers.

“Asielzoekers doen zelf onderhoud bij de voetbalvereniging en ze verzamelen blikjes wat de Nederlanders weggooiden. Ook helpen ze mee bij onderhoud van zwembad de Beetse.”

“Echte asielzoekers veroorzaken geen overlast.”

“Daarnaast heb ik zeker ook positieve ervaringen. Ik ben twee keer aangesproken in de tuin door asielzoekers die mij graag wouden helpen, ze verveelden zich enorm in het centrum en wouden iets te doen hebben.”

“Dat echte vluchtelingen geholpen worden. Dat vind ik heel belangrijk. Ook vind ik het heel belangrijk dat ze aan het werk zouden kunnen gaan of zouden kunnen sporten of andere activiteiten doen.”

3. meer financiële middelen voor de gemeente Westerwolde

Een kleiner aantal respondenten noemt ook de positieve financiële gevolgen voor de gemeente Westerwolde, waardoor er relatief meer voorzieningen zijn.

“Door de komst van het asielcomplex heeft de gemeente wat meer financiële middelen om te investeren in de gemeente.”

“Dat door de toelage die Westerwolde ontvangt van de overheid o.a het winkelcentrum in Ter Apel opgeknapt wordt.”

“Mede dankzij het asielcomplex hebben we een vrij financieel gezonde gemeente.”

“Bovendien wordt de gemeente financieel gecompenseerd. Buurgemeenten staan er financieel minder goed voor en de gemeente Westerwolde investeert veel in voorzieningen die het voor zowel de bewoners als toeristen een aantrekkelijke leefomgeving maken.”

“Dat de gemeentelijke situatie op gebied van financiën dusdanig is dat openbare werken goed uitgevoerd kunnen worden.”

“Dat de gemeente zorgt dat we weer een volwaardig politiebureau krijgen.”

Sommige respondenten vinden het daarom onbegrijpelijk dat de OZB-tarieven zijn verhoogd.

“Vind het verbazingwekkend dat er een extreme verhoging (lees hoogste van Nederland) is van de gemeentelijke belasting en woz waarde terwijl het dorp en inwoners gebukt gaan onder de terreur van asielzoekers. Door deze terreur zijn onze woningen juist MINDER waard geworden. Correctie lijkt me minstens op zijn plaats.”

“Het levert de gemeente inkomsten op, maar alsnog leven we in een van de duurste gemeentes van de provincie Groningen: belachelijk!”

“Heel veel ellende en tot overmaat van ramp is de WOZ ook nog eens flink gestegen!”

4. niets positiefs

Een groot deel van de respondenten kan **niets** positiefs bedenken: zij zien (momenteel) alleen maar nadelen.

“Er is niets positief aan! Voordat de grote stroom jonge mannen naar Ter Apel kwamen was er geen probleem! Hielpen we de mensen als ze vragen hadden in de winkels! En leefden we vredig naast elkaar! Nu intimideren ze ons!”

“Helemaal niks de mensen hier worden de dupe van het hele asielcomplex jammer voor de mensen die het echt nodig hebben maar zoals het nu is hebben meer mensen er last van als profijt.”

“Niks, ben er klaar mee, wij kunnen de hele wereld niet opvangen, mijn kind wil ook een graag een huis.”

“Op dit moment ervaar ik alleen maar overlast en een onveilig gevoel. Dit is ook de reden dat ik binnenkort ga verhuizen.”

“Er is niks positiefs aan. Het zijn voor het merendeel zeker geen echte vluchtelingen. Het zijn gelukszoekers.”

“Op dit moment weegt het negatieve zo zwaar dat ik de positieve punten van enkele jaren geleden hier niet tegenop zie wegen.”

“Niets...enkel ellende...onze mooie dorpje verpest door het complex.”

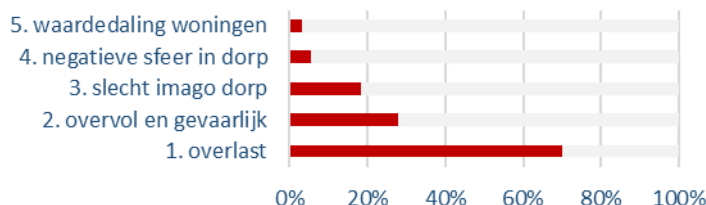
“Tegenwoordig helemaal niks. De ellende overheerst al te lang.”

Een inwoner maakt als volgt de balans op:

“Er zijn geen positieve toegevoegde waarden voor ons. Wat ons voorgeschoteld wordt vanuit Den Haag, de gemeente en de media is dat het goed is voor de arbeidsmarkt en dat het de gemeente voorspoed opleverd heeft. Mocht dit überhaupt zo zijn dan gaat dit volledig ten koste van de inwoners van Ter Apel, die gewoon met de rug tegen de muur staan en niet gehoord en serieus genomen worden. De gemeente en Den Haag hebben de plicht om een veilige woonomgeving te creëren, maar blijkbaar gaat het opnemen van asielzoekers ten koste van alles (veiligheid en woongenot) voor op de gemeenschap.”

4.1.2 Mening over negatieve aspecten

Aan inwoners is ook de open vraag voorgelegd wat zij het meest negatieve vinden van het asielcomplex. De antwoorden zijn gecategoriseerd en in onderstaand diagram gepresenteerd.

Ruim tweederde van de respondenten vindt de overlast het meest negatieve aspect. Een kwart benoemt vooral de omvang van de stroom asielzoekers ten opzichte van een klein dorp als Ter Apel en de gevaren die dit meebrengt. Dat het dorp inmiddels een slecht imago heeft gekregen, vindt bijna 1 op de 5 onverteerbaar. Ongeveer 1 op de 10 respondenten maakt zich zorgen over de polarisatie onder de inwoners en de

verzielte sfeer. Tot slot benoemt een deel van de respondenten ook spontaan waardedaling van woningen in Ter Apel als negatief gevolg. We lichten dit toe door vooral respondenten zelf aan het woord te laten.

1. overlast overheerst

Overheersend in de respons is de overlast die inwoners van Ter Apel ervaren van het asielcomplex en in het bijzonder ‘veilige landers’ of kansarme asielzoekers.

“Door de aanwezigheid van asielzoekers meer inbreken, waar niets mee wordt gedaan. Ze lopen de volgende dag alweer ‘vrij’ rond, en kunnen weer opnieuw inbreken. Asielzoekers (mannen) die vrouwen lastigvalen/aanspreken. Veel winkeldiefstal door asielzoekers. Asielzoekers die op jouw terrein rondlopen en het ‘normaal’ lijken te vinden dat ze daar op een bankje of in een schuur kunnen gaan slapen. Houden zich niet aan de Nederlandse normen en waarden, verkeersregels. Steken de autoweg over. Daar zijn al waarschuwingsschilden voor op de autoweg geplaatst.”

“Ouderen durven niet meer in het park lopen of zitten. Bankjes in park en centrum altijd allemaal bezet door asielzoekers. Dagelijks sirenes van politie voor winkel diefstal en ruzies. Openbare dronkenschap.”

“Jongeren die hun geluk komen zoeken en zich ongelofelijk misdragen. Spugen, stelen intimidatie en geen respect.”

“Het vele overlast hebben in de winkels, in de bussen en de grote groep mensen die in de avond/nacht gaan rondzwerven en dus voor overlast zorgen bij de inwoners van Ter Apel en omstreken thuis.”

“Wij als inwoners van Ter Apel zijn opgesloten in onze eigen huizen omdat wij heel erg lastig worden gevallen en daardoor een heel onveilig gevoel hebben. Er wordt ook vaak gebedeld en bij een nee wordt je bedreigd. Onze kinderen hebben geen vrije jeugd en kunnen niet losgelaten worden. Overal moet je ze heen brengen want het is niet veilig om als kind alleen naar de sport of vrienden te fietsen.”

“De onveiligheid die ze creëren. Dat er jong volwassen asielzoekers met dure telefoons, merkkleding en een grote bek door Ter Apel struinen, op zoek naar plekken om rotzooi en ruzie te maken. Dat je van kennissen vlak bij het asielzoekers centrum hoort dat ze slapen in hun tuin, hun behoefte doen achter de winkels en in je achtertuin, zich in de tuin voor het raam staan af te rukken, dat constant alle auto's gecontroleerd worden of ze open zijn om ze leeg te halen en dat de politie zegt geen tijd en prioriteit te hebben/stellen als je ze er over belt.”

“Als er alleen gezinnen en/of statushouders in het asielzoekerscentrum zouden zitten is 80% van de overlast waarschijnlijk verleden tijd. Het betreft puur de kansarme asielzoekers die geen respect hebben voor de gastvrijheid van een land en personen en daarmee bewust en grof misbruik van het systeem maken!”

“Overlast van de vele asielzoekers in het centrum en de winkels. Daarmee ook de vele beveiligers en politie die de indruk geven of we in een onveilig dorp wonen.”

“De grote groepen mannen die onbeleefd door ons dorp zwerven. Die niet aan de kant gaan op de stoep. Ze zijn intimiderend, agressief en hebben totaal geen respect voor vrouwen en/of kinderen. Ze maken zoveel kapot in ons mooie dorp.”

“De dagelijkse continue overlast en dan hebben we het niet over 1 incident per dag. De wijze waarop er mee omgegaan is dan soms nog erger door op straat eindeloze discussies te voeren met de overlastgevers om ze vervolgens gewoon weer te laten lopen of nog erger als taxi te spelen en ze weer af te zetten bij het asielcomplex in sommige gevallen kunnen ze dat rondje na een uur nogmaals uitvoeren.”

2. asielcomplex is te groot voor dorp als Ter Apel en het is overvol

Een flink aantal respondenten benoemt daarnaast – en deels in samenhang met de overlast – dat het asielcomplex veel te groot is voor Ter Apel (‘1 asielzoeker op 5 inwoners’) en overvol is, met alle gevolgen voor de gezondheid en veiligheid van alle betrokkenen (asielzoekers, opvangmedewerkers, andere professionals, inwoners en weggebruikers).

“Ik vind het een goede zaak dat we het complex hebben, dat we ook oog hebben voor en hulp bieden aan mensen in nood. De getalsmatige verhouding is echter niet goed. Ter Apel is te klein voor zo'n groot complex.”

“Te massaal en luidruchtig aanwezig. Daarbij veel incidenten in winkels, zoals diefstal en geweld zowel fysiek als verbaal. Uitbreiding BOA's en agenten zou veiligheid moeten vergroten maar het tegengestelde gebeurt.”

“Ik maak me zorgen over de leefomstandigheden van de asielzoekers door de grote hoeveelheid op een plek.”

“Je niet meer het fietspad kunt gebruiken omdat het vol is met lopende asielzoekers.”

“Het feit dat ons dorp volledig wordt overheerst door asielzoekers, in de openbare ruimtes geen banken meer vrij zijn voor ouderen, hard roepen, rotzooi op straat, fietsen aan de verkeerde kant van de weg, onveilig gevoel, angst voor fietsendiefstal.”

“Er komen teveel asielzoekers die hier niet horen en de problemen worden niet opgelost.”

“Dat het veel te druk is en dat ze buiten moeten slapen. En dat er veel mensen 's nachts bij de weg zijn (dronken).”

“Overlast van veel jonge (mannelijke) asielzoekers. Zwerven veel langs de autoweg, ook 's nachts wat voor extreem gevaarlijke situaties zorgt voor automobilisten.”

“Asiel is overvol. Hierdoor lopen de procedures uit en blijven de veilige landers, die geen recht hebben op asiel, hangen in Ter Apel. Zij zorgen voor de onrust.”

“Veel te veel asielzoekers in verhouding met het dorp en dat raddraaiers hier de boel verpesten.”

Diverse respondenten voelen zich in de steek gelaten door de regering, politie en/of andere gemeenten.

“De enorme druk van asielzoekers op de capaciteit van het complex en de negatieve benadering van de meeste gemeenten in ons land door het weigeren van opvangplaatsen waardoor die druk zou kunnen verminderen.”

“De laatste jaren is het overbevolkt, de beelden van buiten slapende kinderen in tenten etc zijn bekend. Als vrijwilliger en aanjager van een plaatselijke kerk hebben wij met man en macht getracht om de mensen in ieder geval binnen de poort te krijgen. De onmacht en bureaucratie stond en staat ons vreselijk tegen. in een welvarend land als Nederland moet dit beter ingericht zijn.”

“Het is schandalig dat andere gemeenten gewoon wegkijken van dit probleem en dat onze regering niet beter optreedt. Als dit AC/AZC in het Westen van ons land had gestaan, waren allang andere maatregelen genomen. Het hele probleem in Ter Apel is voor Den Haag een "Ver van mijn bed show".

“Dat wij als bewoners van Ter Apel zelf voor onze veiligheid moeten zorgen. Als een politieagent tegen mij zegt: gooi ze maar in het kanaal de volgende keer voor je ons belt... De pure frustratie aan alle kanten omdat je ze toch niks kunt maken....”

“Overvol! De regering houdt zich niet aan het aantal asielzoekers, ook voor personeel COA (te grote werkdruk).”

“Het dorpse onschuld is veranderd naar stedelijke onveiligheid. Het samen gevoel van 'iedereen kent iedereen' is bruut verkracht, het is weg en komt nooit meer terug. Het vertrouwen in de overheid is weg, ze hebben blijkbaar schijt aan de inwoners.”

“Ik baal er enorm van dat politiek Den Haag dit op deze wijze toestaat. We wonen in een prachtige omgeving en een gezellig dorp, waar zeker ruimte is om met elkaar samen te leven en opvang te verzorgen voor hen die het in eigen land niet veilig hebben. Maar één dorp kan die verantwoordelijkheid niet in zijn eentje dragen voor het hele land, daar kijk ik ons kabinet voor aan, voor daden in plaats van lege frasen.”

“Het vertrouwen in de politiek is bij ons op dit punt volledig verdwenen. Er wordt niets opgelost, er wordt een hoop gepraat maar het leidt tot niets en niemand houdt zich aan gemaakte afspraken. Anderzijds ook veel onbegrip voor het feit dat procedures zo lang duren. Dat moet toch allemaal veel sneller kunnen. Dan is een deel van het probleem al opgelost.”

“De overlastgevers worden niet gestraft voor geweld, inbraak, seksuele intimidatie etcetera, maar gewoon weer netjes bij het azc afgezet. Ze lopen vaak in de avond en nacht rond, waardoor veel mensen dan niet meer ergens heen durven. Er wordt in mijn ogen veel te weinig of eigenlijk niets gedaan om veilige landers terug te sturen. Er liggen steeds vaker asielzoekers 's nachts te slapen in portieken en dergelijke. De instroom is veel te groot, waar stopt het een keer.”

Sommige respondenten vinden dat asielzoekers er beter vanaf komen dan inwoners en hun kinderen.

“De veilige landers, en de mate waarin de instroom nu zo ongelooflijk groot is. De Nederlandse mens heeft geen kans om ergens te starten. Nederland zit vol. Wij zijn geen racist, maar de ruimte voor al deze instromers is er gewoon niet. Er staan jongeren 10 tot ruim 20 jaar te wachten op een woning en vele gezinnen in financiële problemen die niks vergoed krijgen, leven van de voedsel bank. De asielzoeker krijgt alles en betaalt geen belasting, zorg, kinderopvang of welke kosten dan ook.”

“Dat er zoveel veilige landers binnen gehaald worden, die alles bij elkaar roven en stelen, mensen lastig vallen, overlast veroorzaken en dat tegen deze raddraaiers niks gedaan wordt vind ik te belachelijk voor woorden. Als wij Nederlanders dit doen zitten er ook gevolgen voor ons aan vast in de vorm van dikke geldboete en/of celstraf.”

“Stop de veilige landers, zodat wij hier weer veilig kunnen leven. Dat wij weer kunnen sporten 's avonds buiten op straat, dat de kinderen veilig naar school kunnen fietsen, en ons dorp weer een goeie naam krijgt voor alle ondernemers die zo keihard werken. Het is triest dat wij ons woongenot op moeten geven voor mensen die ons dorp kapot maken. Het is niet eerlijk dat wij, hardwerkende mensen, hier de dupe van moeten zijn.”

“Onze jongeren kunnen geen woning krijgen, terwijl de asielzoekers alles gratis en met voorrang krijgen. Ziekenfondspremie, ziektekosten, tandarts, studie etc. etc. Ze worden volledig bekostigd door, juist, ja door ons Nederlanders, terwijl ze allemaal met dure telefoons en gouden sieraden lopen.”

3. verslechterd imago ('Ter Apel asielhoofdstad') met grote impact op leefbaarheid en economie

Wat veel respondenten ook steekt is het slechte imago dat Ter Apel, dankzij de voortdurende overlast en negatieve publiciteit, inmiddels heeft in de rest van Nederland en daarbuiten.

“De constant negatieve berichtgeving die verstrekende gevolgen heeft op veel onderwerpen.”

“Overal waar je elders in het land komt, weten ze waar Ter Apel geografisch ligt en denken ze alleen maar negatief over ons dorp.”

“Ter Apel was altijd een fijn dorp om te wonen. Ik was er trots op. Niemand in het westen had er ooit van gehoord. Nu is de situatie totaal anders en schaam ik me soms om de naam te noemen. Mensen hebben zo'n ander beeld van dit mooie dorp. En dat komt alleen maar door de verhalen over de raddraaiers in het complex. Heel jammer!”

“Ter Apel is niet meer het mooie dorp met de mooie bossen en het klooster, maar het dorp van de buitenlanders.”

“Steeds de negatieve berichten op TV en in de krant. Zouden meer berichten moeten brengen hoe het op normale dagen hier gaat.”

“Als er niet zoveel negatieve berichtgeving zou zijn in de media (over Ter Apel en het AZC, COA), zouden er wellicht meer gemeentes zijn die asielzoekers willen opvangen.”

“De slechte naam die Ter Apel heeft gekregen ondanks dat ik geen slechte ervaringen heb gehad.”

Naast het stigma dat dit oplevert, signaleert men ook dat dit afbreuk doet aan de lokale leefbaarheid en economie (winkels en toerisme).

“De met name mentale maar ook fysieke overlast van de groep kansarme asielzoekers, waardoor het imago van ons mooie dorp volledig om zeep is geholpen met als gevolg een sterke teruggang in de leefbaarheid.”

“Door de negatieve berichtgeving door de pers is de regio een no-go zone geworden, waardoor onze camping heel slecht loopt.”

“Het negatieve imago van Ter Apel heeft invloed op het winkelen vanuit de omliggende plaatsen. Dus minder omzet winkeliers. Het toerisme ligt compleet stil. Terwijl Ter Apel heel veel te bieden heeft.”

“Verder bijkomend is dat er 50% minder aanvragen zijn voor B&B, toeristen, wandelaars en retraite-groepjes vermijden Ter Apel!”

“Iedere Nederlander kent inmiddels Ter Apel. Alleen jammer genoeg niet van zijn mooie bossen, het oude klooster, zijn kanalen en historie maar van het asielzoekerscentrum en alle overlast van dien. Je merkt sinds enige jaren dat toeristen Ter Apel gaan mijden en huizen staan langer te koop.”

“Het economisch effect is positief, maar intussen ook negatief. Als je in de rest van Nederland vertelt dat je in Ter Apel of de buurt van Ter Apel woont mag je stevast uitleggen dat het er prachtig wonen en werken is en hoor je veel mensen zeggen dat ze zich er nooit zouden willen vestigen. Dit is zorgelijk en doet het positieve economische effect mogelijk te niet.”

“Dat is ontzettend kwalijk en daar zou echt op grote schaal compensatie voor moeten komen. We worden landelijk onterecht weggezet als rampgebied. Terwijl we nieuwe aanwas, toeristen en werkenden zo hard nodig hebben.”

“Mensen van buitenaf denken dat het hier onleefbaar is. Wanneer ik zeg dat ik uit Ter Apel kom, is het eerste wat men zegt: dat is ook wat zeg. Hoe is dat nou? Diezelfde mensen boeken hier geen vakantie meer, gaan hier niet meer wonen en werken en zullen dus nooit inzien dat dat eigenlijk onnodig is. Allemaal omdat de beeldvorming uitgaat van een onveilig dorp waar het leefklimaat slecht is.”

4. verziekte sfeer en meer polarisatie in Ter Apel

Naast de materiële gevolgen signaleert een deel van de respondenten ook immateriële gevolgen van de huidige situatie: de sfeer in het dorp lijkt te verzieken met toenemende polarisatie tussen inwoners van Ter Apel, waarbij negatieve ervaringen ook doorwerken op de houding tegenover asielzoekers in het algemeen.

“Ze hebben veel gezelligheid hier weggenomen, doordat mensen hier elders hun vertier zoeken. Overall loopt politie of bewaking rond en brengt daardoor geen sfeer meer.”

“Het verziekt de sfeer in het dorp, het maakt alles kapot en het geeft de racisten, fascist en nazis een handvat om hun agenda uit te voeren. Ik wordt miselijk als ik sommige van de naargeestige, sadistische racistische opmerkingen lees die ik soms zie over asielzoekers in het dorp ... Het dorp was ooit gemoedelijk en vriendelijk, maar het wordt onderhand zwaar naargeestig (en dit is ook de reden waarom ik overweeg te verhuizen, misschien zelfs naar Duitsland).”

“De gemeente en de overheid creëren door hun betutelen van de asielzoekers en nuanceren van de overlast dat de mensen een haat krijgen aan asielzoekers en daarmee ook aan mensen van buitenlandse komaf die al jaren in Ter Apel wonen.”

“Door het asielcomplex in Ter Apel zijn bepaalde inwoners zich heel negatief tegen asielzoekers gaan gedragen. Door deze mensen voel ik me soms niet meer thuis in mijn eigen woonplaats!!”

“Erg jammer dat het beeld van Ter Apel negatiever wordt en er meer polarisatie is in Ter Apel. Er wordt gediscrimineerd. (alles over 1 kam scheren, schelden als asielzoekers ergens lopen).”

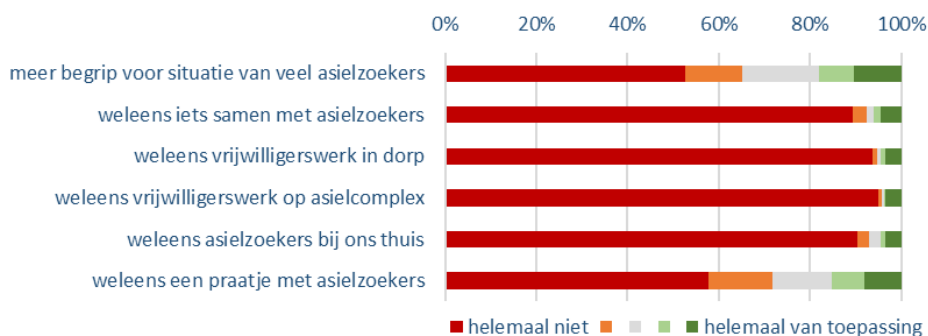
“De verhouding asielzoekers is scheef. We merken dat het draagvlak, dat zeker aanwezig was, steeds verder afbrokkelt. Jammer. De meeste Ter Apelers zijn niet tegen asielzoekers die opvang nodig hebben. Maar het gevoel er alleen voor te staan in Nederland, het idee als "dumppek" voor Nederland te worden gebruikt, de onwil van (rijke) gemeenten om hun steentje bij te dragen. Dat roept negatieve gevoelens op. En ook tweespalt in het dorp. Heel jammer.”

“Al de overlast die de mensen ervaren die in het centrum en net daarbuiten wonen. Dat de politie geen tijd heeft voor andere zaken, die hebben het te druk als taxibedrijf. Dat er geen goede maatregelen worden genomen om de overlastgevers vast te zetten. Het is toch te gek voor woorden dat ze soms een uur later weer in Ter Apel rondlopen en doorgaan met hun praktijken, dan is het toch niet raar dat de mensen een hekel krijgen aan alles wat er rondloopt wat woont in het asielcomplex.”

negatieve ervaringen kunnen doorwerken op omgang met asielzoekers

Dat negatieve ervaringen kunnen doorwerken op de houding tegenover asielzoekers komt ook naar voren in de reacties op de vraag in hoeverre onderstaande stellingen op respondenten of hun huisgenoten van toepassing zijn.

Ik heb / doe ...

Op alle stellingen reageert een ruime meerderheid (zeer) negatief. In het gunstigste geval maakt ongeveer 1 op de 6 respondenten weleens een praatje met asielzoekers of toont meer begrip voor hun situatie. Van echt contact met asielzoekers (thuis onthalen, iets samen doen of vrijwilligerswerk) lijkt sprake bij slechts ongeveer 1 op de 20 respondenten.

5. waarde van woningen onder druk

Diverse respondenten noemen dat mede door dit negatieve imago de waarde c.q. verkoopprijs van woningen onder druk staat.

“Ter Apel is constant negatief in het nieuws. Dit heeft gevolgen voor bijvoorbeeld de woningmarkt. Dit schrikt potentiële kopers af.”

“Anders dan eerder worden nog maar weinig woningen in Ter Apel aan mensen van buitenaf verkocht.”

“Ter Apel krijgt er een slechte naam door en dat heeft effect op onder andere waarde van vastgoed.”

“Ons huis met € 50.000 onder taxatiewaarde verkocht.”

“Het probleem is dat wij ons huis al jaren te koop hebben staan, net als meerdere huizen in onze straat komt er niemand. Het negatieve beeld wat Ter Apel de laatste jaren onterecht in de media heeft gekregen, is het grootste probleem. Huizen worden bijna niet meer verkocht. Dit is zeer zorgwekkend. Op dit moment overheerst de frustratie omdat ons huis maar niet verkocht wordt. Waarin de makelaar duidelijk aangeeft dat de grootste oorzaak het negatieve beeld van ons dorp is wat de laatste jaren is ontstaan.”

“Betekenis voor onze huizenprijzen? Wij wonen aan de wandelroute dus aan de boulevard. Volgens een makelaar scheelt dat gauw € 30.000 qua verkoopprijs, wie betaalt dit?”

“Je zal maar een woning aan de Westerstraat in Ter Apel, die zal al aardig in waarde zijn gedaald.”

4.2 Ervaren onveiligheid in relatie tot overlast

ervaren onveiligheid geeft genuanceerd beeld

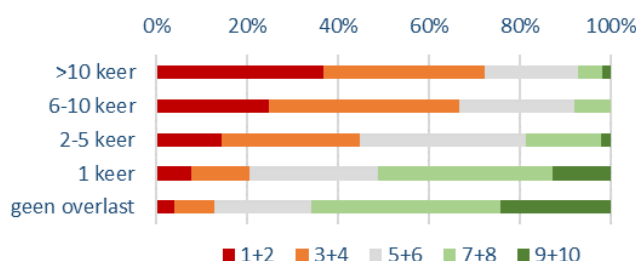
Wat doet de overlast met het veiligheidsgevoel van inwoners? Respondenten hebben met een rapportcijfer (1 t/m 10) aangegeven hoe (on)veilig zij zich in Ter Apel voelen. In onderstaand diagram zijn de gemiddelde rapportcijfers weergegeven naar het aantal keren dat men de afgelopen jaren overlast heeft ervaren.

Het gemiddelde rapportcijfer voor alle respondenten is 5,2 (*doorgetrokken lijn*). Dit ligt duidelijk onder het Gronings gemiddelde (*stippellijn*).¹⁵ Naarmate mensen vaker overlast hebben ervaren, voelen zij zich onveiliger.

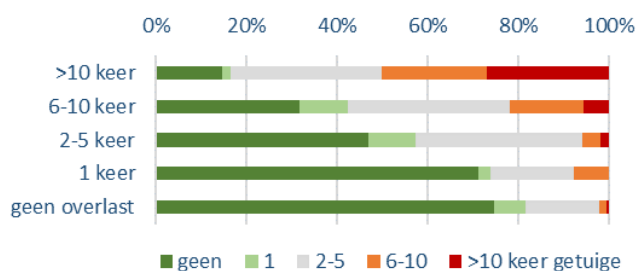
groter onveiligheidsgevoel naarmate meer overlast is ervaren

Onveiligheidsgevoelens leven breed in Ter Apel. Dit lijkt vooral verband te houden met de mate waarin mensen zelf overlast hebben ondervonden. In onderstaand diagram zijn de gemiddelde veiligheidsscores weergegeven naar het aantal keren dat de afgelopen jaren overlast is ervaren.

Het percentage respondenten dat zich (zeer) onveilig voelt, is groter naarmate zij vaker overlast hebben ondervonden. Tegelijk voelt 1 op de 10 mensen die 6 of meer keer overlast heeft ervaren, zich toch veilig. Naast persoonlijke houding kan dit ook samenhangen met de plek waar overlast is ervaren (paragraaf 4.3).

Dit beeld wordt nog versterkt doordat mensen die zelf vaker overlast hebben ondervonden ook relatief vaker getuige zijn geweest van geweld door asielzoekers aan andere mensen in hun omgeving. In onderstaand diagram is deze samenhang weergegeven.

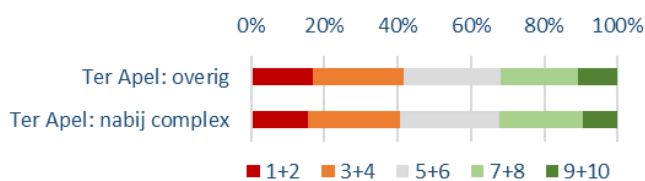
Ongeveer de helft van de mensen die meer dan 10 keer overlast heeft ervaren (bovenste staaf), is óók tenminste 6 keer getuige geweest van geweld door asielzoekers aan andere mensen. Ook in de groep die 6-10 keer overlast heeft ervaren, is 1 op de 5 tenminste 6 keer getuige geweest van geweld door asielzoekers aan andere mensen.

Navraag bij respondenten leert dat zij met name in het (winkel)centrum getuige zijn geweest van geweld tegen anderen, vooral in de laatste jaren.

ervaren onveiligheid en mate van overlast verschilt nauwelijks naar woonbuurt

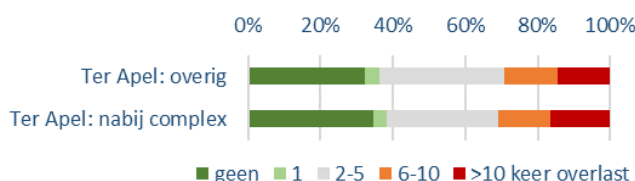
Onderstaand diagram laat zien hoe de gemiddelde veiligheidsscores van inwoners die nabij het complex wonen (circa 80%) zich verhouden tot de gemiddelde scores van andere inwoners.

¹⁵ Groningers waarderen de veiligheid in hun buurt met een gemiddeld rapportcijfer 7,4. Zie CBS, *Veiligheidsmonitor 2023*.

Het (on)veiligheidsgevoel hangt niet direct samen met waar mensen wonen: in overige buurten voelen zelfs iets meer mensen zich onveilig dan in buurten nabij het complex. In beide gevallen wordt de veiligheidservaring voor ruim tweederde bepaald door de aanwezigheid van (bepaalde) asielzoekers.

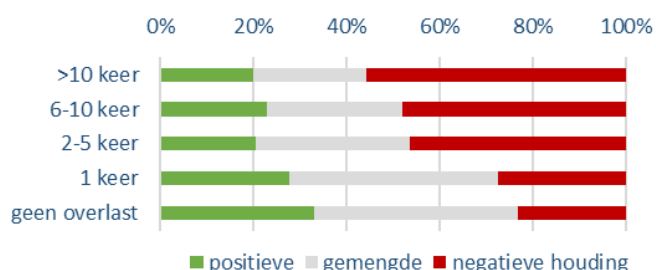
De plek waar mensen in Ter Apel wonen, maakt evenmin verschil voor het aantal keer dat zij de afgelopen jaren overlast hebben ervaren, zoals onderstaand diagram laat zien.

Nabij het complex wonen iets meer mensen die geen overlastervaring hebben én iets meer mensen die meer dan 10 keer overlast hebben ervaren.

ervaren overlast kan houding tegenover asielcomplex beïnvloeden

De mate waarin mensen zelf overlast hebben ondervonden, kan hun houding tegenover het asielcomplex beïnvloeden. Hiervoor hebben we de antwoorden geanalyseerd op de vraag 'Kunt u toelichten wat u of uw huisgenoten het meest positieve vinden van het asielcomplex?' Reacties die 'niets positiefs' benoemen zijn aangemerkt als relatief *negatieve* houding, reacties die er oog voor hebben dat echte asielzoekers worden geholpen als relatief *positieve* houding, en andere reacties als *gemengd*.

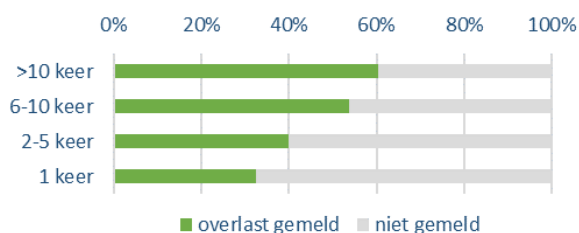

Het percentage respondenten met negatieve houding is groter naarmate men vaker overlast heeft ondervonden.

Tegelijk heeft tenminste 1 op de 5 respondenten een positieve houding, onafhankelijk van het aantal keer dat zij overlast hebben ondervonden.

lang niet alle ervaren overlast wordt gemeld

De mate waarin inwoners melding doen van overlast geeft een indicatie van het deel dat zichtbaar is in registraties. Afhankelijk van het aantal keren dat overlast is ervaren, zien de gemiddelde meldingspercentages er als volgt uit.

Het percentage respondenten dat overlast meldt, is groter naarmate mensen vaker overlast hebben ondervonden. Tegelijk blijkt overlast in tenminste 4 van de 10 gevallen niet te worden gemeld.¹⁶

¹⁶ In de provincie Groningen wordt gemiddeld van circa 40% van traditionele criminaliteit melding gemaakt bij de politie. Bij vernielingen halveert dit percentage. Zie CBS, *Veiligheidsmonitor 2023*.

Dat niet alle overlast wordt gemeld, is deels verklaarbaar uit het feit dat niet alle ervaren overlast overtredingen (misdrijven) betreft. Denk aan het voelen aan auto's of het lopen in de tuin. Ook hebben inwoners volgens veiligheidsdeskundigen niet altijd scherp welke overlast bij welke instantie kan worden gemeld. Navraag bij respondenten leert dat ook het gevoel dat er niets wordt gedaan met hun melding een reden is om niet te melden.

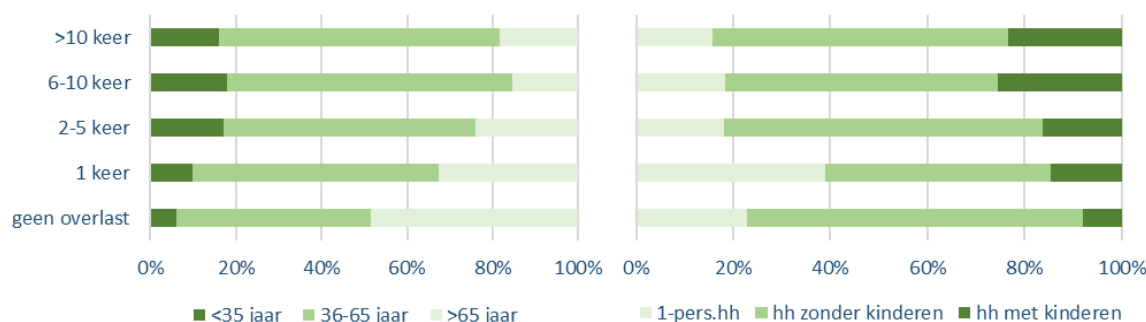
Deze percentages suggereren dat registratiecijfers (zie hoofdstuk 5 en 6) geen volledig beeld geven van de feitelijk ondervonden overlast en mogelijk een onderschatting zijn.

4.3 Ervaren overlast: wie, wat en waar?

Welke inwoners ervaren meer/minder overlast, op welke plekken en om wat voor soort overlast gaat het dan? Op deze vragen geven we hieronder meer zicht.

wie: welke groepen inwoners ervaren vooral overlast?

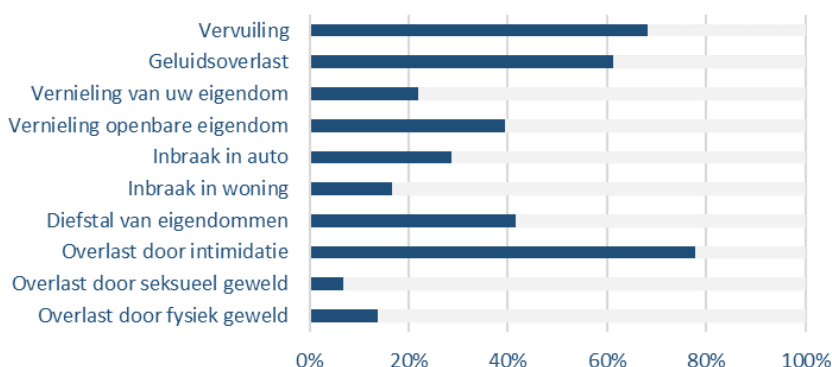
In het diagram hieronder zijn de respondenten ingedeeld naar het aantal keren dat zij of hun huisgenoten de afgelopen jaren overlast hebben ervaren en is weergegeven hoe de verdeling is naar leeftijd en type huishouden (hh).

Binnen de groepen die vaker overlast hebben ondervonden, zijn (jong)volwassenen en gezinnen met minderjarige kinderen relatief sterker vertegenwoordigd. Dit kan te maken hebben met hoe vaak zij op overlastgevoelige plekken (zie hierna) komen dan wel dit (bewust) vermijden. Bij kinderen speelt mogelijk ook grotere bezorgdheid van ouders een rol.

wat: veel intimidatie, vervuiling en geluidsoverlast; 1 op de 7 heeft (ook) geweld ervaren

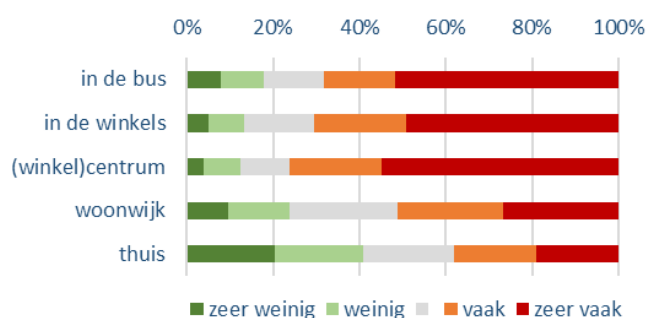
Welke vormen van overlast inwoners de afgelopen jaren hebben ervaren, is in onderstaand diagram zichtbaar gemaakt.

De meest genoemde soorten overlast zijn: intimidatie, vervuiling en geluidsoverlast. Daarnaast komt vernieling, diefstal en inbraak relatief vaak voor. In totaal heeft 1 op de 7 respondenten (ook) te maken gehad met fysiek geweld.¹⁷ Navraag bij respondenten leert dat zij met name de laatste jaren rond het eigen huis en in het (winkel)centrum te maken hebben gehad met fysiek geweld.

waar: mensen ervaren de meeste overlast en onveiligheid in het (winkel)centrum en de bus

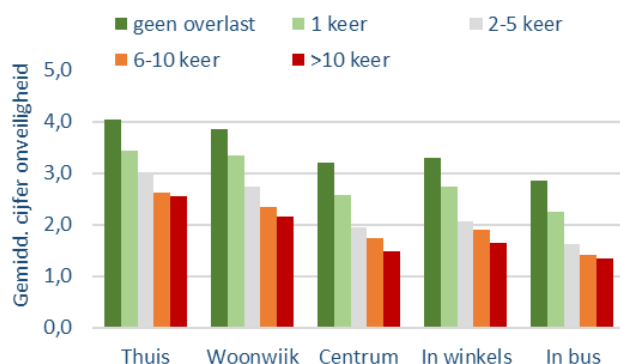
Onderstaand diagram toont hoe vaak mensen de afgelopen jaren zelf overlast hebben ondervonden op verschillende plekken.

Ongeveer tweederde van de respondenten heeft zelf (zeer) vaak overlast ondervonden in het (winkel)centrum, de winkels en de bus.¹⁸

Voor de helft van de respondenten geldt dit ook voor hun eigen woonwijk en voor bijna 4 op de 10 zelfs thuis.

Dat de plek waar mensen zelf overlast hebben ondervonden, samenhangt met hun onveiligheidsgevoelens laat het diagram hieronder zien. Getoond wordt het gemiddelde rapportcijfer per plek. Hierbij is onderscheid gemaakt naar het aantal keer dat respondenten overlast hebben ondervonden.

Voor alle overlastcategorieën geldt dat respondenten zich het meest onveilig voelen (laagste cijfers) in de bus en in het (winkel)centrum.

Verder is het gemiddelde rapportcijfer op alle plekken lager naarmate mensen vaker overlast hebben ondervonden.

4.4 Ervaren impact van overlast op het dagelijks leven

Hoe werkt de ervaren overlast en onveiligheid door op het dagelijks leven van de mensen in Ter Apel? Hieronder belichten we de impact op verschillende soorten keuzes die respondenten maken.

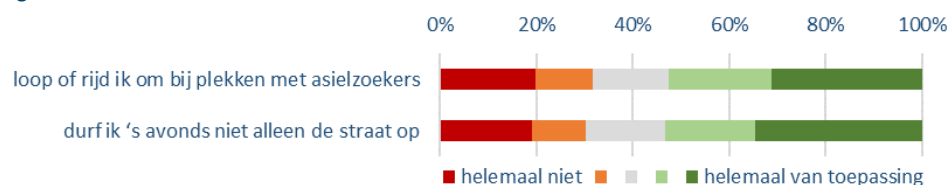
a. minder bewegingsvrijheid

Welke impact de overlast heeft op de bewegingsvrijheid van Ter Apelers blijkt uit respons op de onderstaande stellingen.

¹⁷ Bij fysiek geweld speelt ook de beleving van mensen een rol. Bij seksueel geweld gaat het volgens veiligheidsdeskundigen vaak om situaties van schennispleging en bij hoge uitzondering om verkrachting.

¹⁸ Sinds eind 2023 is de overlast in de bus afgenomen, omdat er nu een rechtstreekse pendeldienst is tussen het complex en station Emmen.

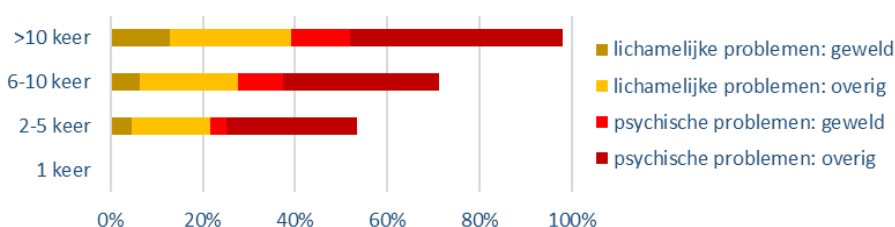
Door de aanwezigheid van asielzoekers ...

Ongeveer de helft van de respondenten loopt of rijdt om bij bepaalde plekken en durft 's avonds niet meer alleen de straat op.

b. beperkingen in gezondheid

Overlastervaringen kunnen ook gevolgen hebben voor de mentale gezondheid. Van de respondenten die door toedoen van asielzoekers schade hebben geleden, is hieronder zichtbaar gemaakt in hoeverre dit psychische of lichamelijke problemen betreft. Er is onderscheid gemaakt naar categorieën respondenten op basis van het aantal keer dat zij of hun huisgenoten overlast hebben ondervonden.

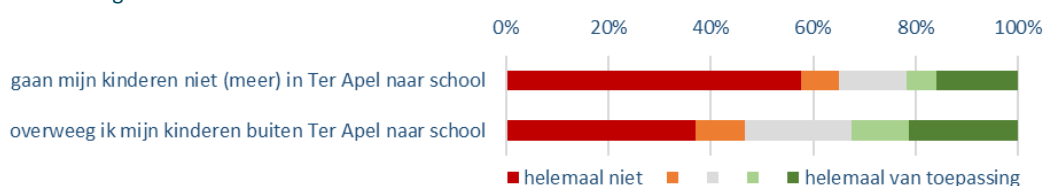

Gemiddeld meldt ongeveer 6 op de 10 respondenten die door toedoen van asielzoekers schade hebben geleden psychische problemen te hebben ondervonden. Ongeveer 2 tot 4 op de 10 van deze mensen noemt (ook) lichamelijke problemen. Het aandeel neemt toe naarmate mensen meer overlast hebben ondervonden. Navraag bij respondenten leert dat een deel van hen nog niet is hersteld van deze problemen. De meesten geven aan hiervoor geen behandeling of begeleiding te hebben (gehad).

c. elders naar school

De situatie in Ter Apel beïnvloedt ook de schoolkeuze die ouders en kinderen maken, zoals onderstaand diagram laat zien. Overigens is niet bekend in hoeverre het gaat om basis- of voortgezet onderwijs.

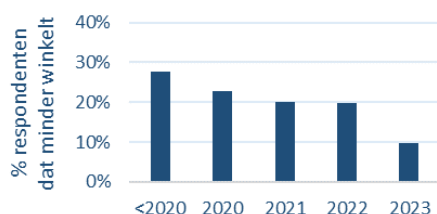
Door de aanwezigheid van asielzoekers ...

Ongeveer een derde van de responderende ouders overweegt hun minderjarige kinderen buiten Ter Apel naar school te sturen vanwege de aanwezigheid (overlast) van asielzoekers. Ongeveer 1 op de 5 responderende ouders heeft deze keuze al eerder gemaakt, waardoor hun kinderen al langer buiten Ter Apel naar school gaan. Navraag bij respondenten die dit overwegen, leert dat mogelijk een deel van deze groep concrete plannen heeft voor komend schooljaar. De meesten van hen kennen andere ouders die dit overwegen (enkele tientallen kinderen). De belangrijkste reden is de veiligheid van hun kinderen, op weg naar school en op het schoolplein. Zij maken zich zorgen vanwege de dreiging van groepen jonge mannen en alle berichten (media) en verhalen (van andere ouders) over overlast.

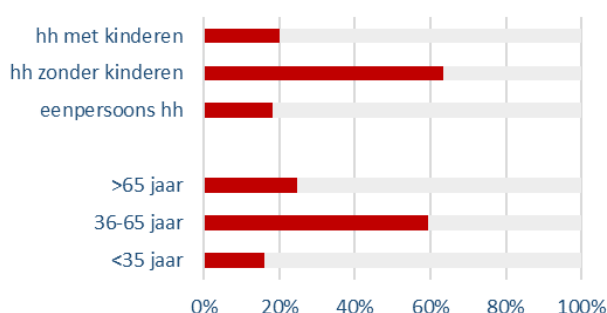
d. elders inkopen doen

Ruim de helft van de respondenten en/of hun huisgenoten geeft aan dat de aanwezigheid (overlast) van asielzoekers reden is om minder te winkelen in Ter Apel. De keuze om minder vaak of helemaal niet meer in Ter Apel te winkelen vanwege asielzoekers is door een flink deel van de respondenten al langer geleden gemaakt, zoals het diagram hieronder laat zien.

Ongeveer een derde van deze respondenten koopt minder vaak of helemaal niet meer in Ter Apel sinds 2022. Anderen lieten de winkels in Ter Apel vanwege asielzoekers al eerder links liggen.

Dit verschilt naar leeftijd en type huishouden (hh) zoals onderstaand diagram laat zien.

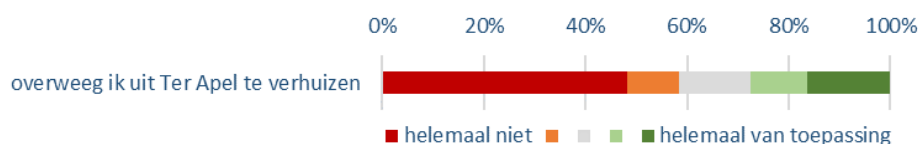
Vooraf volwassenen zonder kinderen kopen minder vaak of helemaal niet meer in Ter Apel. Zij zijn relatief mobieler dan anderen (met name ouderen).¹⁹ Ook zijn hun bestedingen per persoon groter dan bijvoorbeeld van gezinnen met minderjarige kinderen.

Navraag bij respondenten leert dat plaatsen als Stadskanaal/Musselkanaal, Emmen/Emmer-Compascuum en Duitsland belangrijke alternatieve bestemmingen zijn.

e. overwegen om naar elders te verhuizen

Een deel van de Ter Apelers staat het water zodanig aan de lippen dat zij overwegen te verhuizen, zoals het diagram hieronder laat zien.

Door de aanwezigheid van asielzoekers ...

Ruim 1 op de 6 tot een kwart van de respondenten overweegt te verhuizen. Navraag leert dat zij dan naar een andere gemeente vertrekken.²⁰ Veelal kennen zij andere huishoudens die de afgelopen jaren uit Ter Apel zijn vertrokken vanwege de overlast. Diverse mensen die hun huis (binnenkort) te koop hebben staan, geven aan dat de vraagprijs lager is dan de WOZ-waarde.

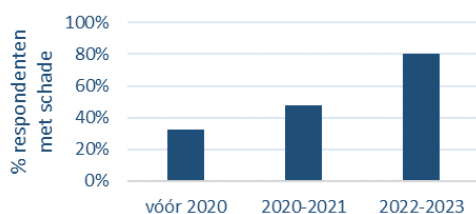
¹⁹ Dit kan betekenen dat ook andere motieven om elders te winkelen een rol spelen en dat bepaalde ontwikkelingen en ervaringen rond asielzoekers de doorslag geven om dit meer/vaker te doen.

²⁰ In de periode 2015-2023 zijn jaarlijks gemiddeld circa 4,5% van de inwoners van Westerwolde naar een andere gemeente verhuisd en is ruim 3,5% binnen de gemeente verhuisd (bron: CBS). Het ontbreekt aan openbare data over verhuizingen uit en naar Ter Apel. Wel is in openbare data zichtbaar dat het inwonertal van Ter Apel in 2023 met 2,2% is afgenomen, terwijl dat in de andere kernen gemiddeld met 1,3% groeide. De verschillen manifesteren zich met name bij inwoners tot 45 jaar en gezinnen met kinderen.

4.5 Schade vanwege overlast

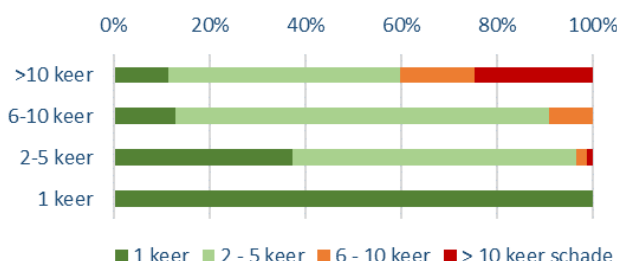
wanneer en hoe vaak schade

Ongeveer een derde van de respondenten geeft aan schade te hebben geleden door toedoen van asielzoekers. Zij hebben deze schade met name opgelopen in de afgelopen 2 jaar, zoals het diagram hieronder laat zien.

Het overgrote deel van de respondenten met schade heeft deze opgelopen in de jaren 2022-2023. Bijna de helft heeft (ook) in de jaren daarvoor schade ondervonden, terwijl dit bij een kwart (ook) al eerder het geval was.

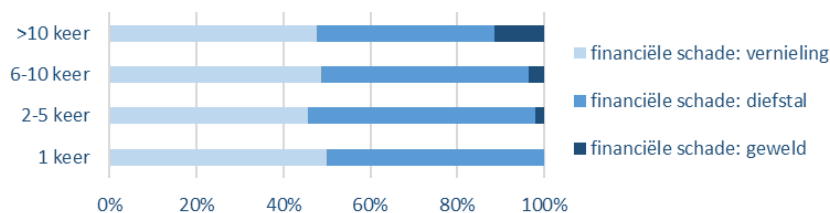
Hoe vaak respondenten schade hebben geleden, hangt samen met hoe vaak zij overlast hebben ondervonden, zoals onderstaand diagram laat zien.

In de meeste gevallen is er meer dan 1 keer schade per respondent. Wanneer respondenten meer dan 10 keer overlast hebben ondervonden (bovenste staaf) heeft 4 op de 10 ook tenminste 6 keer schade ondervonden.

achtergronden van financiële schade

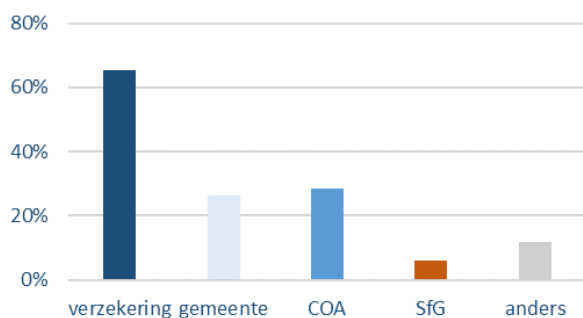
Welke soorten financiële schade inwoners hebben geleden door toedoen van asielzoekers is in onderstaand diagram zichtbaar gemaakt. Hierbij is onderscheid gemaakt naar categorieën respondenten op basis van het aantal keer dat zij of hun huisgenoten zelf schade hebben geleden.

Het meest genoemd is financiële schade vanwege diefstal en vernieling. Mensen die meer dan 10 keer overlast hebben ondervonden, noemen daarnaast vaker schade vanwege geweld.

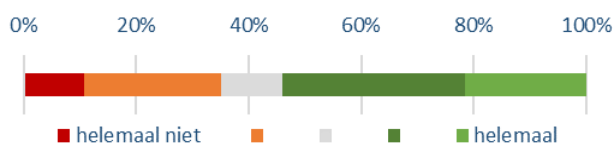
schadevergoeding

Ongeveer een kwart van de respondenten met schade heeft hiervoor een schadeclaim ingediend bij één of meer van de volgende instanties.

Bijna tweederde van de respondenten met schade heeft een claim ingediend bij de verzekering. Ongeveer 3 op de 10 heeft een claim ingediend bij de gemeente respectievelijk het COA. Bij geweld kan (ook) een beroep worden gedaan op het landelijke Schadefonds Geweldsmisdrijven (SfG). Dit gebeurt in 1 op 13 gevallen. Daarnaast spreekt 1 op de 10 een andere instantie aan.

Iets minder dan de helft van de respondenten die een schadeclaim heeft ingediend, heeft een schadevergoeding ontvangen. Deze dekt echter niet altijd de schade, zoals onderstaand diagram laat zien.

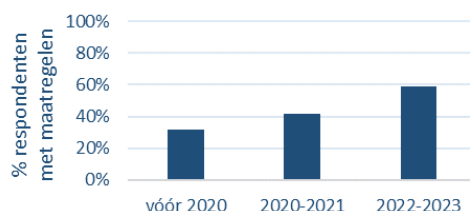

In ruim de helft van de gevallen met vergoeding dekt deze (grotendeels) de schade. In ruim 1 op de 3 gevallen schiet de vergoeding echter tekort.

4.6 Veiligheidsmaatregelen

hoe vaak en wanneer

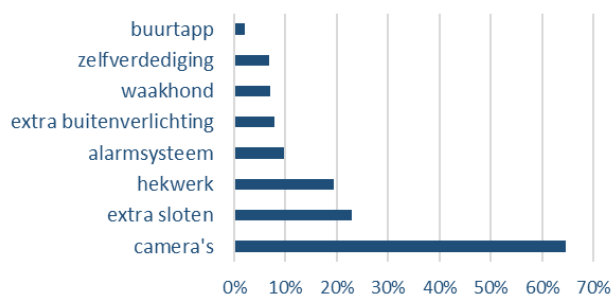
Ruim tweederde van de respondenten geeft aan sinds 2015 extra veiligheidsmaatregelen te hebben genomen met het oog op (mogelijke) overlast door asielzoekers. Dit hebben zij met name gedaan in de afgelopen jaren, zoals het diagram hieronder laat zien.

Ruim de helft van de respondenten heeft maatregelen genomen in 2022-2023. Ongeveer 4 op de 10 heeft dit gedaan in 2020-2021, terwijl een kwart hiertoe al eerder is overgegaan.

soorten veiligheidsmaatregelen

Welke soorten maatregelen inwoners hebben genomen is hieronder zichtbaar gemaakt.

Het meest genoemd zijn camera's (al of niet in combinatie met een alarmsysteem, gekoppeld aan een alarmcentrale), extra sloten (soms in combinatie met nieuwe deuren/ramen) en hekwerk (inclusief rolluiken) ter afscherming van pand/grond.

maatregelen hebben als schaduwzijde dat sociale contacten verminderen

Diverse respondenten onderkennen dat veel van genoemde veiligheidsmaatregelen ook een schaduwzijde hebben: minder dorpsgevoel en sociaal contact tussen inwoners.

“Dat altijd alles op slot moet, ook overdag, waardoor we minder contact hebben met de burens. Je loopt niet zomaar meer naar de burens.”

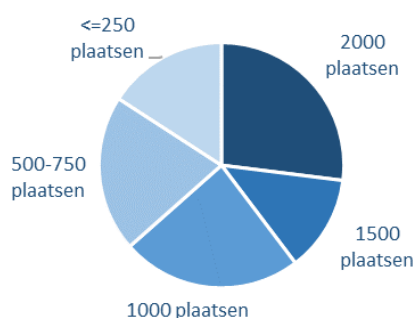
“Het asielcomplex heeft weinig goeds voor het dorp gebracht. Het is geen dorp meer, dat hele gevoel is gewoon weg. Huizen en tuinen worden bewaakt door camera's, je kunt de deur geen seconde open laten (garage/huis/auto).”

4.7 Wat zou er volgens inwoners moeten veranderen?

Diverse respondenten geven hun mening over hoe de situatie zou moeten/kunnen worden verbeterd.

omvang van het complex

Ongeveer 1 op de 15 respondenten heeft zich uitgelaten over hoeveel asielzoekers Ter Apel maximaal aan zou kunnen. Ongeveer een tiende van deze respondenten is er ‘helemaal klaar mee’ en sluit het complex het liefst of geeft hieraan een andere bestemming (defensie of gevangenis). Van de meerderheid die het asielcomplex wil behouden is de mening als volgt verdeeld.

Ruim een kwart van deze respondenten vindt het huidige maximum aanvaardbaar. Voorwaarde is wel dat de overlast dan substantieel wordt verminderd en andere gemeenten hun verantwoordelijkheid nemen (voldoende doorstroming). Een eerlijker spreiding over Nederland is voor een grotere groep reden om te kiezen voor 1.000-1.500 plaatsen. Een vergelijkbare groep kiest om soortgelijke redenen voor nog minder plaatsen. Daarbij wordt genoemd dat er bij kleinere aantallen mogelijk minder overlastgevers tussen zitten en het voor politie en handhaving behapbaar is.

“Als de overheid zich aan de afspraken houdt dan kan het asiel aanmeldcentrum prima functioneren. De kleine groep rad-draaiers direct uitzetten. Dus maximaal 2000 totaal.”

“Als er zou worden gezorgd dat het criminele tuig er tussen uit gefilterd wordt, zullen de inwoners de rust terug krijgen waar we naar verlangen. Al wordt er nog zo veel politie, handhaving, Koninklijke Marechaussee, beveiligers enz ingezet, dat zal het probleem niet oplossen, dat kost alleen maar heel veel geld.”

“Had liever gezien dat er een groot gevangeniscomplex gerealiseerd zou worden.”

“Het asielcomplex zo snel mogelijk sluiten. Defensie is op zoek naar locaties. Ze zijn meer als welkom. Het asielcomplex kan dan dienen als kazernes. Dus het contract met de COA zo snel als mogelijk beëindigen.”

samenstelling van de populatie

Om de situatie te normaliseren of op z'n minst beter beheersbaar te maken, denken inwoners aan diverse oplossingen. Het belangrijkste is een betere spreiding van kansarme asielzoekers.

“Wij zijn ervan overtuigd dat wanneer de overlast daadwerkelijk goed wordt voorkomen door de overlastgevers ofwel hard aan te pakken ofwel deze groep te verdelen over het hele land, waardoor er vrijwel alleen gezinnen met kinderen in Ter Apel worden opgevangen, er een hele mooie dynamiek kan ontstaan tussen inwoners en vluchtelingen. Denk aan cultuurmarkten en evenementen die gezamenlijk georganiseerd worden. Echter is dit absoluut niet mogelijk zolang de overlast zo extreem hoog is als nu.”

“Ook is het noodzakelijk dat er een 2e aanmeldcentrum komt.”

“Kern: er moeten linksom of rechtsom meer gezinnen komen en minder alleenstaanden. Daartoe MOET de gemeente kortgedingen aangaan. De imago-schade is simpelweg te groot. COA-euro's ter compensatie kunnen daar niet tegen op. Indien COA verzaakt dan de stekker er maar uit: Jammer van al die banen, maar velen daarvan worden NIET bezet door woonachtigen in Ter Apel en doen daar NIET hun boodschappen en leiden er NIET hun sociaal-cultureel leven.”

andere suggesties

In de reacties worden ook andere suggesties gedaan, zoals het invoeren van een ‘avondklok’, betere begeleiding en daginvulling, en voorlichting over wat wel en niet gebruikelijk is in Nederland.

“Verder verdienen de inwoners van Ter Apel een pluim voor het accepteren van deze situatie. Dat mag de overheid of de rest van Nederland best meer waarderen. Dit door b.v. een mooi kunstwerk in het centrum of park.”

“Strengere consequenties voor degenen die voor overlast zorgen (zodat niet dezelfde personen overlast blijven geven). Laat bijv. eens in de zoveel tijd politiehonden naar drugs zoeken op het COA terrein. Pak mannen die drugs handelen aan. Dit is een groot onderliggend probleem.”

“Betere begeleiding (dus niet alleen toezicht!) en nuttige dagbesteding aanbieden.”

“Klok in voeren zodat ze 's avonds en 's nachts niet bij het pad lopen voor 11 uur binnen zijn. En eigen supermarkt maken op het complex zelf.”

“Zolang er kansloze jonge asielzoekers in Ter Apel zijn, ervoor zorgen dat ze de hele dag meer dan voldoende te doen hebben, werken of naar school.”

“Betere begeleiding over de normen en waarden in Nederland.”

4.8 Overzicht ervaren maatschappelijke effecten voor inwoners

Als samenvatting van dit hoofdstuk zijn in onderstaande tabel de belangrijkste maatschappelijke effecten opgenomen zoals inwoners die – vanuit eigen ervaring of als mening – hebben benoemd. De percentages zijn indicatief en afgerond op vijftallen.

Thema	Toelichting	% (helemaal) eens of zelf genoemd	relevante respon- dentengroep
Positieve waardering			
A. Werk & inkomen			
– werk	meer banen voor regio / gemeente	85%	alle
B. Voorzieningen			
– opvang	plek voor echte asielzoekers	25%	alle
– winkels	meer winkelaanbod	50%	alle
C. Veiligheid	meer financiële armslag voor Westerwolde	5%	alle
Negatieve waardering			
B. Voorzieningen			
– opvang	overvol, te massaal	25%	alle
C. Veiligheid			
– veiligheidsgevoel	rapportcijfer < 5 (<i>bij >5x ervaren overlast</i>)	40% (70%)	Alle
	rapportcijfer gemiddeld	5,2	Alle
	rapportcijfer >= 7 (<i>bij >5x ervaren overlast</i>)	30% (10%)	Alle
– overlast	waar: thuis/woonwijk	40% / 50%	met overlast
	waar: (winkel)centrum	75%	met overlast
	waar: openbaar vervoer	65%	met overlast
	effect: schade ondervonden	30%	met overlast
	actie: maatregelen getroffen	70%	met overlast
	gevolg: negatief imago dorp	20%	Alle
	gevolg: negatieve sfeer in dorp (polarisatie)	5%	Alle
	gevolg: kinderen elders naar school (<i>overweging</i>)	20% (30%)	hh met kinderen
	gevolg: elders inkopen doen	55%	Alle
	gevolg: overwegen naar elders te verhuizen	25%	Alle
– waarde vastgoed	waarde woningen onder druk	5%	Alle

5 Maatschappelijke kosten en baten voor inwoners

Dit hoofdstuk belicht de effecten van het asielcomplex (zie hoofdstuk 3) voor de inwoners van Ter Apel.²¹ Naast openbare data en informatie van de gemeente hebben we hiervoor gebruik gemaakt van de uitkomsten van de enquête onder inwoners en aanvullende bevraging. Met behulp van deze gegevens en inzichten zijn de effecten zo goed mogelijk gekwantificeerd en op geld gewaardeerd voor:

- werk en inkomen (paragraaf 5.1);
- voorzieningen (paragraaf 5.2);
- veiligheid (paragraaf 5.3);
- woningwaarden (paragraaf 5.4).

5.1 Werk en inkomen

veel banen door directe werkgelegenheid op het complex

Voor inwoners zijn effecten relevant op werk en inkomen vanwege het asielcomplex als werkgever. Voor het in stand houden van de verschillende voorzieningen op het complex is immers personeel nodig. Om hoeveel arbeidsplaatsen het feitelijk gaat, is in het onderzoek helaas niet duidelijk geworden.²² Bij het COA werken circa 220 fte. Naar schatting 1 op de 5 van deze werknemers woont in de gemeente Westerwolde. Volgens de bestuursovereenkomst zouden er daarnaast circa 620 primaire arbeidsplaatsen zijn bij andere ketenpartners (zoals IND en DT&V) en circa 200 secundaire arbeidsplaatsen. Opgeteld komt dit op een totaal in de orde van 1.050 arbeidsplaatsen. Als hiervoor hetzelfde percentage geldt als bij het COA-personeel zou voor ruwweg 210 fte gelden dat zij inwoner zijn van Westerwolde.

ook indirect meer lokale werkgelegenheid vanwege het complex

Naast directe werkgelegenheid op het complex is er ook ‘spin-off’ in de vorm van extra banen bij lokale bedrijven en de gemeente. Bij lokale bedrijven kan het gaan om zowel ondernemers die profijt hebben (hoofdstuk 6.2) als bedrijven die veel overlast ondervinden (hoofdstuk 6.3). In totaal kan het gaan om enkele tientallen banen, die naar verwachting grotendeels worden vervuld door inwoners van Westerwolde. Bij de gemeente gaat het om een tiental mensen die specifiek en grotendeels werkzaam zijn voor zaken op diverse beleidsterreinen die samenhangen met het asielcomplex. Hiervan woont 1 op de 7 in Westerwolde. Daarnaast zijn er ruim 30 arbeidsplaatsen bij de gemeentelijke BRP-straat op het complex (hoofdstuk 7.2).

baten voor werknemers

Deze lokale werkgelegenheid kan voor werknemers uit Westerwolde baten opleveren vanwege:

- meer inkomen (koopkracht) voor zover het gaat om een beter betaalde baan. Hierover zijn geen gegevens beschikbaar. Omdat er geen aanwijzingen zijn dat vraag en aanbod zodanig uit elkaar liggen dat op het complex aanmerkelijk meer wordt verdiend dan elders, benoemen we deze mogelijke baat als pro memorie;
- minder reistijd voor woon-werkverkeer.²³ Hoewel exacte gegevens ontbreken, kan worden aangenomen dat werknemers uit Westerwolde in een situatie zonder complex tenminste 10 kilometer verder hadden moeten reizen voor een soortgelijke functie (met name op MBO 2-4 niveau). Ter benadering

²¹ Voor andere inwoners van Westerwolde is ervan uitgegaan dat zij per saldo geen effecten ondervinden.

²² Van alle diensten die werkzaam zijn op het complex heeft alleen het COA medewerking verleend door hierover cijfers aan te reiken.

²³ We gaan ervan uit dat eventuele reiskosten (grotendeels) door de werkgever worden vergoed.

van deze baat zijn we ervan uitgegaan dat deze afstand per auto wordt afgelegd. Gerekend met gemiddeld een half uur per werkdag tegen een waarde van 7,75 euro per uur resulteert een indicatief bedrag van circa 100 duizend euro per jaar aan bespaarde reistijd;

- geen of korter beroep op een bijstandsuitkering. Uit de enquête blijkt dat slechts een enkele inwoner een uitkering ontving voorafgaand aan diens baan op het complex. Gegeven de huidige arbeidsmarkt lijkt de kans op bijstand voor werknemers klein, zodat eventuele baten marginaal zijn.

5.2 Voorzieningen

De aanwezigheid van het complex heeft zowel positieve als negatieve effecten op het voorzieningenniveau. Hieronder schetsen we hoe dit uitpakt voor inwoners als het gaat om scholen en winkels.²⁴

5.2.1 Scholen

meer voorzieningen dichtbij

Naast enkele basisscholen heeft Ter Apel een school voor voortgezet onderwijs: de Regionale scholengemeenschap (RSG). Dit is relatief bijzonder voor een dorp. Hoewel een direct verband met het complex niet aanwijsbaar is (de school bestaat meer dan 100 jaar), zijn er mogelijk wel indirecte effecten:

- werknemers met kinderen die in Ter Apel (zijn komen) wonen, dragen bij aan een groter draagvlak voor lokale scholen;
- door de Internationale schakelklas (ISK) voor asielkinderen te verzorgen, heeft de RSG mogelijk bepaalde combinatievoordelen (bijvoorbeeld in de inzet van personeel).

De omvang van deze effecten is in het licht van de historische positie van de RSG naar verwachting beperkt.

negatief effect onveiligheid: extra reistijd en kosten om elders naar school te gaan

Voor een deel van de inwoners is de overlast reden om hun kinderen buiten Ter Apel naar school te sturen. Uit de enquête (hoofdstuk 4) komt naar voren dat dit ruim 1 op de 5 responderende ouders met minderjarige kinderen betreft. Zij brengen hun kinderen in een andere plaats in de regio naar school. Dit brengt voor hen extra reiskosten en reistijd mee, die zij niet aan andere doelen kunnen besteden.

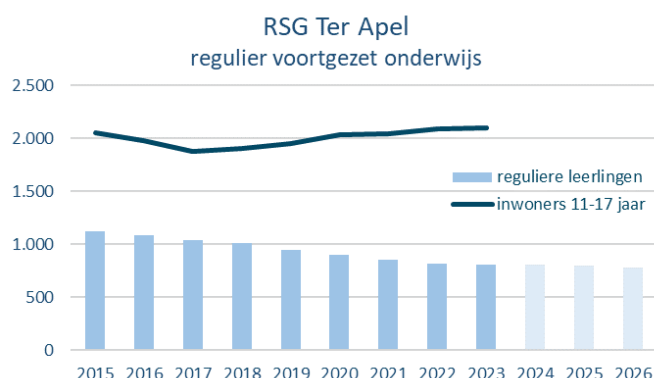
Als benadering van deze extra investeringen zijn we uitgegaan van een gemiddelde afstand van 15 kilometer, die per auto wordt afgelegd met gemiddeld 1 volwassen persoon. Gerekend met 21 eurocent per kilometer resulteert dit in een indicatief jaarlijks bedrag van 300 duizend euro aan extra reiskosten. Voor de reistijd is gerekend met gemiddeld drie kwartier per keer tegen een waarde van 7,75 euro per uur. Dit resulteert in een indicatief jaarlijks bedrag van 185 duizend euro aan extra reistijd. Omdat niet is uitgesloten dat ook andere motieven hebben meegewogen en reisbestemmingen worden gecombineerd, passen we op deze bedragen de 80/20-regel toe om het relevante aandeel te benaderen dat samenhangt met het asielcomplex. Dan resulteert een maatschappelijke kostenpost in de orde van circa 385 duizend euro.²⁵

²⁴ Ook voor andere typen voorzieningen zijn er mogelijk effecten. Denk aan openbaar vervoer (in stand blijven buslijnen) en het politiebureau (Westerwolde heeft een eigen politiebureau in Ter Apel behouden met een basisteam van bijna 20 mensen). Het ontbreekt aan gegevens om de eventuele baten hiervan te kwantificeren.

²⁵ In de toekomst zou dit verder kunnen oplopen: nog eens circa 1 op de 3 responderende ouders overweegt hun kinderen buiten Ter Apel naar school te sturen. In dat geval zal deze kostenpost meer dan verdubbelen.

indirect negatief effect: vertrek ouders doet afbreuk aan draagvlak

Deze ‘uitstroom’ van ouders zorgt voor teruglopende leerlingaantallen. Onderstaand diagram laat zien hoe het leerlingenaantal van de RSG zich heeft ontwikkeld en wat de prognoses zijn voor de komende jaren.

Sinds 2015 is het leerlingenaantal met ruim een kwart teruggelopen. Deze ontwikkeling wijkt af van de demografische trend (een stabiel aantal jongeren). De terugloop is in dezelfde orde als het percentage ouders dat hun kinderen elders naar school laat gaan. Dit maakt het plausibel dat de terugloop voor een belangrijk deel samenhangt met ontwikkelingen rond het asielcomplex.²⁶

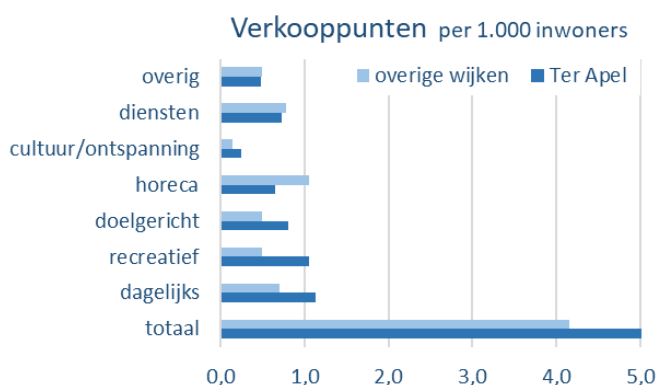
De prognoses duiden op een verdere daling. Als deze beweging aanhoudt of zich zelfs sterker doorzet, leidt dat op termijn tot een uitholling van het draagvlak voor een lokale vestiging.

5.2.2 Winkels

meer voorzieningen dichtbij geeft voordelen

Uit het *Koopstromenonderzoek provincie Groningen 2022* komt een relatief gunstig beeld naar voren over het winkelaanbod in Ter Apel in vergelijking met andere kernen (met name Bellingwolde en Vlagtwedde) in Westerwolde. In dit onderzoek is onderscheid gemaakt naar de volgende soorten aanbod:

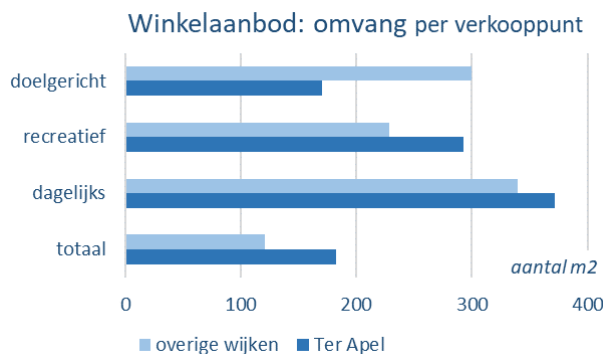
- hoofdcategorieën: dagelijks (dagelijkse boodschappen), recreatief (mode, luxe en vrije tijd) en doelgericht (in en om het huis);
- andere categorieën: horeca, cultuur/ontspanning (fitness e.d.), diensten (kappers e.d.) en overig (autohandel e.d.).

In totaal heeft Ter Apel in 2022 relatief *meer verkooppunten*. In vergelijking met andere kernen in Westerwolde is het aantal verkooppunten groter bij dagelijks, recreatief en doelgericht aanbod alsook bij cultuur/ontspanning. Uitzondering is met name de horeca.

Voor de hoofdcategorieën biedt het *Koopstromenonderzoek* ook inzicht in de omvang per verkooppunt.

²⁶ Mede omdat ook ouders uit buurgemeenten hun kinderen naar een andere school (op grotere afstand) kunnen sturen onder invloed van het verslechterde imago van Ter Apel.

In vergelijking met andere kernen in Westerwolde zijn de verkooppunten in Ter Apel:

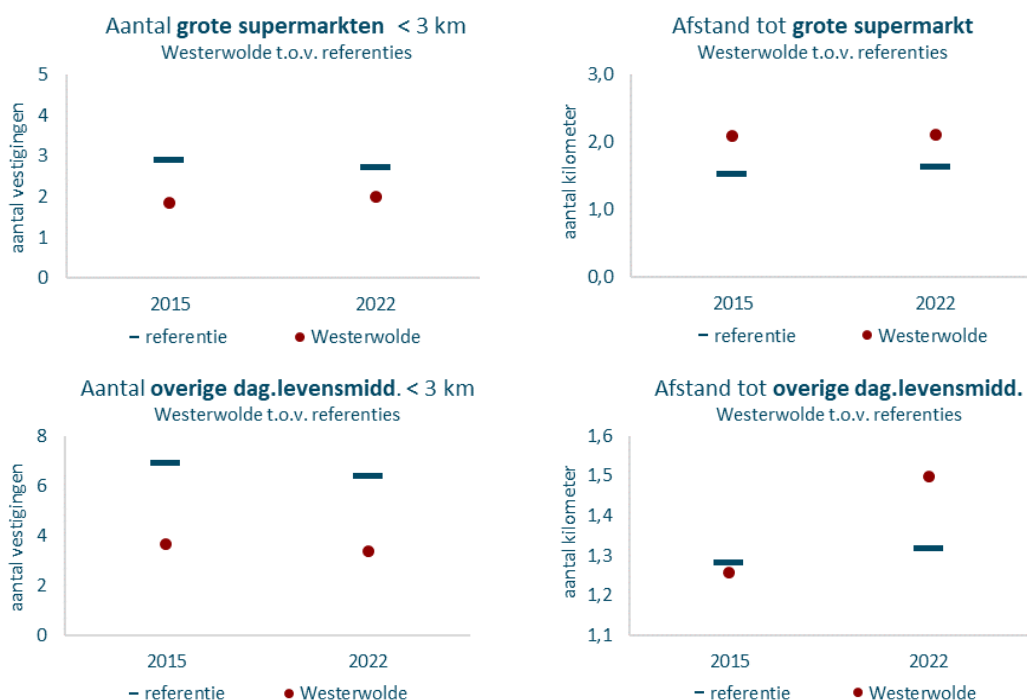
- *groter* bij dagelijks en recreatief aanbod;
- *kleiner* bij doelgericht aanbod.

Hoewel een direct verband met het complex minder aanwijsbaar is, zijn er wel indirecte effecten:

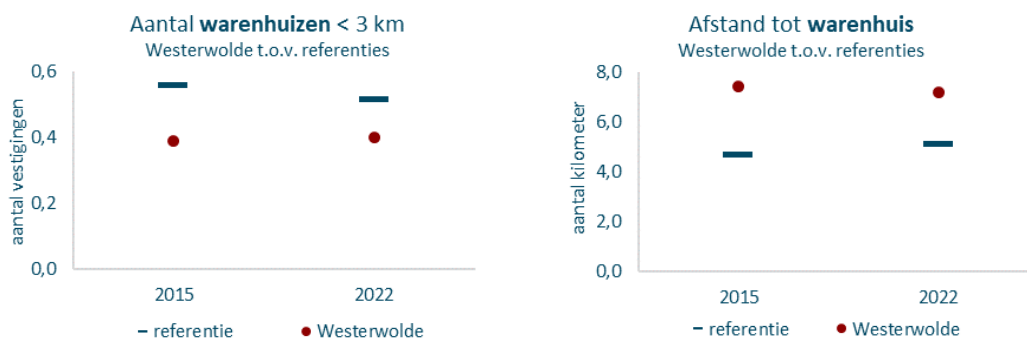
- asielzoekers zijn in belangrijke mate aangewezen op het winkelcentrum voor dagelijkse behoeften;²⁷
- ook voor werknemers op het complex die niet in Ter Apel wonen, kan het aantrekkelijk zijn om bepaalde inkopen lokaal te doen.

Beiden vormen een extra doelgroep waarop ondernemers kunnen inspelen met hun aanbod, wat dit ook aantrekkelijker maakt voor inwoners van Ter Apel (zie ook hoofdstuk 6).

In hoeverre de situatie in 2022 zich meer of minder gunstig heeft ontwikkeld ten opzichte eerdere jaren kan uit het *Koopstromenonderzoek* niet worden opgemaakt. In CBS-cijfers is de volgende ontwikkeling zichtbaar in aantal winkels (*links*) en gemiddelde afstand tot deze winkels (*rechts*) tussen 2015 en 2022. Hierbij is Westerwolde vergeleken met de groep vergelijkbare gemeenten zonder grote asiellocatie.

²⁷ In het verleden is er korte tijd een 'winkelbalie' op het asielcomplex geweest, maar een volwaardige winkel is nooit van de grond gekomen..

Hoewel Westerwolde in absolute zin minder vestigingen heeft dan referentiegemeenten, heeft de situatie in Westerwolde zich – in vergelijking met deze gemeenten – relatief:

- gunstig ontwikkeld voor supermarkten en warenhuizen: er zijn meer vestigingen gekomen en op kleinere afstand;
- ongunstig ontwikkeld voor overige winkels voor dagelijkse levensbehoeften (speciaalzaken): het aantal vestigingen is afgenomen en de afstand is groter geworden.

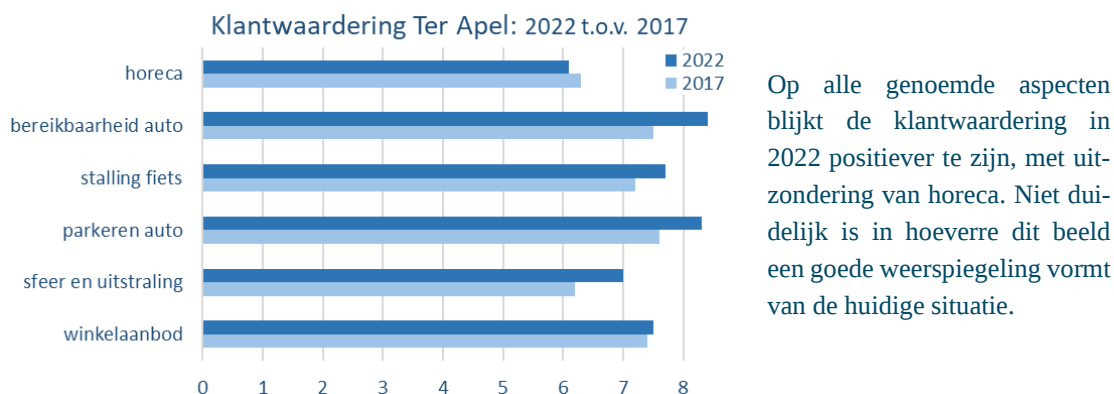
Mede gezien de hierboven genoemde (indirecte) effecten is het plausibel dat er enig verband is met het asielcomplex. Omdat de omvang hiervan lastig is te bepalen, gaan we uit van een gemiddeld verband.

Omdat inwoners veelal het grootste deel van hun dagelijkse levensbehoeften in een supermarkt halen, betekent de relatief gunstige situatie van Ter Apel dat zij minder reiskosten en reistijd hoeven te maken. Als benadering van deze baten zijn we uitgegaan van een gemiddelde ‘afstandswinst’ tussen 2022 en 2015 van een halve kilometer. Gerekend met 21 eurocent per kilometer en 1,5 personen per autorit wordt er jaarlijks in de orde van 35 duizend euro reiskosten vermeden. Voor reistijd is gerekend met gemiddeld enkele minuten per keer tegen een waarde van 7,75 euro per uur. Dit geeft een indicatief jaarlijks bedrag van 20 duizend euro. Als de helft van deze bedragen aan het asielcomplex kan worden toegeschreven, resulteert een maatschappelijke baat in de orde van circa 30 duizend euro.

klantwaardering relatief positief, met uitzondering van veiligheid

In klantwaardering scoort winkelcentrum Ter Apel in 2022 in grote lijnen vergelijkbaar met andere kernen in Westerwolde. Grote uitzondering hierop is – naast minder groen – vooral het aspect van *veiligheid*. Hierop scoort Ter Apel duidelijk lager: een 6 versus een 8 elders.

Voor Ter Apel zelf is op een aantal aspecten een vergelijking mogelijk met de klantwaardering in 2017:

Een positieve klantwaardering heeft een wervende functie en kan bijdragen aan de instandhouding en groei van het winkelaanbod.

negatief effect onveiligheid: extra kosten om elders te winkelen

Voor een deel van de inwoners is de overlast reden om niet of (veel) minder gebruik te maken van het winkelaanbod in Ter Apel.²⁸ Uit de enquête (hoofdstuk 4) komt naar voren dat dit ruim de helft van de responderende huishoudens betreft. Zij doen hun inkopen veelal in de omgeving, tot over de grens in Duitsland. Dit brengt voor hen extra reiskosten en reistijd mee, die zij niet aan andere doelen kunnen besteden.

Als benadering van deze extra investeringen zijn we uitgegaan van een gemiddelde afstand van 10 kilometer, die per auto wordt afgelegd met gemiddeld 1,5 personen. Gerekend met 21 eurocent per kilometer resulteert dit in een indicatief jaarlijks bedrag van 375 duizend euro aan extra reiskosten. Voor de reistijd is gerekend met gemiddeld een half uur per keer tegen een waarde van 7,75 euro per uur. Dit resulteert in een indicatief jaarlijks bedrag van 230 duizend euro aan extra reistijd. Omdat niet is uitgesloten dat ook andere motieven hebben meegewogen en reisbestemmingen worden gecombineerd, passen we ook op deze bedragen de 80/20-regel toe om het relevante aandeel te benaderen dat samenhangt met het asielcomplex. Dan resulteert een maatschappelijke kostenpost in de orde van circa 485 duizend euro.

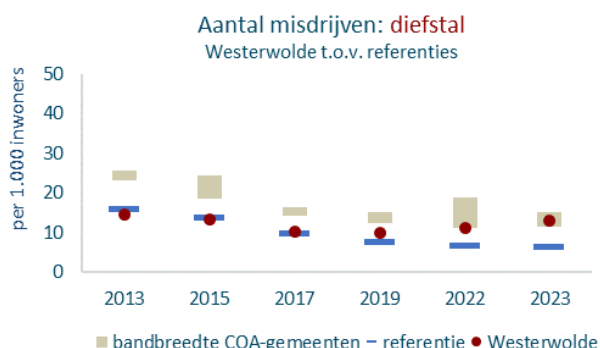
5.3 Veiligheid

Bij dit thema staan de financiële gevolgen van de overlast voor inwoners centraal. We kwantificeren deze met behulp van politiecijfers over geregistreerde misdrijven (diefstal, vernieling, geweld en overig). Voor de vertaling in euro's brengen we de ondervonden schade en de kosten van getroffen maatregelen in beeld met behulp van de respons op de enquête. Meer subjectieve effecten, zoals de veiligheidsbeleving, zijn verdisconteerd in de ontwikkeling van de woningwaarden (zie paragraaf 5.4).

5.3.1 Diefstal

het aantal diefstallen is veel groter dan elders en kent een tegengestelde, stijgende trend

In aantallen vormt diefstal de belangrijkste misdrijfscategorie. Hieronder is de ontwikkeling van het aantal diefstallen (excl. bedrijfs- en winkeldiefstal, zie hoofdstuk 6) in beeld gebracht voor Westerwolde en vergeleken met vergelijkbare gemeenten zonder asielcomplex (*referentie*) en gemeenten met een grote asiellootatie (*COA-gemeenten*).

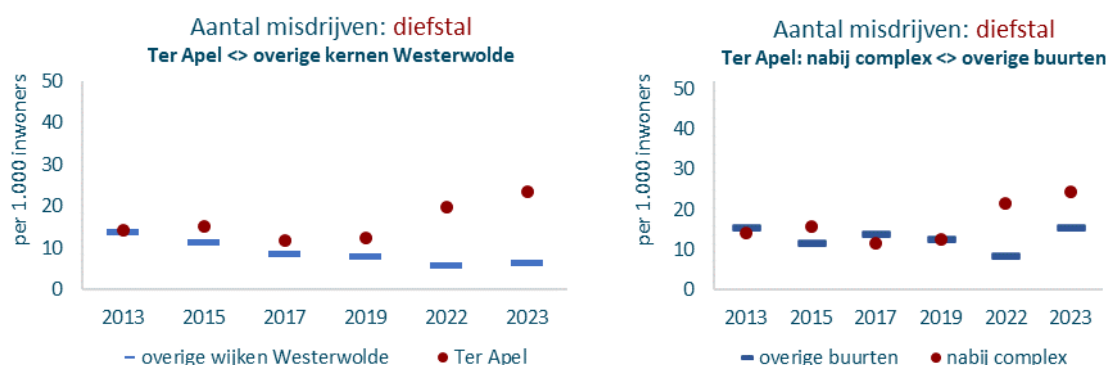
Het aantal diefstallen:

- vertoont in Westerwolde vanaf 2019 een stijgende trend;
- is in Westerwolde in 2023 hoger dan in gemeenten zonder asielcomplex, waar de trend dalend is;
- loopt in gemeenten met grote asiellootatie uiteen en was tot 2022 hoger dan in Westerwolde. Terwijl de stijging daar in 2023 doorzet, lijkt elders een stabilisatie op te treden.

²⁸ De gevolgen voor ondernemers komen in hoofdstuk 6 aan bod.

cijfers op wijk/buurniveau duiden op een sterke samenhang met het asielcomplex

Om te toetsen in hoeverre het plausibel is dat dit beeld voor Westerwolde samenhangt met het asielcomplex zoomen we in op wijk- (*links*) en buurniveau (*rechts*).

Beide diagrammen maken zichtbaar dat het patroon voor de gemeente Westerwolde wordt bepaald door de ontwikkeling in Ter Apel (*links*) en in het bijzonder in de buurten die nabij het asielcomplex liggen (*rechts*). De overige wijken/kernen laten juist een licht dalende trend zien. Binnen Ter Apel waren de verschillen tot en met 2019 beperkt. Na een aanvankelijke daling in 2022 stijgen ook in andere buurten de aantallen.

schade als gevolg van diefstal

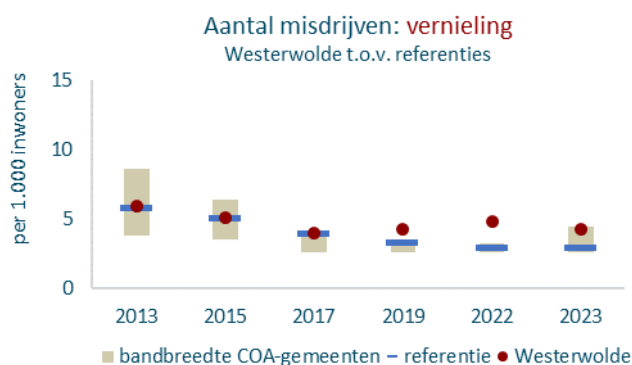
Uit de respons op de enquête komt naar voren dat huishoudens voor de periode 2019-2023 een netto schadebedrag door diefstal hebben van gemiddeld circa 1.500 euro per jaar. Dit is na aftrek van de schade die door de verzekering of andere instanties is vergoed. Van alle respondenten heeft circa 14% aangegeven financiële schade te hebben door diefstal. Als we dit percentage toepassen op alle huishoudens in Ter Apel en daarbij wegen voor de respons per type huishouden resulteert een bedrag in de orde van ruim 410 duizend euro dat jaarlijks ten laste komt van de inwoners.

De vraag is of dit hele bedrag kan worden toegeschreven aan het asielcomplex. Niet uitgesloten is dat een deel van de schade is veroorzaakt door mensen die geen asielzoeker zijn. Ook dan kan er een relatie zijn met het asielcomplex omdat media-aandacht andere daders (van elders) kan aantrekken. Als benadering van het relevante deel van de netto schade nemen we daarom het relatieve verschil in aantallen diefstallen tussen Ter Apel en andere kernen in Westerwolde. Door dit percentage (60%) toe te passen op bovengenoemd bedrag resulteert een maatschappelijke kostenpost in de orde van 250 duizend euro.

5.3.2 Vernieling

het aantal vernielingen is groter dan elders en kent een tegengestelde, licht stijgende trend

Hieronder is de ontwikkeling van het aantal vernielingen in beeld gebracht voor Westerwolde en vergeleken met vergelijkbare gemeenten zonder asielcomplex (*referentie*) en gemeenten met een grote asiellocatie (*COA-gemeenten*).

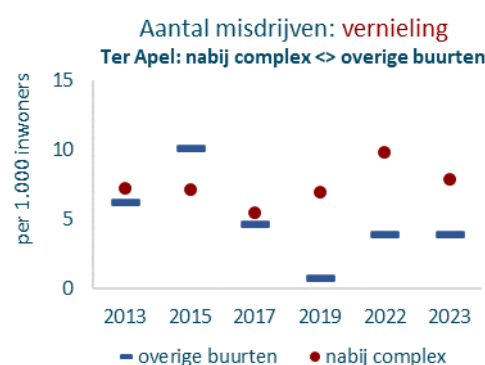
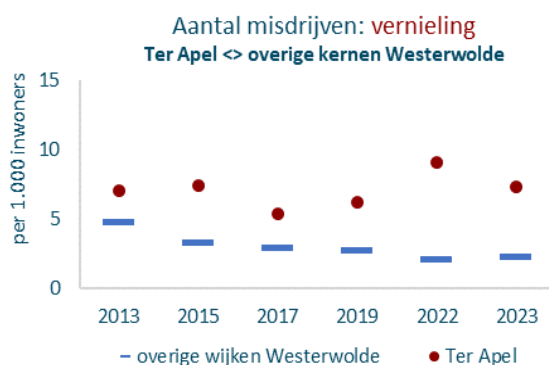

Het aantal vernielingen:

- in Westerwolde neemt in 2023 iets af, na een stijgende trend vanaf 2017;
- is in Westerwolde in 2023 hoger dan in gemeenten zonder asielcomplex, waar het aantal stabiliseert;
- loopt in gemeenten met grote asiellocatie uiteen en evenaart soms het niveau van Westerwolde.

cijfers op wijk/buurtniveau duiden op een sterke samenhang met het asielcomplex

Om te toetsen in hoeverre het plausibel is dat dit beeld voor Westerwolde samenhangt met het asielcomplex zoomen we in op wijk- (*links*) en buurtniveau (*rechts*).

Beide figuren maken zichtbaar dat het patroon voor de gemeente Westerwolde wordt bepaald door de ontwikkeling in Ter Apel (*links*) en in het bijzonder in de buurten die nabij het asielcomplex liggen (*rechts*). De overige wijken/kernen in Westerwolde laten juist een licht dalende trend zien (*links*). Binnen Ter Apel is het beeld diffuser en scoorden andere buurten in 2015 zelfs hoger (*rechts*). Dit komt mede doordat enkele incidenten bepalend kunnen zijn, omdat de aantallen bij deze vorm van criminaliteit relatief klein zijn. Zo hangt de hoge score voor Ter Apel in 2022 samen met een incident waarbij meerdere auto's zijn beschadigd.

schade als gevolg van vernieling

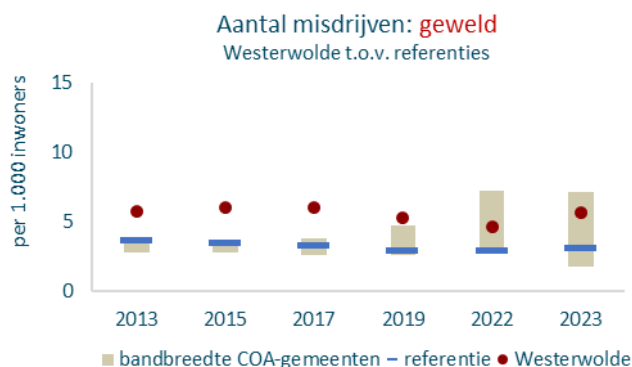
Uit de respons op de enquête komt naar voren dat huishoudens voor de periode 2019-2023 een netto schadebedrag door vernieling hebben van gemiddeld circa 1.400 euro per jaar. Dit is na aftrek van de schade die door de verzekering of andere instanties is vergoed. Van alle respondenten heeft circa 15% aangegeven financiële schade te hebben door vernieling. Als we dit percentage toepassen op alle huishoudens in Ter Apel en daarbij wegen voor de respons per type huishouden resulteert een bedrag in de orde van ruim 325 duizend euro dat jaarlijks ten laste komt van de inwoners.

De vraag is of dit hele bedrag kan worden toegeschreven aan het asielcomplex. Niet uitgesloten is dat een deel van de schade is veroorzaakt door mensen die geen asielzoeker zijn. Ook dan kan er een relatie zijn met het asielcomplex omdat media-aandacht andere daders (van elders) kan aantrekken. Als benadering van het relevante deel van de netto schade nemen we daarom het relatieve verschil in aantallen vernielingen tussen Ter Apel en andere kernen in Westerwolde. Door dit percentage (67%) toe te passen op bovengenoemd bedrag resulteert een maatschappelijke kostenpost in de orde van 220 duizend euro.

5.3.3 Geweld en seksuele misdrijven

het aantal gewelds- en seksuele misdrijven is groter dan elders en lijkt weer toe te nemen

Hieronder is de ontwikkeling van het aantal gewelds- en seksuele misdrijven in beeld gebracht voor Westerwolde en vergeleken met vergelijkbare gemeenten zonder asielcomplex (*referentie*) en gemeenten met een grote asiellocatie (*COA-gemeenten*).

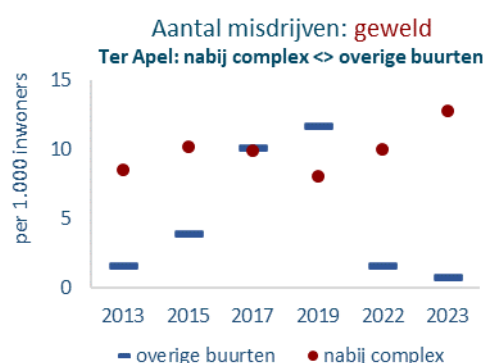
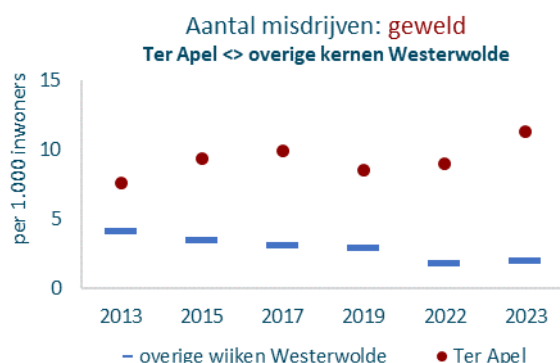

Het aantal gewelds- en seksuele misdrijven:

- in Westerwolde neemt in 2023 weer toe, na een dalende trend vanaf 2017;
- is in Westerwolde in 2023 hoger dan in gemeenten zonder asielcomplex;
- loopt in gemeenten met grote asiellocatie uiteen en overstijgt soms het niveau van Westerwolde.

cijfers op wijk/buurtniveau duiden op samenhang met het asielcomplex

Om te toetsen in hoeverre het plausibel is dat dit beeld voor Westerwolde samenhangt met het asielcomplex zoomen we in op wijk- (*links*) en buurtniveau (*rechts*).

Beide diagrammen maken zichtbaar dat het patroon voor de gemeente Westerwolde wordt bepaald door de ontwikkeling in Ter Apel (*links*) en in het bijzonder in de buurten die nabij het asielcomplex liggen (*rechts*). De overige wijken/kernen in Westerwolde kennen een dalende trend (*links*). Binnen Ter Apel is het beeld diffuser en scoorden andere buurten in 2019 zelfs hoger (*rechts*). Dit komt mede doordat enkele incidenten bepalend kunnen zijn, omdat de aantallen bij deze vorm van criminaliteit relatief klein zijn.

schade als gevolg van geweld

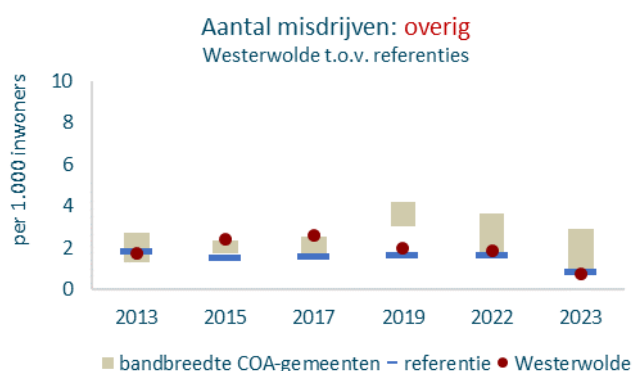
Uit de respons op de enquête komt naar voren dat huishoudens voor de periode 2019-2023 een netto schadebedrag door geweld hebben van gemiddeld circa 2.200 euro per jaar. Dit is na aftrek van de schade die door de verzekering of andere instanties is vergoed. Van alle respondenten heeft circa 5% aangegeven financiële schade te hebben door geweld. Als we dit percentage toepassen op alle huishoudens in Ter Apel en daarbij wegen voor de respons per type huishouden resulteert een bedrag in de orde van ruim 120 duizend euro dat jaarlijks ten laste komt van de inwoners.

De vraag is of dit hele bedrag kan worden toegeschreven aan het asielcomplex. Niet uitgesloten is dat een deel van de schade is veroorzaakt door mensen die geen asielzoeker zijn. Ook dan kan er een relatie zijn met het asielcomplex omdat media-aandacht andere daders (van elders) kan aantrekken. Als benadering van het relevante deel van de netto schade nemen we daarom het relatieve verschil in aantallen geweldsincidenten tussen Ter Apel en andere kernen in Westerwolde. Door dit percentage (75%) toe te passen op bovengenoemd bedrag resulteert een maatschappelijke kostenpost in de orde van 90 duizend euro.

5.3.4 Overige misdrijven

het aantal overige misdrijven in Westerwolde is vergelijkbaar met elders en lijkt af te nemen

Naast diefstal, vernieling en geweld zijn er andere soorten misdrijven, zoals drugs- en drankoverlast. Hieronder is de ontwikkeling van deze overige misdrijven in beeld gebracht voor Westerwolde en vergeleken met vergelijkbare gemeenten zonder asielcomplex (*referentie*) en gemeenten met een grote asiellocatie (*COA-gemeenten*).

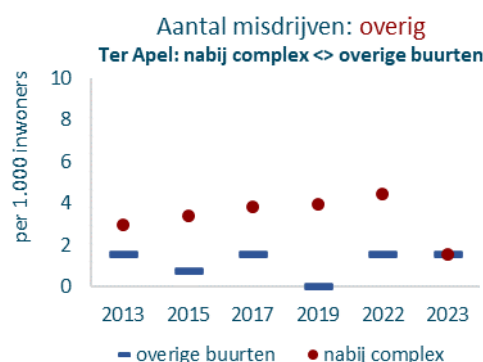
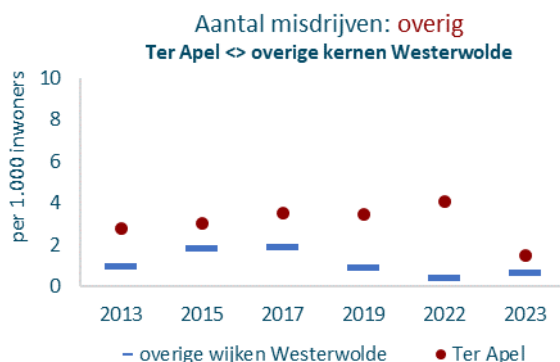

Het aantal overige misdrijven:

- vertoont sinds 2017 een dalende trend in Westerwolde;
- is in Westerwolde in 2022 vergelijkbaar met gemeenten zonder asielcomplex;
- loopt in gemeenten met grote asiellocatie uiteen en overstijgt veelal het niveau van Westerwolde.

cijfers op wijk/buurniveau wijzen niet eenduidig op mogelijke samenhang met het asielcomplex

Om te toetsen in hoeverre het plausibel is dat dit beeld voor Westerwolde samenhangt met het asielcomplex zoomen we in op wijk- (*links*) en buurniveau (*rechts*).

Beide diagrammen maken zichtbaar dat het patroon voor de gemeente Westerwolde maar ten dele wordt bepaald door de ontwikkeling in Ter Apel (*links*) en in het bijzonder in de buurten die nabij het asielcomplex liggen (*rechts*). Daar is juist een licht stijgende ontwikkeling zichtbaar. De overige wijken/kernen in Westerwolde laten tot 2023 een licht dalende trend zien, terwijl ook de andere buurten binnen Ter Apel duidelijk lager scoorden. In 2023 lijken de verschillen minimaal te zijn.

schade als gevolg van overige misdrijven

De enquête heeft geen inzicht opgeleverd in de schade door overige misdrijven. Omdat andere bronnen ontbreken, nemen we hiervoor een pro memorie post op. Een voorzichtige benadering ligt voor de hand, omdat het verband met het asielcomplex veel minder eenduidig is dan bij de andere soorten misdrijven.

5.3.5 Extra veiligheidsmaatregelen

De toegenomen overlast vanwege het asielcomplex zet inwoners van Ter Apel aan tot het treffen van (preventieve) fysieke maatregelen om zichzelf, hun huisgenoten en eigendommen te beschermen. Uit de respons op de enquête komt naar voren dat huishoudens voor de periode 2019-2023 gemiddeld ruim 1.500 euro per jaar aan maatregelen hebben besteed. Van alle respondenten heeft bijna 1 op de 5 aangegeven te hebben geïnvesteerd in fysieke maatregelen. Als we dit percentage toepassen op alle huishoudens in Ter Apel en daarbij wegen voor de respons per type huishouden resulteert een bedrag in de orde van ruim 235 duizend euro dat jaarlijks ten laste komt van inwoners.

De vraag is of dit hele bedrag kan worden toegeschreven aan het asielcomplex. Niet uitgesloten is dat een deel van de kosten betrekking heeft op voorzieningen die als ‘gebruikelijk’ kunnen worden beschouwd, zoals grendels op buitendeuren of goede buitenverlichting.²⁹ Aangezien deze maatregelen vooral zijn bedoeld als preventie van overlast/misdrijven nemen we het gewogen percentage voor diefstal, vernieling en geweld (tweederde) als benadering van het relevante deel van deze investeringen. Dit resulteert in een bedrag in de orde van 155 duizend euro als maatschappelijke kostenpost.

5.4 Woningwaarden
effecten van woonomgeving weerspiegelen zich in woningwaarden

De waarde van woningen weerspiegelt een scala aan effecten van ontwikkelingen in de woning en de brede woonomgeving.³⁰ Zo werkt meer inkomen door in bestedingen aan woningaanpassingen (bijv. renovatie en verduurzaming) die een waarde verhogend effect hebben. Hogere woningprijzen zijn tevens de afspiegeling van een relatief gunstig woonklimaat. Dit kan mensen van buiten Westerwolde aantrekken, hetgeen een verdere impuls kan geven aan woningwaarden. Daartegenover kan aanhoudende overlast juist afbreuk doen aan de kwaliteit en leefbaarheid van de woonomgeving doordat vaker onveiligheid wordt ervaren en Ter Apel een negatief imago krijgt. Achterblijvende woningprijzen kunnen hiervan het gevolg zijn.

analyse gericht op vergelijking WOZ-waarden: tussen gemeenten/wijken en in de tijd

Hoe zulke positieve en negatieve effecten doorwerken op de feitelijke woningwaarden laat zich lastig uiteenrafelen. In de analyse is ingezoomd op het saldo-effect door een vergelijking te maken van de feitelijke ontwikkeling van woningwaarden in:

- a. Westerwolde ten opzichte van vergelijkbare gemeenten zonder en met asielcomplex;
- b. Ter Apel ten opzichte van de andere kernen in Westerwolde alsook in buurten nabij het asielcomplex ten opzichte van de overige buurten in Ter Apel.

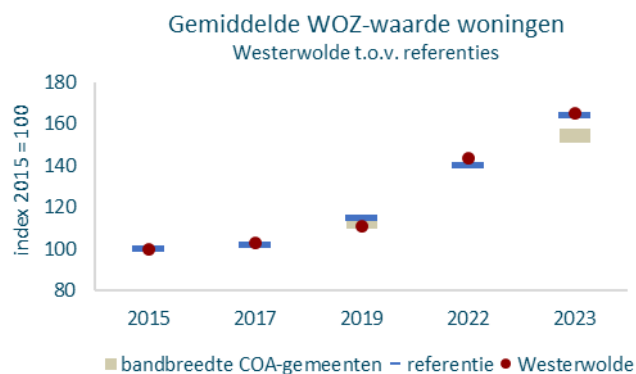
²⁹ Vergelijking met de uitkomsten van de *Veiligheidsmonitor 2023* (CBS) voor de provincie Groningen leert dat in Ter Apel vooral meer wordt ingezet op camera's, alarmsystemen en hekwerken. De kosten zijn echter niet naar type maatregel gespecificeerd, zodat niet kan worden bepaald welk deel extra zou zijn. Wel gaat het bij genoemde maatregelen om relatief dure voorzieningen.

³⁰ Breejen, F. den, P. Huigslout, J. Korteweg, J. van Leerdam, R. Lieshoudt, F. Rosenberg en R. de Wildt (2006), *Stedelijke vernieuwing: kosten en baten*, Amsterdam, SEO / RIGO / CEBEON, p.63.

Voor deze analyse hebben we de waarde onroerende zaken op grond van de gelijknamige Wet (WOZ) als indicator gebruikt, omdat hierover tot op buurniveau meerjarige gegevens beschikbaar zijn.³¹

a. effect asielcomplex niet duidelijk zichtbaar op gemeenteniveau

Hieronder is de ontwikkeling van de gemiddelde WOZ-waarde van woningen in Westerwolde vergeleken met de ontwikkeling in gemeenten zonder en met asielcomplex.

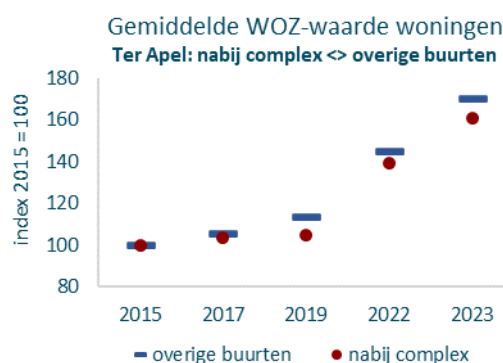
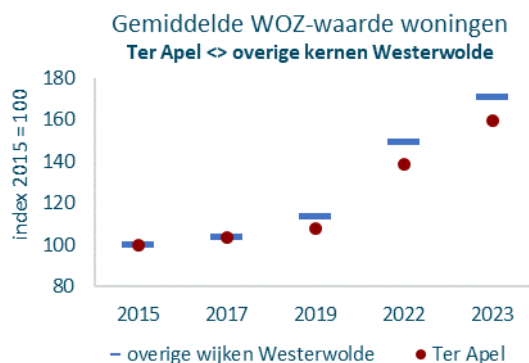

De gemiddelde WOZ-waarde van woningen in Westerwolde vertoont na 2015 een stijgende trend. Ten opzichte van gemeenten zonder asielcomplex (referentie) zijn de verschillen beperkt. Daarbij valt op dat Westerwolde in 2022 iets hoger scoort, ook in vergelijking met andere gemeenten waar een grote asiellocatie is.

Omdat WOZ-waarden door veel factoren worden beïnvloed, kan uit een vergelijking op gemeenteniveau niet worden afgeleid welke effecten het asielcomplex heeft (gehad).³²

b. effect asielcomplex in Ter Apel wel zichtbaar op wijk/buurniveau

Daarom zoomen we hieronder in op wijk- en buurniveau. In het *linker*diagram is de ontwikkeling van de gemiddelde WOZ-waarde in Ter Apel vergeleken met die in de andere kernen binnen de gemeente Westerwolde. Het *rechter*diagram laat de verschillen zien binnen Ter Apel tussen buurten die nabij het asielcomplex liggen en de overige buurten.

Duidelijk is dat de ontwikkeling van de gemiddelde WOZ-waarde in Ter Apel (*links*) na 2017 achterblijft ten opzichte van de overige kernen in Westerwolde. Dit geldt in het bijzonder voor de buurten die nabij het asielcomplex liggen (*rechts*).

³¹ WOZ-waarden geven een breder en robuuster beeld, omdat zij – anders dan de verkoopwaarde – jaar op jaar beschikbaar voor alle woningen.

³² In Westerwolde zijn er diverse factoren die gunstig kunnen doorwerken op woningwaarden, zoals sociale, historische en natuurwaarden (vergelijk Cittaslow).

omvang effect in de orde van ruim 10%

Deze bevindingen maken het plausibel dat het asielcomplex, en met name de overlast die hiermee samenhangt, van invloed is op de achterblijvende ontwikkeling van de woningwaarden. Gemeten over de periode 2015-2023 heeft dit effect een omvang in de orde van ruim 10% van de gemiddelde WOZ-waarde van woningen in Ter Apel. Deze effectgrootte komt overeen met eerdere studies naar het effect van asielzoekerscentra op woningprijzen in de nabije omgeving en kan daarom als plausibel worden beschouwd.³³ Samen maakt dit het aannemelijk dat de achterblijvende woningwaarden een als minder aantrekkelijk ervaren woon- en leefklimaat in Ter Apel weerspiegelen. Het gegeven dat mensen overwegen te verhuizen of zijn verhuisd, onderstreept dit.

effect brengt belastingvoordelen mee voor inwoners van Ter Apel

Zolang er geen noodzaak is tot verhuizen, brengt deze situatie bepaalde baten mee voor inwoners van Ter Apel in de vorm van een lagere belastingaanslag. De WOZ-waarden vormen immers de basis voor de:

- onroerendezaakbelasting: betreft een bedrag in de orde van 20 duizend euro per jaar (zie hoofdstuk 7: negatieve baat voor de gemeente Westerwolde);
- waterschapsheffing gebouwd: uitgaande van een gemiddeld percentage van 0,0387% van de WOZ-waarde betreft dit een bedrag in de orde van 5,5 duizend euro per jaar (negatieve baat voor waterschap Hunze en Aa's);
- eigenwoningaftrek in de inkomstenbelasting: ervan uitgaande dat de helft van alle huiseigenaren een hypotheek heeft (landelijk gemiddelde) en het eigenwoningforfait gemiddeld 0,35% van de WOZ-waarde is, betreft dit een bedrag in de orde van ruim 4 duizend euro per jaar (negatieve baat voor de Belastingdienst).

bij verhuizing lopen inwoners opbrengsten mis

Als inwoners van Ter Apel hun woning (moeten) verkopen, blijkt dat niet altijd eenvoudig ('wie wil er nog in Ter Apel wonen?'). Dit kan ertoe leiden dat de verkoopprijs lager uitvalt dan de WOZ-waarde. Hoewel exacte cijfers ontbreken over hoe vaak dit aan de orde is geweest in de afgelopen jaren kan hiervan een ruwe inschatting worden gemaakt. Uit de enquête blijkt dat tussen 15% en 25% van de huishoudens overweegt te verhuizen (een deel heeft concrete plannen). Vaak kennen mensen andere huishoudens die al eerder zijn verhuisd vanwege de overlast. Als we aannemen dat deze laatste groep circa 4,5% van de huishoudens betreft (gemiddelde vertrekpercentage uit Westerwolde) en dat driekwart van de eigenaren binnen deze groep de afgelopen periode hun woning tegen gemiddeld 10% lagere prijs heeft moeten verkopen, betekent dit gemiste opbrengsten in de orde van 270 duizend euro per jaar.

5.5 Overzicht maatschappelijke kosten en baten voor inwoners

Onderstaande tabel vat de maatschappelijke kosten en baten voor inwoners samen. De relatie met het asielcomplex is gebaseerd op de benchmarkanalyse en gesprekken, en getypeerd van zwak (*) tot sterk (*****). Een aantal posten kon niet worden gecijferd. Deze zijn benoemd als pro memorie (pm). De bedragen zijn op jaarbasis en afgerond op vijftallen.

³³ Eerder onderzoek constateert –op basis van langjarige data – een verlagend effect op woningprijzen in de orde van 6 tot 10% (bij grote centra). De grootste effecten doen zich voor in een straal van circa 2 kilometer van het asielzoekerscentrum. Zie Dröes, M.I. en H.R.A. Koster (2023), A world divided: refugee centers, house prices and household preferences, *Journal of Economic Geography*, 23, 51-90 en Daams e.a. (2019), The effect of asylum seeker reception centers on nearby house prices: evidence from The Netherlands, *Journal of Housing Economics*, 46

Thema	Effect	Omvang / ontwikkeling	Relatie met complex	Baten x 1.000 euro
Werk en inkomen				
– Werkgelegenheid	extra banen voor inwoners	circa 20% van 1.050 fte (direct); indirect nog tientallen banen	* * * *	zie <i>Inkomen</i>
– Inkomen	extra inkomen	niet bekend	* *	+ pm
	niet/korter in bijstand	zeer beperkt aantal	* *	+/- 0
	minder reistijd	gemiddelde afstand 10 km	* * *	+ 100
Voorzieningen				
– Scholen	groter aanbod dichtbij	beperkte samenhang met complex	* *	+/- 0
	overlast belemmert gebruik aanbod	20% ouders laat kinderen elders naar school gaan (30% <i>overweegt dit</i>): extra reistijd en -kosten	* * * *	- 385
– Winkels	groter aanbod dichtbij	minder reiskosten/-tijd door gemiddeld 0,5 km afstandswinst	* * *	+ 30
	overlast belemmert benutting aanbod	55% inwoners doet elders inkopen: extra reistijd en reiskosten	* * * *	- 485
Veiligheid				
– Schade diefstal	niet-vergoede kosten van fysieke schade	circa 14% heeft schade; gemiddeld netto 1.500 euro	* * * * *	- 245
– Schade vernieling	niet-vergoede kosten van fysieke schade	circa 15% heeft schade; gemiddeld netto 1.400 euro	* * * * *	- 220
– Schade geweld	niet-vergoede kosten van fysieke schade	circa 5% heeft schade; gemiddeld netto 2.200 euro	* * * * *	- 90
– Schade overige misdrijven	niet-vergoede kosten van fysieke schade	niet bekend	* * *	- pm
– Veiligheidsmaatregelen	kosten van extra (preventieve) maatregelen	circa 19% huishoudens heeft maatregelen; gemiddeld 1.500 euro	* * * *	- 155
Woningwaarden				
– Onroerendezaakbelasting	lagere belasting vanwege achterblijvende WOZ-waarde	circa 10% achtergebleven WOZ-waarde woningen x tarief	* * * *	+ 20
– Waterschapsheffing gebouwd	lagere heffing vanwege achterblijvende WOZ-waarde	circa 10% achtergebleven WOZ-waarde woningen x tarief	* * * *	+ 5
– Inkomstenbelasting	lagere belasting vanwege achterblijvende WOZ-waarde	circa 10% achtergebleven WOZ-waarde woningen x tarief	* * * *	+ 5
– Lagere verkoopwaarde	gemiste opbrengsten vanwege lagere vraag	circa 4,5% inwoners verhuist naar andere gemeente	* * *	- 270
Totaal				- 1.685 + pm

6 Maatschappelijke kosten en baten voor ondernemers

Dit hoofdstuk belicht de effecten van het asielcomplex (zie hoofdstuk 3) voor ondernemers in Ter Apel.³⁴ Eerst komen hun ervaringen aan bod, zoals die zijn gedeeld in interviews met ondernemers die zich via de lokale ondernemersverenigingen hebben gemeld.³⁵ Daarnaast heeft een aantal ondernemers ook als inwoner deelgenomen aan de enquête. (paragraaf 6.1) Aansluitend op deze impressie van hun ervaringen brengen we de maatschappelijke kosten en baten in kaart door de effecten zo goed mogelijk te kwantificeren en in geld te waarderen voor:

- werk en inkomen (paragraaf 6.2);
- voorzieningen (paragraaf 6.3);
- veiligheid (paragraaf 6.4);
- waarde bedrijfstvastgoed (paragraaf 6.5).

Hiervoor benutten we zowel informatie die de gemeente heeft aangereikt (met name het regionale koopstromenonderzoek) als gegevens van ondernemers.

6.1 Ervaringen van ondernemers

Uit de reacties van ondernemers komt een tweedeling naar voren. Enerzijds zijn er ondernemers die profiteren van de aanwezigheid van het complex. Anderzijds zijn er ondernemers, met name in het (winkel)centrum van Ter Apel, die veel negatieve effecten ervaren van de overlast die het complex meebrengt.

diverse ondernemers hebben profijt van het asielcomplex

Voor een categorie ondernemers is het asielcomplex een aantrekkelijke opdrachtgever die zorgt voor meer omzet. Denk hierbij aan ondernemers in catering, tuinonderhoud en personenvervoer. Andere dienstverleners hebben de indruk dat het COA – anders dan diensten van het ministerie, zoals DJi – voor werkzaamheden op het complex weinig lokale ondernemers inschakelt voor bijvoorbeeld bouw en onderhoud. Hierdoor worden (vanwege aanbestedingsregels?) veelal contracten gesloten met landelijke bedrijven die dan van soms grote afstand medewerkers ‘invliegen’. Dit beschouwen zij als een gemiste kans.

Ook de overlast brengt mee dat bepaalde ondernemers, vooral in de sector van bouw en beveiliging, hun omzet zien toenemen door een grotere vraag naar preventieve en beschermende voorzieningen.

ondernemers in centrum ondervinden nadeel van de massaliteit en overlast

Daartegenover ondervinden met name ondernemers in het (winkel)centrum negatieve gevolgen van de massale stroom asielzoekers en vooral ook de overlast. De massale stroom vraagt met name van supermarkten investeringen in extra voorzieningen/maatregelen om cliëntstromen te kunnen opvangen. Zo is gewezen op een extra emballage-automaat vanwege asielzoekers die flessen verzamelen om geld te verdienen en het verplaatsen van de servicebalie. Hiermee worden opstoppen bij de ingang voorkomen en wordt doorstroming bevorderd voor reguliere klanten.

Voor de overlast pakt negatief uit. Zo ondervinden winkeliers direct schade als gevolg van diefstallen. De reguliere Soda-vergoeding (zie kader) dekt niet alle kosten. Bovendien zorgen frequente winkeldiefstallen

³⁴ Voor andere ondernemers van Westerwolde is ervan uitgegaan dat zij per saldo geen effecten ondervinden.

³⁵ Ondernemers die lid zijn van Ondernemers- en Handelsvereniging Mercurius, Parkmanagement 't Heem of Industriekring Ter Apel e.o.

voor een verstoring van het reguliere werkproces. Personeel moet voortdurend op hun hoede zijn, bij hetafstand achter dieven aan en dan wachten op de politie. Als teleurstellend daarbij wordt ervaren dat sommige daders in herhaling gaan.

Service organisatie directe aansprakelijkstelling (Soda)

Soda ondersteunt ondernemers en particulieren bij het verhalen van de schade van diefstal via civiel recht. Ondernemers ontvangen een vaste vergoeding (na aftrek van uitvoeringskosten). Omdat bij asielzoekers niets is te verhalen, krijgen ondernemers nog (circa een derde) minder vergoed. Daarom stort de gemeente – met rijksmiddelen – geld in deze ‘pot’. Bij overlegging van een aangifte krijgt de gedupeerde ondernemer alsnog een gemiddelde vergoeding uitgekeerd.

Behalve directe schade vraagt de overlast ook investeringen in extra voorzieningen/maatregelen met het oog op de veiligheid van eigendommen, personeel en andere klanten. Als voorbeelden zijn genoemd het beperken van de mogelijkheden tot contant betalen, extra personeelsinzet voor het veilig openen en sluiten van de winkel, en duurdere krachten omdat ouders hun kinderen niet meer toestaan daar te werken.

omzetderving door ‘afschrikkeffect’ zet rendementen in centrum onder druk

Deze situatie brengt niet alleen extra kosten mee, maar heeft ook indirecte negatieve effecten. Winkeliers kampen met omzetderving doordat klanten wegblijven. Deels heeft dat te maken met de massaliteit en luidruchtigheid op bepaalde momenten. Die roept irritatie op bij andere klanten en maakt winkelen minder gezellig. Mogelijk nog belangrijker is de overlast in het centrum en de grote inzet van beveiligers, politie en andere diensten. Klanten ervaren op bepaalde tijdstippen hindernissen, die hen afschrikken om in het centrum te winkelen. Incidenten en negatieve media-aandacht versterken dit effect. In combinatie met hogere kosten zet teruglopende omzet door aanhoudende overlast het bedrijfsrendement verder onder druk.

impact raakt deel ondernemers ook privé

Sommige zelfstandige ondernemers ervaren klem te zitten. Zij hebben beperkte mogelijkheden om extra investeringen en schade op te vangen. Soms hebben zij in recente jaren investeringen gedaan die nog moeten worden terugverdiend. Er zijn ondernemers die de handdoek inmiddels in de ring hebben gegooid. Zij hebben hun woning moeten verkopen om leningen te kunnen aflossen. Mede door een lagere verkoopwaarde zitten zij nu in de financiële problemen.

“Ik ben ondernemer en bewoner van ter Apel, wij maken echt van alles mee met de gelukzoekers en we worden er gek van, hebben laatste 3 jaar elk jaar minder omzet omdat de Ter Apelers en mensen om Ter Apel heen niet meer in Ter Apel te winkelen. Met de zaak duizenden euro's uitgegeven aan beveiliging systemen camera's en alarm om de producten op de plank te houden”

“De uitstraling op ons dorp. Wij moesten onze winkel in 2022 sluiten daar door de overlast het winkelen publiek weg bleef. Investering van 5 jaar weg.”

uitblijven perspectief kan draagvlak winkelcentrum ondergraven

Diverse ondernemers in het centrum lijken de hoop op een verandering ten goede min of meer te hebben opgegeven. De vele keren dat men de afgelopen jaren aan de bel heeft getrokken bij (landelijke) instanties hebben geen merkbare verbeteringen in hun situatie opgeleverd. Zij zien weinig perspectief. Het wegtrekken van klanten en toenemende kosten kan leiden tot sluiting van meer winkels. Zo kan een domino-effect ontstaan dat het bestaansrecht van het winkelcentrum verder uitholt. Voor de inwoners van Ter Apel zou dit een verdere aantasting betekenen van het lokale voorzieningenniveau.

6.2 Werk en inkomen

Rond werk en inkomen zijn voor ondernemers effecten relevant vanwege het asielcomplex als inkoper en als opvanglocatie. Het gaat om effecten op hun omzet en uiteindelijk hun rendement (winst).

instanties op asielcomplex kopen deels lokaal in

Door de activiteiten op het complex is er meer vraag naar goederen en diensten.³⁶ Voor zover deze in Westerwolde worden ingekocht, profiteren lokale ondernemers hiervan. Volgens mensen die op het complex werk(t)en gaat het onder meer om:

- hoveniersdiensten voor tuinonderhoud (wekelijks): voor een ruwe inschatting gaan we uit van een tuinooppervlakte van ruim 16.000 m² (ongeveer een derde van het onbebouwde oppervlak) en een tarief van circa 50 euro per 100 m². Op jaarbasis resulteert dan een omzet in de orde van 295 duizend euro;
- catering (maaltijden voor asielzoekers, inclusief fruit): voor een ruwe inschatting gaan we uit van 2.000 wekelijks te voeden mensen en gemiddelde kosten per persoon van circa 50 euro per week (vergelijkbaar met eetgeld). Op jaarbasis resulteert dan een omzet in de orde van 5.200 duizend euro;
- personen- en leerlingenvervoer (dagelijks kinderen ophalen en wegbrengen): voor een ruwe inschatting gaan we uit van 25 dagelijks te vervoeren kinderen en gemiddelde kosten per kind van circa 60 euro per dag. Op jaarbasis resulteert dan een omzet in de orde van 550 duizend euro.

Uitgaande van 5% rendement levert dit in totaal baten op in de orde van ruim 300 duizend euro.

Daarnaast wijzen (ex)werknemers op grotere bedrijven voor onder meer (ver)bouwwerkzaamheden en beveiliging. Niet bekend is in hoeverre zij lokale toeleveranciers (bijv. door een deel van de benodigde materialen in te kopen bij de bouwmarkt) of werknemers inschakelen. Deze baten benoemen we daarom als pro memorie, maar kunnen in potentie aanzienlijk zijn.

Een ander effect in dit verband is dat medewerkers van verschillende COA-teams gebruik maken van:

- lokale winkels zoals de supermarkt, snackbar, vis/kip marktkraam, shoarmaboer, chinees en de winkel bij de benzinepomp. Het gaat om bijna dagelijkse bestellingen. Voor een ruwe inschatting gaan we uit van een derde van het personeel en een gemiddelde besteding van circa 15 euro per dag. Dan resulteert een omzet op jaarbasis in de orde van ruim 350 duizend euro;
- externe vergader- en lunchgelegenheden in Ter Apel, zoals Hotel Boschhuis, Moekesgat en het Spiekerhûs. Voor een ruwe inschatting gaan we uit van een maandelijks gebruik door in totaal 60 personen van een arrangement voor één dagdeel. Op jaarbasis resulteert dan een omzet in de orde van ruim 25 duizend euro.

Bij een rendement van 5% levert dit baten op in de orde van 20 duizend euro.

bewoners asielcomplex geven een positieve impuls aan bepaalde lokale omzetten ...

Lokale ondernemers in de sector bouw en beveiliging profiteren naar verwachting in elk geval van de grotere vraag naar veiligheidsmaatregelen vanwege de overlast. Inwoners doen immers investeringen in allerlei (preventieve) voorzieningen en alarmsystemen. Ook vraagt fysieke schade vanwege diefstal, vernieling en geweld om herstelwerkzaamheden. De opgegeven kosten van maatregelen en schadeherstel kunnen deels overlappen. Dit kan zich voordoen bij ongeveer 1 op de 5 respondenten omdat zij voor beide categorieën opgaaf hebben gedaan. Daarnaast schakelen inwoners niet voor alles een (lokaal) bedrijf in. Gegevens over de omvang van beide effecten ontbreken. Daarom gaan we ervan uit dat ongeveer driekwart van het totaalbedrag voor schadeherstel en maatregelen uit de enquête kan worden aangemerkt als positief effect voor

³⁶ Naast genoemde diensten kan het bijvoorbeeld gaan om reinigingsdiensten, hygiëneproducten, en sportartikelen.

ondernemers in de sector bouw en beveiliging.³⁷ Dit komt neer op een omzet in de orde van 580 duizend euro. Vertaald in rendement levert dit baten op in de orde van 30 duizend euro.

Daarnaast maakt een deel van de bewoners van het complex gebruik van lokale winkels voor hun dagelijkse levensbehoeften. Deze vraag levert ondernemers in het (winkel)centrum extra omzet op. We gaan ervan uit dat dit is meegenomen in de berekening voor catering (zie hierboven), omdat asielzoekers hun eetgeld slechts één keer kunnen uitgeven. Wel houden we er rekening mee dat een deel van de asielzoekers over voldoende middelen beschikt om ook andere inkopen te doen, zoals drogisterij-artikelen en telefoonkaarten. Voor een ruwe inschatting gaan we uit van een kwart van de totale populatie en een gemiddelde besteding per persoon van circa 15 euro per week (vergelijkbaar met leefgeld). Op jaarbasis resulteert dan een omzet in de orde van 390 duizend euro. Bij 5% rendement levert dit baten op in de orde van 20 duizend euro.

... maar zetten een rem op andere lokale omzetten

Daartegenover staat dat de overlast vanwege asielzoekers negatieve effecten geeft voor ondernemers in het (winkel)centrum. Aanhoudende overlast heeft Ter Apel een negatief imago bezorgd. Het gevolg is dat diverse inwoners van Ter Apel (én andere dorpen in de omtrek) elders hun inkopen doen. Om zicht te krijgen op de mogelijke omvang van dit effect is een onderbouwde inschatting gemaakt van de gederfde omzet:

- uit de enquête blijkt dat huishoudens die hun inkopen elders doen gemiddeld ruim 320 euro per maand minder besteden in Ter Apel. Ruim de helft van de respondenten heeft aangegeven minder in Ter Apel te winkelen vanwege de overlast. Als we dit percentage toepassen op alle huishoudens in Ter Apel resulteert een bedrag in de orde van 2,8 miljoen euro voor het hele (winkel)centrum dat jaarlijks aan omzet wordt misgelopen. Ondanks de toegespitste vraagstelling is de vraag of dit bedrag helemaal kan worden toegeschreven aan het asielcomplex. Niet uitgesloten is dat ook andere overwegingen een rol spelen, zoals de nabijheid van Duitsland met lagere prijzen. Omdat specifieke informatie ontbreekt, sluiten we hiervoor aan bij het fysieke afvloeiingspercentage voor dagelijkse levensbehoeften uit het *Koopstromenonderzoek provincie Groningen 2022* (circa 25%). Dan kan ongeveer driekwart van genoemd bedrag worden beschouwd als effect van het asielcomplex;
- opgaven van enkele lokale supermarkten laten zien dat zij de laatste jaren in de orde van gemiddeld circa 7% (variërend van enkele procenten tot meer dan 10%) minder omzet hebben gerealiseerd ten opzichte van vergelijkbare filialen in de regio. Uit het *Koopstromenonderzoek* (zie hieronder) blijkt dat de totale omzet voor het (winkel)centrum Ter Apel circa 39,3 miljoen euro was, waarvan driekwart voor dagelijkse boodschappen. Als hier de opgave van de supermarkten op wordt losgelaten, resulteert eveneens een gederfde omzet in de orde van 2,8 miljoen euro.

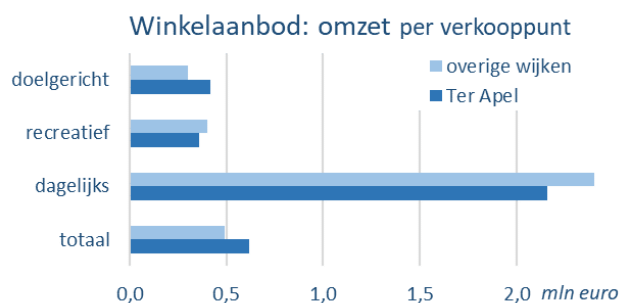
In samenhang maken deze gegevens het aannemelijk dat dit een plausibele schatting vormt. Bij een gemiddeld rendement van 5% komt dit neer op een jaarlijkse kostenpost in de orde van 105 duizend euro.

Hierboven op komen kosten van extra maatregelen om klantenstromen in goede banen te leiden. Uit opgaven van enkele lokale supermarkten komt naar voren dat deze kosten de laatste jaren gemiddeld in de orde van circa 0,3% van de omzet kunnen uitmaken. Vertaald in rendement komt dit neer op extra negatieve baten in de orde van 5 duizend euro.

volgens het Koopstromenonderzoek zorgt het winkelaanbod in Ter Apel voor omzet en banen

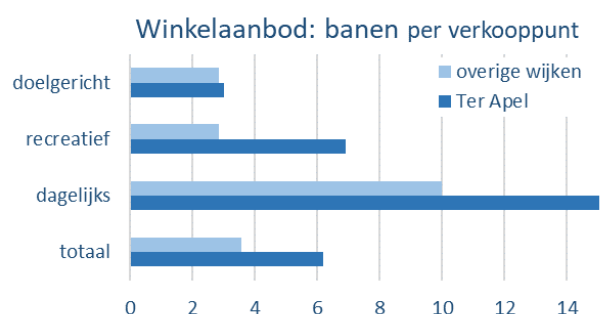
Het *Koopstromenonderzoek provincie Groningen 2022* geeft inzicht in de omzet per verkooppunt en het aantal banen voor de hoofdcategorieën dagelijks (dagelijkse boodschappen), recreatief (mode, luxe en vrije tijd) en doelgericht (in en om het huis).

³⁷ Anders dan in hoofdstuk 5 gaat het bij schadeherstel om bruto bedragen, onafhankelijk van eventuele schadevergoeding.

In vergelijking met andere kernen in Westerwolde leveren de verkooppunten in Ter Apel in 2022 relatief:

- *meer* omzet bij doelgericht aanbod (circa 1,2 mln euro). Dit strookt met de waarneming dat er meer vraag is naar veiligheidsmaatregelen;
- *minder* omzet bij met name dagelijks aanbod (circa 3,4 mln euro). Dit wijst in dezelfde richting als de hierboven gesignaleerde omzetzijding.

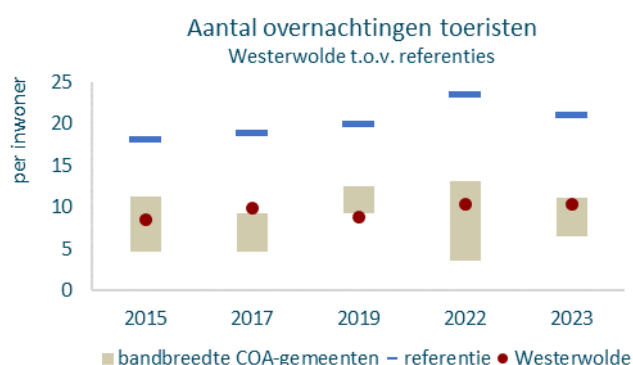

In vergelijking met andere kernen leveren de verkooppunten in Ter Apel in 2021 circa een derde meer banen op, met name bij recreatief en dagelijks aanbod. Onduidelijk is in hoeverre dit samenhangt met extra personeelsinzet vanwege overlast.

6.3 Voorzieningen

effecten op toerisme niet af te leiden uit beschikbare gegevens

De aanhoudende overlast kan Ter Apel een zodanig negatief imago bezorgen, dat ook toeristen wegblijven. Dit kan zijn weerslag hebben op de omzet van ondernemers. Daarom is met beschikbare data nagegaan of er aanwijzingen zijn dat toeristen Westerwolde en in het bijzonder Ter Apel minder bezoeken.³⁸ In onderstaand diagram is het aantal overnachtingen weergegeven voor Westerwolde en vergeleken met vergelijkbare gemeenten (*referentie*) en gemeenten met een grote asiellocatie (*COA-gemeenten*).

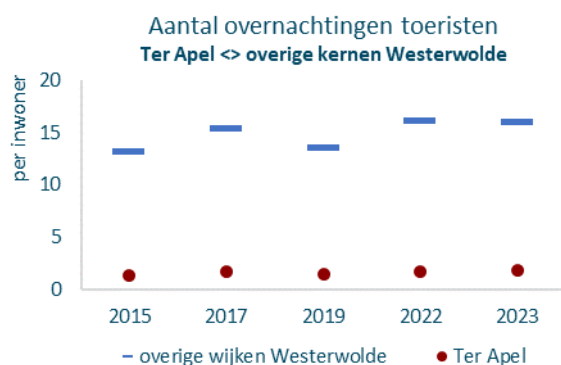

Het aantal overnachtingen:

- kent in Westerwolde een schommelend verloop;
- is in Westerwolde weliswaar lager dan in gemeenten zonder asielfcomplex, maar de ontwikkelingen lopen min of meer parallel;
- loopt uiteen in gemeenten met een grote asiellocatie en schommelt rond het niveau van Westerwolde.

³⁸ Op gemeentelijk niveau is gebruik gemaakt van openbare gegevens over de tarieven en opbrengsten van de toeristenbelasting. Voor de wijkanalyse zijn gegevens gebruikt van de gemeente Westerwolde.

Deze cijfers geven geen duidelijke aanwijzing van een mogelijke (negatieve) relatie met het asielcomplex. Om te toetsen in hoeverre er toch enige samenhang is met het asielcomplex zoomen we in op wijkniveau, waarbij de ontwikkeling in Ter Apel wordt vergeleken met die in andere kernen binnen Westerwolde.

Het patroon voor de gemeente Westerwolde wordt overwegend bepaald door ontwikkelingen *buiten* Ter Apel, in meer toeristische kernen als Bourtange. Daarnaast vertoont de ontwikkeling in Ter Apel gelijkenis met het patroon in de andere kernen.

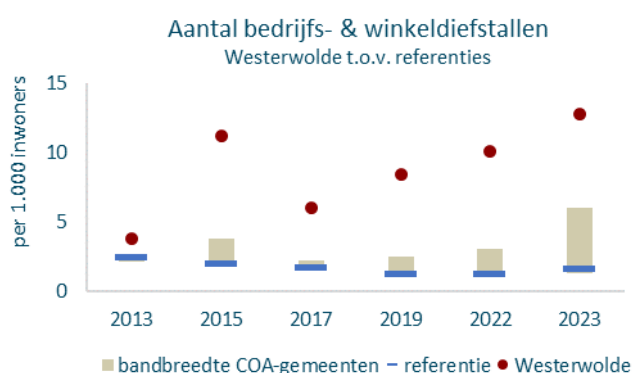
Kortom, uit de beschikbare data is geen duidelijke samenhang af te leiden met eventuele effecten van overlast vanwege het asielcomplex. Dit neemt niet weg dat individuele ondernemers wel nadelige effecten kunnen ondervinden.³⁹

6.4 Veiligheid

Ondernemers ervaren overlast in het bijzonder via bedrijfs- en winkeldiefstallen. De omvang hiervan kan worden afgeleid uit politiecijfers.⁴⁰

het aantal bedrijfs- en winkeldiefstallen is in Westerwolde veel groter dan elders en kent een stijgende trend

Hieronder is de ontwikkeling van het aantal bedrijfs- en winkeldiefstallen in beeld gebracht voor Westerwolde en vergeleken met vergelijkbare gemeenten zonder asielcomplex (*referentie*) en gemeenten met een grote asiellocatie (*COA-gemeenten*).

Het aantal bedrijfs-/winkeldiefstallen:

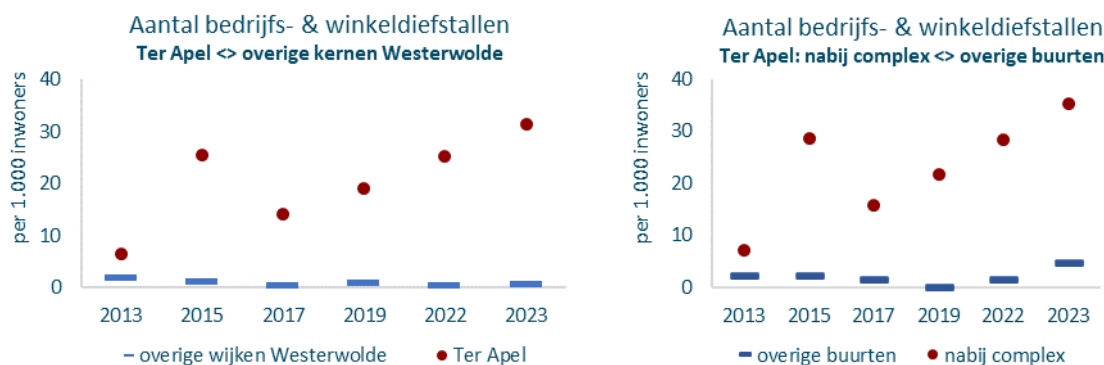
- vertoont vanaf 2017 (na een piek in 2015) een sterk stijgende trend in Westerwolde;
- is in Westerwolde fors hoger dan in gemeenten zonder asielcomplex, waar een stabiel laag niveau is;
- loopt in gemeenten met grote asiellocatie weliswaar uiteen, maar blijft in alle gevallen ver onder het niveau van Westerwolde.

cijfers op wijk/buurniveau duiden op sterke samenhang met het asielcomplex

Om te toetsen in hoeverre het plausibel is dat dit beeld voor Westerwolde inderdaad samenhangt met het asielcomplex zoomen we in op wijk- (*links*) en buurniveau (*rechts*).

³⁹ Sommige (camping)ondernemers hebben bijvoorbeeld een schadeclaim bij de gemeente ingediend.

⁴⁰ Voor andere vormen van overlast, zoals vernieling, kan uit deze cijfers niet worden afgeleid in hoeverre ze betrekking hebben op ondernemers.

Beide diagrammen maken zichtbaar dat het patroon voor de gemeente Westerwolde geheel wordt bepaald door de ontwikkeling in Ter Apel (*links*) en in het bijzonder in de buurten die nabij het asielcomplex liggen (*rechts*). In de overige wijken/kernen is het aantal diefstallen zeer klein. Dit geldt ook voor andere buurten binnen Ter Apel. Wel is daar een stijgende trend zichtbaar.

aantallen bedrijfs- en winkeldiefstallen zijn mogelijk onderschatting

Deze cijfers zijn afkomstig uit openbare data van de politie. De politie is echter niet altijd beschikbaar of doet wel een aanhouding maar geeft hieraan geen vervolg (de dief moeten ze dan laten lopen). Dit kan ertoe leiden dat het feitelijke aantal diefstallen waarvan ondernemers negatieve effecten ondervinden, groter is. Zeker de laatste jaren lijkt hiervan echter minder sprake, omdat winkeliers een zekere financiële prikkel hebben om aangifte te doen.⁴¹

hogere aantal bedrijfs- en winkeldiefstallen brengt extra kosten mee voor ondernemers in Ter Apel

Voor ondernemers in het centrum van Ter Apel brengen diefstallen extra kosten mee in de vorm van fysieke schade (direct) en maatregelen die zij moeten treffen om hun eigendommen te beschermen en een veilige en aantrekkelijke omgeving voor hun personeel en klanten te houden (indirect). We hebben een globale inschatting gemaakt van bedragen die hiermee kunnen zijn gemoeid op basis van indicatieve opgaven van enkele lokale supermarkten en andere zaken voor dagelijkse behoeften:

- niet-vergoede schade: de laatste jaren gaat het gemiddeld om kosten in de orde van 0,3% van de omzet ofwel een bedrag in de orde van ruim 80 duizend euro;
- (preventieve) maatregelen: hiermee zijn de laatste jaren gemiddeld kosten gemoeid in de orde van 0,4% van de omzet ofwel een bedrag in de orde van ruim 110 duizend euro.

Gegeven dat het aantal diefstallen in andere kernen van Westerwolde minimaal is, kunnen deze bedragen als geheel worden toegeschreven aan het asielcomplex.

6.5 Waarde bedrijfsvastgoed

Hiervoor is benoemd dat diverse effecten een doorwerking kunnen hebben in de waarde van bedrijfspanden. Meer omzet en winst vertalen zich ook in hogere bestedingen in bedrijfspanden. Dit kan een (extra) gunstig effect hebben op de waarde van dit vastgoed. Hogere vastgoedprijzen zijn mede een afspiegeling van een aantrekkelijker ondernemersklimaat. Dit kan mensen en ondernemers van buiten Westerwolde aantrekken,

⁴¹ Met een aangifte kunnen zij een schadeclaim bij de gemeente indienen voor het deel van de kosten dat niet wordt vergoed op basis van de Soda-regeling (zie paragraaf 6.1).

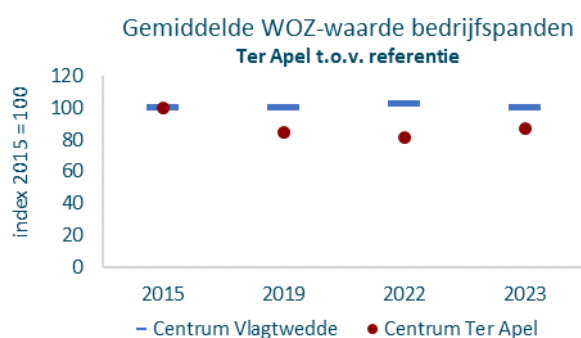
hetgeen een verdere impuls kan geven aan werkgelegenheid, omzet, winst en vastgoedwaarden. Daartegenover kan aanhoudende overlast juist afbreuk doen aan het woon- en werkklimaat en Ter Apel een negatief imago bezorgen. Relatief lagere vastgoedprijzen (incl. huur) kunnen hiervan het gevolg zijn.

analyse gericht op vergelijking WOZ-waarden: tussen winkelcentra en in de tijd

Hoe zulke positieve en negatieve effecten doorwerken op de feitelijke waarden van bedrijfspanden laat zich lastig uiteenrafelen. In de analyse is ingezoomd op het saldo-effect door een vergelijking te maken van de feitelijke ontwikkeling in centrum Ter Apel ten opzichte van een andere kern in Westerwolde (centrum Vlagtwedde). Voor deze analyse hebben we de gemiddelde waarde onroerende zaken van niet-woningen (bedrijfspanden) op grond van de gelijknamige Wet (WOZ) als indicator gebruikt, omdat de gemeente hierover meerjarige gegevens heeft aangereikt.

enig effect asielcomplex zichtbaar op wijkniveau

Hieronder is de ontwikkeling van de gemiddelde WOZ-waarde van bedrijfspanden in centrum Ter Apel vergeleken met de ontwikkeling in centrum Vlagtwedde.

De gemiddelde WOZ-waarde van bedrijfspanden in het centrum van Ter Apel vertoont na 2015 een dalende ontwikkeling. Ten opzichte van het centrum van Vlagtwedde (referentie) zijn dit flinke verschillen. Vanaf 2023 lijken de verschillen kleiner te worden.

Duidelijk is dat de ontwikkeling van de gemiddelde WOZ-waarde in het centrum van Ter Apel in de periode na 2015 achterblijft ten opzichte van het centrum van Vlagtwedde.

omvang effect voorzichtig interpreteren

Deze bevindingen maken het plausibel dat het asielcomplex, en met name de overlast die hiermee samenhangt, op z'n minst enige invloed heeft gehad op de achterblijvende ontwikkeling van de waarden van bedrijfspanden. Gemeten over de periode 2015-2023 heeft dit effect een omvang in de orde van bijna 15% van de gemiddelde WOZ-waarde van bedrijfsobjecten in het centrum van Ter Apel. Deze effectgrootte dient met voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd, omdat de basis voor de vergelijking relatief smal is (een klein aantal panden met een divers karakter) en de verkoopmarkt voor bedrijfspanden kleiner is dan voor woningen. Wel lijkt het aannemelijk dat de achterblijvende vastgoedwaarden een als minder aantrekkelijk ervaren ondernemersklimaat in Ter Apel weerspiegelen.

effect brengt beperkte belastingvoordelen mee voor ondernemers

Deze situatie brengt enige baten mee voor vastgoedeigenaren (en mogelijk huurders) in Ter Apel in de vorm van een lagere belastingaanslag. De WOZ-waarden vormen immers de basis voor de:

- onroerendezaakbelasting: betreft een bedrag in de orde van ruim 5 duizend euro per jaar (zie hoofdstuk 7: negatieve baat voor de gemeente Westerwolde);
- waterschapsheffing gebouwd: uitgaande van een gemiddeld percentage van 0,0387% van de WOZ-waarde betreft dit een bedrag in de orde van 1 duizend euro per jaar (negatieve baat voor waterschap Hunze en Aa's).

in uitzonderlijke gevallen kunnen eigenaren bij verkoop opbrengsten mislopen

Als eigenaren hun pand (moeten) verkopen, kan de verkoopprijs lager uitvallen dan de WOZ-waarde. Het ontbreekt aan gegevens over hoe vaak dit aan de orde is geweest in de afgelopen jaren. Volgens een lokale makelaar gaat het om zeer kleine aantallen. Opgeteld bij de smalle gegevensbasis is het daarom niet zinvol om een inschatting te maken. We benoemen dit effect als pro memorie.

6.6 Overzicht maatschappelijke kosten en baten voor ondernemers

Onderstaande tabel vat de maatschappelijke kosten en baten voor ondernemers samen. De relatie met het asielcomplex is gebaseerd op benchmarkanalyse en gesprekken, en getypeerd van zwak (*) tot sterk (*****). Een aantal posten kon niet worden becijferd. Deze zijn benoemd als pro memorie (pm). De bedragen zijn op jaarbasis en afgerond op vijftallen.

Thema	Effect	Omvang / ontwikkeling	Relatie met complex	Baten x 1.000 euro
Werk en inkomen				
– Rendement uit omzet: gecontracteerde bedrijven	inkoop van diensten op complex	ruwe inschatting voor enkele onderdelen: tuinonderhoud, catering en personenvervoer; 5% rendement	*****	+ 300 + pm
– Rendement uit omzet: sector beveiliging en bouw	inkoop van diensten op complex	informatie over totaal en lokale component ontbreekt	*****	+ pm
	meer vraag inwoners naar veiligheidsmaatregelen & schadeherstel	zie hoofdstuk 5; 5% rendement	****	+ 30
– Rendement uit omzet: (winkel)centrum	extra vraag van asielzoekers	ruwe inschatting (excl. voeding); 5% rendement	*****	+ 20
	extra vraag van medewerkers complex	ruwe inschatting; 5% rendement	****	+ 20
	omzetderiving vanwege overlast	gemiddelde afname 7%; klantverloop 55% huishoudens; 5% rendement	****	- 105
	maatregelen extra klantenstroom	laatste jaren circa 0,3% van omzet	****	- 5
Voorzieningen				
– Toerisme	wegblijven toeristen vanwege negatief imago Ter Apel	geen duidelijk effect zichtbaar in cijfers	**	+/- 0
Veiligheid				
– Bedrijfs- en winkeldiefstal: (winkel)centrum	niet-vergoede schade	laatste jaren circa 0,3% van omzet	*****	- 80
	veiligheidsmaatregelen	laatste jaren circa 0,4% van omzet	*****	- 110
Waarde bedrijfstvastgoed				
– Onroerendezaakbelasting	lagere belasting vanwege achterblijvende WOZ-waarde	circa 15% achtergebleven WOZ-waarde x tarief	***	+ 5

Thema	Effect	Omvang / ontwikkeling	Relatie met complex	Baten x 1.000 euro
– Waterschapsheffing gebouwd	lagere heffing vanwege achterblijvende WOZ-waarde	circa 15% achtergebleven WOZ-waarde x tarief	* * *	+ 0
– Lagere verkoopopbrengst	gemiste opbrengsten vanwege lagere vraag	betreft uitzonderlijke gevallen	* *	- pm
Totaal				+ 75 + pm

7 Maatschappelijke kosten en baten voor de gemeente

Dit hoofdstuk belicht de effecten van het asielcomplex (zie hoofdstuk 3) voor de gemeente Westerwolde. Naast openbare data en gegevens van de gemeente hebben we hiervoor gebruik gemaakt van inzichten uit gesprekken met gemeentelijke professionals. Hiermee is zo goed mogelijk in kaart gebracht welke specifieke kosten en baten er samenhangen met:

- werk en inkomen (paragraaf 7.1);
- voorzieningen (paragraaf 7.2);
- veiligheid (paragraaf 7.3);
- belastingen (paragraaf 7.4).

7.1 Werk en inkomen

participatie: geen duidelijk effect op bijstand en re-integratie

Er zijn geen aanwijzingen dat de gemeente baten voor bijstand en re-integratie heeft die een duidelijke samenhang hebben met het asielcomplex. Slechts enkele inwoners hadden een bijstandsuitkering voorafgaand aan hun baan op het asielcomplex. Daarnaast wordt jaarlijks een beperkt aantal mensen via Afeer (sociaal ontwikkelbedrijf van de gemeenten Oldambt, Pekela en Westerwolde) naar een werkervaringsplek geleid. Daarmee lijkt de werkgelegenheid op het complex de afgelopen jaren geen noemenswaardige bijdrage te hebben geleverd aan de re-integratie van mensen zonder baan.⁴²

Deze situatie hangt samen met het feit dat voor veel banen op het complex (tenminste) een MBO-opleiding nodig is. Reguliere MBO-ers hebben vaak al een baan of vinden zelf hun weg naar het asielcomplex. Dit geldt ook voor hoger opgeleiden. Daardoor worden reguliere vacatures nauwelijks ingevuld met re-integratiecliënten. Ook de werkwijze van het COA lijkt hieraan bij te dragen. Reguliere vacatures worden aangemeld bij een landelijke recruiter, die de vacature oppakt voor de regio waarin de kandidaten worden gezocht. Daarbij dient de kandidaat flexibel zijn qua COA-locatie (eigen vervoer hebben) en te voldoen aan eisen (diploma en/of niveau). Andere diensten, zoals de IND, hebben speciale plekken en aandacht voor kandidaten met een grote afstand tot de arbeidsmarkt.

gemeentelijke organisatie: extra banen en hoogwaardiger personeel vanwege complex

Bij de gemeente werken naar schatting tenminste 7 fte die specifiek en grotendeels werkzaam zijn voor zaken die samenhangen met het asielcomplex. Denk aan inzet op het gebied van communicatie, juridische zaken, en openbare orde en veiligheid.⁴³ Op één na wonen deze medewerkers buiten Westerwolde. Zeker 2 hiervan werken bij de gemeente vanwege de dynamische omgeving, terwijl zij in vergelijkbare functies elders circa één schaal meer zouden kunnen verdienen. Voor de gemeente levert dit in feite een baat op in de orde van 15 duizend euro.

⁴² Destijds was de komst van het asielcomplex wel belangrijk voor behoud van banen (zie hoofdstuk 2).

⁴³ Daarnaast zijn er banen op de BRP-straat (zie volgende paragraaf).

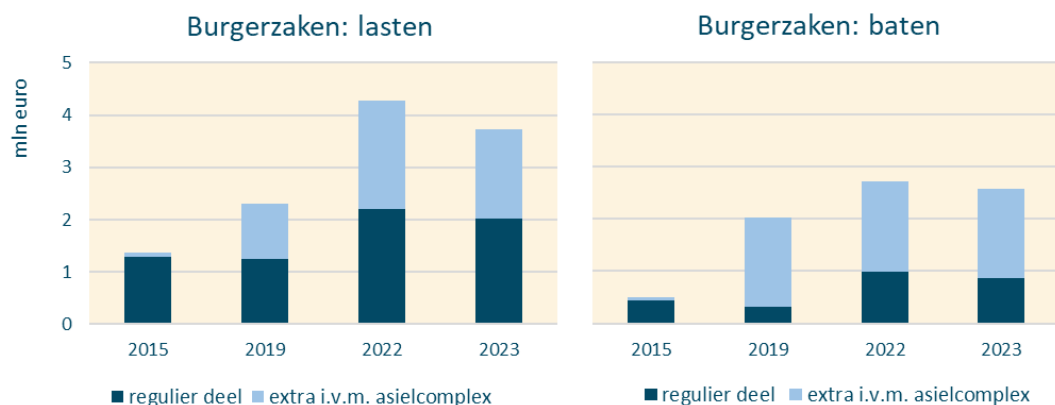
7.2 Voorzieningen

Voor de asielzoekers die op het complex in Ter Apel verblijven, dient de gemeente diverse specifieke voorzieningen te treffen. Dit brengt extra kosten mee. Ter compensatie hiervan ontvangt de gemeente van het rijk specifieke inkomsten.

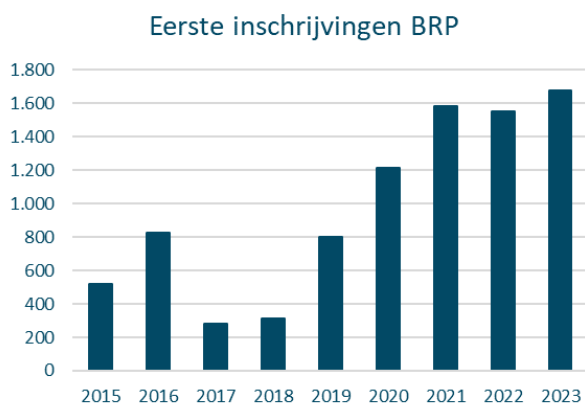
burgerzaken: eerste inschrijving BRP

Eén van de gemeentelijke voorzieningen betreft de basisregistratie personen (BRP). De eerste inschrijving van de meeste asielzoekers vindt plaats in Ter Apel. Hiervoor heeft de gemeente een afzonderlijke straat ingericht op het complex (huur van het COA)⁴⁴. De BRP-Straat Ter Apel schrijft alle processen in: zowel uit de AA-procedure als nareis. In totaal zijn hierbij ruim 30 fte direct betrokken. Daarnaast leveren ook andere gemeentelijke afdelingen (waaronder Archief, Facilitair, Financiën, ICT-Ruimte) een bijdrage.

Hieronder is voor Westerwolde de ontwikkeling van de gemeentelijke lasten en baten voor Burgerzaken in beeld gebracht, inclusief het deel dat samenhangt met het asielcomplex.⁴⁵

Zichtbaar is dat de lasten gemiddeld voor iets minder dan de helft verband houden met het asielcomplex. Bovendien is er sinds 2019 sprake van een forse stijging. Dit komt door de toegenomen instroom van asielzoekers, zoals onderstaande grafiek duidelijk maakt.

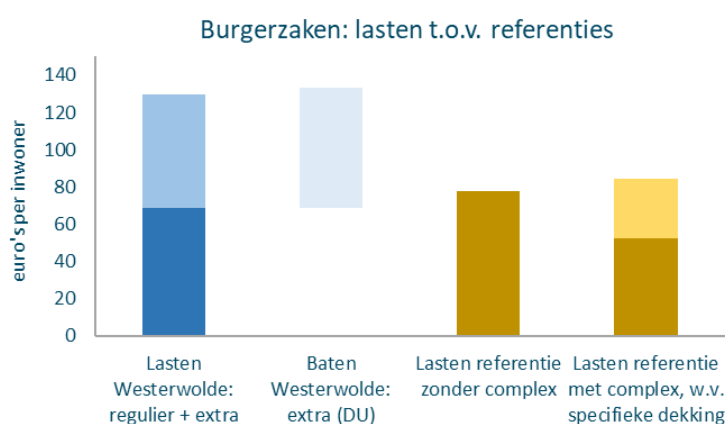
⁴⁴ In het verleden was dit deels in het gemeentehuis en deels in het Aanmeldcentrum. Ook was er 1,5 jaar een locatie in Emmen.

⁴⁵ Een deel van de specifieke baten in 2019 is overigens in een later jaar tot besteding gekomen. Het verschil tussen de totale lasten en totale baten wordt gedekt uit de algemene middelen van de gemeente.

In de periode 2015 t/m 2023 hebben volgens de gemeente in totaal 7.700 asielzoekers hiervan gebruik gemaakt. Gemiddeld komt dit neer op ruim 850 eerste BRP-inschrijvingen per jaar, die variëren van eenvoudig tot heel complex.⁴⁶

Voor deze kosten ontvangt de gemeente jaarlijks een decentralisatie-uitkering.⁴⁷ Per saldo heeft de gemeente voor Burgerzaken over de afgelopen jaren vrijwel geen extra lasten gehad.

Om te bezien hoe specifiek de situatie van Westerwolde is, zijn de gemiddelde jaarlijkse lasten op basis van de jaren 2019, 2022 en 2023 in onderstaand diagram vergeleken met die van referentiegemeenten zonder en referentiegemeenten met een grote asiellootatie. Hierbij is voor Westerwolde inzichtelijk gemaakt welk deel van de lasten samenhangt met het complex (eerste kolom: *extra*) en wordt gedekt uit specifieke baten (tweede kolom). Bij referentiegemeenten met een grote asiellootatie is aangegeven welk deel van de lasten wordt gedekt uit specifieke rijksbaten (vierde kolom: *lichtgekleurde deel*).

De vergelijking laat zien dat Westerwolde in totaal fors hogere lasten heeft dan vergelijkbare gemeenten zonder asielcomplex. Ook andere gemeenten met een grote asiellootatie hebben gemiddeld een iets hoger lastenniveau. Zonder de extra taken vallen de lasten echter iets lager uit dan vergelijkbare gemeenten zonder asielcomplex.

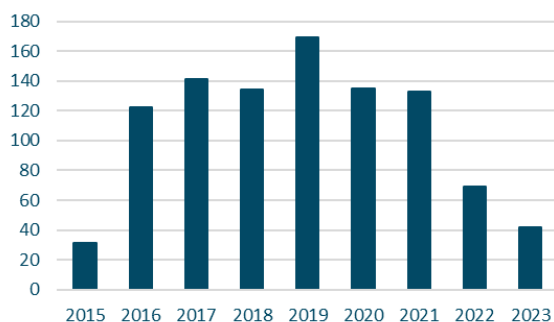
onderwijs

Specifiek voor kinderen van asielzoekers en alleenstaande minderjarige vreemdelingen is er een voorziening voor basis- en voortgezet onderwijs. Het schoolbestuur Openbaar Onderwijs Westerwolde verzorgt de *Interschool*. In de periode 2015-2023 hebben hier circa 980 leerlingen basisonderwijs gevolgd (ruim 100 per jaar), zoals onderstaande grafiek laat zien.

⁴⁶ Overigens tellen de aantallen op basis van de uitkering Faciliteitenbesluit opvangcentra voor deze periode op tot bijna 8.800.

⁴⁷ Het bedrag dat de gemeente jaarlijks ontvangt, wordt niet geïndexeerd.

Leerlingen Interschool
basisonderwijs asielkinderen

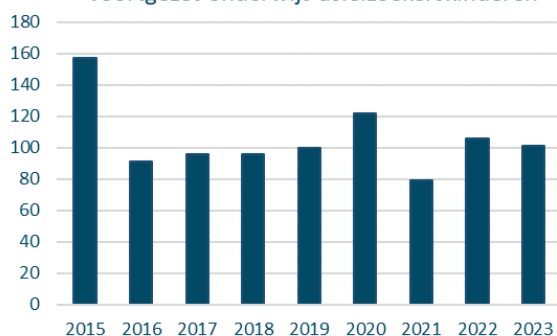
De aantallen leerlingen schommelen flink in de tijd, maar vertonen een dalende trend. Dit hangt samen met veranderingen in de populatie (zie hoofdstuk 2). Momenteel telt de Interschool nog maar enkele groepen.

Naast de basisschool is er op het asielcomplex een peuterspeelzaal.

De gemeente kan schuiven met personeel binnen het reguliere basisonderwijs en de Interschool. Bij personeelstekorten in het reguliere onderwijs kunnen leerkrachten van de Interschool invallen en vice versa.

Voor het voortgezet onderwijs biedt de RSG Ter Apel de *Internationale schakelklas (ISK)*. Het is de bedoeling dat het COA in 2025 een nieuw schoolgebouw bekostigt. Onderstaande grafiek laat zien hoe het aantal leerlingen zich heeft ontwikkeld.

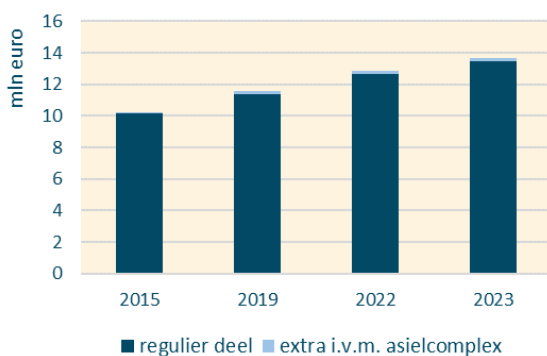
Leerlingen ISK (RSG Ter Apel)
voortgezet onderwijs asielzoekerskinderen

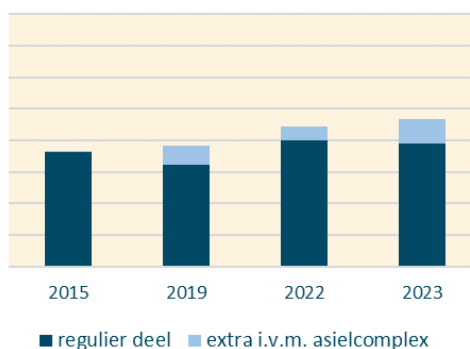
Het leerlingaantal schommelt sinds 2016 rond de 100 jonge asielzoekers. Eind 2023 volgden hier 90 leerlingen onderwijs. Daarmee zat deze voorziening vol.

Wat deze voorzieningen betekenen voor de gemeentebegroting is hieronder in beeld gebracht. De diagrammen tonen de ontwikkeling van de gemeentelijke lasten en baten voor Onderwijs, inclusief het deel dat samenhangt met het asielcomplex.⁴⁸

Onderwijs: lasten

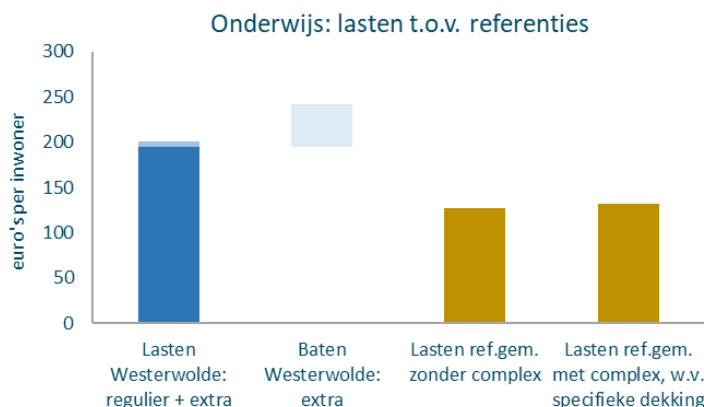
Onderwijs: baten

⁴⁸ Het verschil tussen de totale lasten en totale baten wordt gedekt uit de algemene middelen van de gemeente.

Zichtbaar is dat de lasten voor een zeer beperkt deel verband houden met het asielcomplex. Sinds 2019 is er een stijgende trend, maar zijn er voor de gemeente per saldo netto baten.

Om te bezien hoe specifiek de situatie van Westerwolde is, zijn de gemiddelde jaarlijkse lasten⁴⁹ op basis van de jaren 2019, 2022 en 2023 in onderstaand diagram vergeleken met die van referentiegemeenten zonder en referentiegemeenten met een grote asiellootatie. Hierbij is voor Westerwolde inzichtelijk gemaakt welk deel van de lasten samenhangt met het complex (eerste kolom: *extra*) en wordt gedekt uit specifieke baten (tweede kolom). Bij referentiegemeenten met een grote asiellootatie is aangegeven welk deel van de lasten wordt gedekt uit specifieke rijksbaten (vierde kolom: *lichtgekleurde deel*).

De vergelijking laat zien dat Westerwolde in totaal fors hogere lasten heeft dan vergelijkbare gemeenten zonder asielcomplex. Andere gemeenten met een grote asiellootatie hebben gemiddeld geen hoger lastenniveau. Ook zonder extra taken vallen de lasten hoger uit dan vergelijkbare gemeenten zonder asielcomplex.

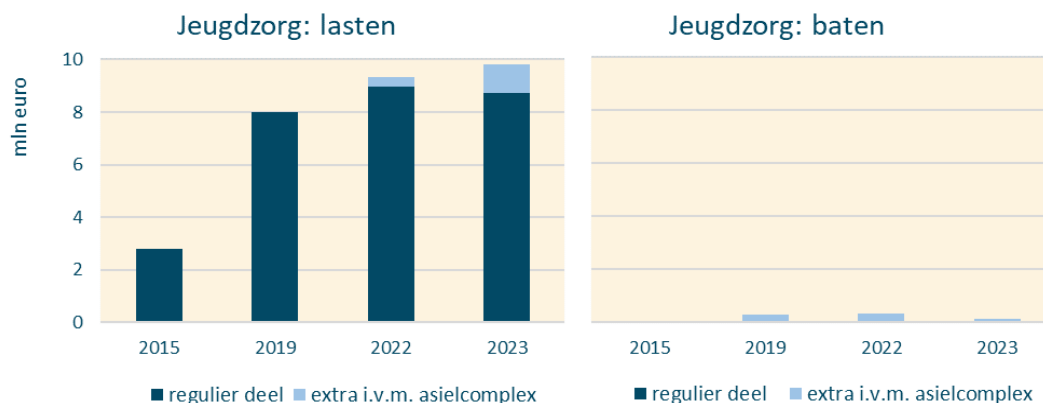
jeugdzorg

Sinds 2019 zijn gemeenten verantwoordelijk voor jeugdzorg aan kinderen van asielzoekers. Zij ontvangen hiervoor een decentralisatie-uitkering. Gezien de gemiddelde verblijfsduur op het complex gaat het veelal om korte hulptrajecten. Voor de uitvoering van deze taak heeft Westerwolde gekozen voor een aanbieder die cultuursensitief werkt en op het aanmeldcentrum aanwezig is met circa 1 fte jeugdprofessional (jeugdconsulent en een front/backoffice medewerker). Behalve niet geïndiceerde jeugdhulp biedt deze aanbieder ook maatschappelijk werk. Daarnaast bekostigt de gemeente jeugdhulptrajecten voor asielzoekerskinderen op verwijzing van andere wettelijke verwijzers.

Hieronder is voor Westerwolde de ontwikkeling van de gemeentelijke lasten en baten voor Jeugdzorg in beeld gebracht, inclusief het deel dat samenhangt met het asielcomplex.⁵⁰

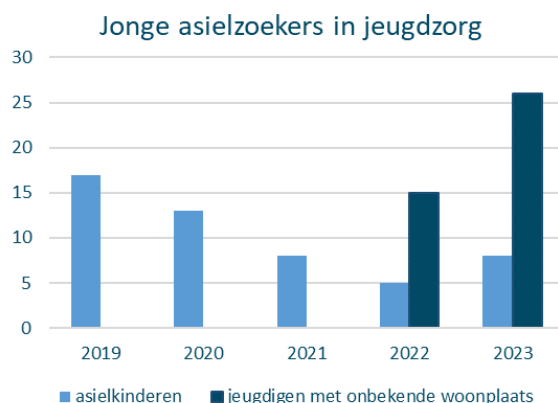
⁴⁹ Voor een goede vergelijking met andere gemeenten zijn de lasten die samenhangen met de specifieke taak van de gemeente als bestuur van het openbaar basisonderwijs in een deel van Westerwolde buiten beschouwing gelaten.

⁵⁰ Het verschil tussen de totale lasten en totale baten wordt gedekt uit de algemene middelen van de gemeente.

Zichtbaar is dat de lasten voor een beperkt deel verband houden met het asielcomplex. Hoewel ook de reguliere lasten sinds 2019 zijn toegenomen, geldt dit zeker voor de lasten die verband houden met het asielcomplex. Omdat hiertegenover nauwelijks specifieke baten staan, zijn er voor de gemeente per saldo extra lasten vanwege het asielcomplex.

Dit is het gevolg van het toegenomen beroep op jeugdzorg. Het diagram hieronder laat zien hoe het aantal jeugdige asielzoekers in jeugdzorg zich de afgelopen jaren heeft ontwikkeld.

Het aantal verwijzingen van asielzoekerskinderen naar jeugdzorg is de afgelopen jaren gedaald. In 2023 is weer een lichte toename zichtbaar.

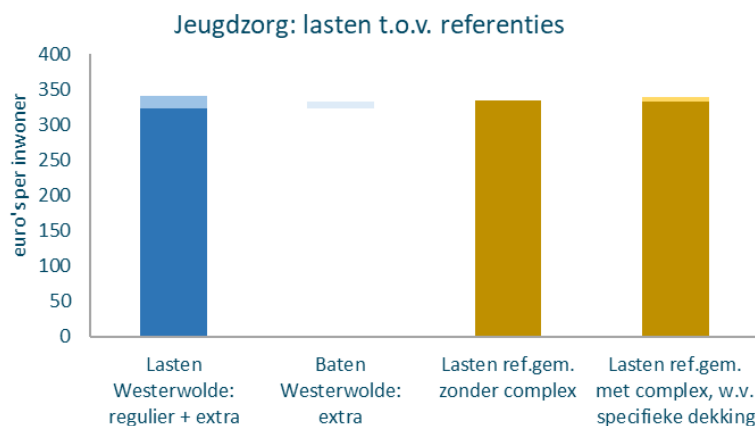
Vanaf 2022 neemt tegelijk het aantal jongeren in de jeugdzorg toe, die op het adres van het asielcomplex staan ingeschreven.

De achtergrond van laatstgenoemde ontwikkeling ligt in de wijziging van het woonplaatsbeginsel per 2022.⁵¹ Het betreft jongeren die soms maar kort in Ter Apel hebben verbleven en naar andere locaties zijn uitgestroomd. Uit het hele land melden jeugdhulpverleners zich nu bij Westerwolde als verantwoordelijke gemeente. Asielzoekers zijn zelf verantwoordelijk om zich op de nieuwe locatie in te schrijven. Dit gebeurt echter vrijwel nooit. Hierdoor zijn de uitgaven voor deze groep inmiddels fors opgelopen.⁵²

Om te bezien hoe specifiek de situatie van Westerwolde is, zijn de gemiddelde jaarlijkse lasten op basis van de jaren 2019, 2022 en 2023 in onderstaand diagram vergeleken met die van referentiegemeenten zonder en referentiegemeenten met een grote asiellocatie. Hierbij is voor Westerwolde inzichtelijk gemaakt welk deel van de lasten samenhangt met het complex (eerste kolom: *extra*) en wordt gedekt uit specifieke baten (tweede kolom). Bij referentiegemeenten met een grote asiellocatie is aangegeven welk deel van de lasten wordt gedekt uit specifieke rijksbaten (vierde kolom: *lichtgekleurde deel*).

⁵¹ Kinderen vanaf de procesopvanglocatie zijn ten laste van de gemeente. Kinderen die het land binnenkomen, worden op het adres Ter Apelervenen aangemeld. De gemeente Westerwolde is inhoudelijk verantwoordelijk, ook als ze elders in het land zitten (woonplaatsbeginsel).

⁵² Recent heeft het ministerie een regeling geopend waarbij de gemeente een specifieke uitkering kan aanvragen ter compensatie van (een deel van) de extra kosten.

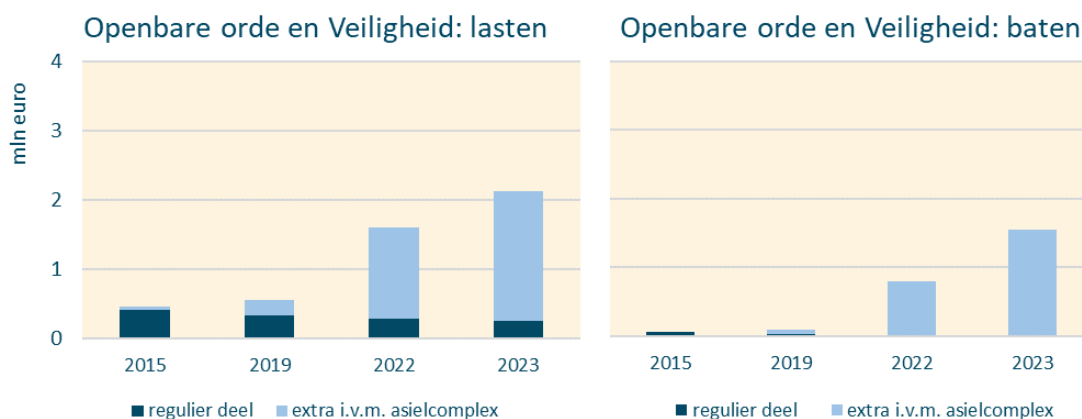

De vergelijking laat zien dat Westerwolde iets hogere lasten heeft dan andere gemeenten (met of zonder asielcomplex). Dit geldt ook voor andere gemeenten met grote asiellocatie. Wel zouden de lasten zonder extra taken lager uitvallen dan in vergelijkbare gemeenten zonder asielcomplex.

7.3 Veiligheid

openbare orde en veiligheid

De ervaren overlast en onveiligheid vragen om inzet van de gemeente (en veiligheidspartners). Hieronder is voor Westerwolde de ontwikkeling van de gemeentelijke lasten en baten voor Openbare orde en veiligheid in beeld gebracht, inclusief het deel dat samenhangt met het asielcomplex.⁵³

Zichtbaar is dat de gemeentelijke lasten voor circa driekwart verband houden met het asielcomplex. Bovendien is er na 2019 sprake van een forse stijging. Het gaat om kosten voor inzet rond het complex (BOA's), allerlei veiligheidsmaatregelen (waaronder beveiliging van het winkelcentrum Ter Apel) en voor het lokale politiebureau.⁵⁴ Ook zijn er (extra) veiligheidsoverleggen die als insteek hebben om de overlast

⁵³ Het verschil tussen de totale lasten en totale baten wordt gedekt uit de algemene middelen van de gemeente.

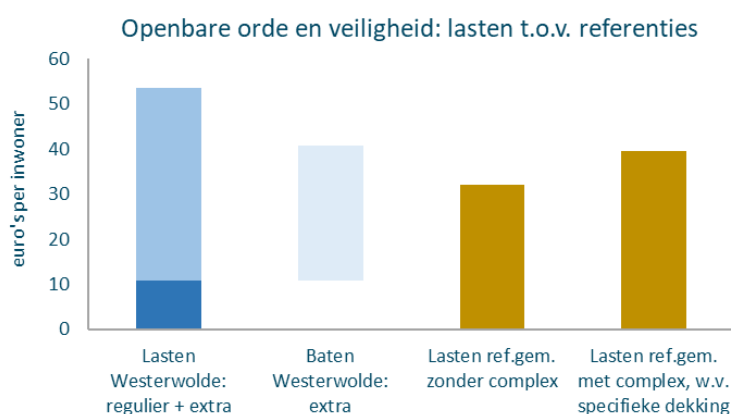
⁵⁴ Naast inzet ten laste van de gemeentebegroting is er ook inzet die direct wordt bekostigd door het ministerie van Justitie en Veiligheid, zoals het straatteam en de bijzondere opsporingsambtenaren (boa's) die op basis van een recente overeenkomst met de regio flexibel kunnen worden ingezet binnen de provincie Groningen. Westerwolde kan aanspraak doen op een substantieel deel van deze capaciteit.

te verminderen door middel van samenwerking met korte lijnen tussen gemeente en partners. Het gaat om veiligheidsoverleg:

- bij het COA met ketenpartners op het terrein van het complex, de politie en de gemeente;
- met het COA, de gemeente, beveiliging en ondernemers over samenwerking/overlast;
- over de pendelbus naar Emmen (veiligheid op de route en in stationsgebied Emmen);
- met busvervoerders (lijn 73) en het ministerie van Justitie en Veiligheid, ook over de inzet van midden en landelijke werkgroepen die zich bezighouden met overlast.

Voor deze kosten ontvangt Westerwolde ook specifieke baten. Deze zijn niet toereikend om de extra kosten te dekken. Per saldo heeft de gemeente voor Openbare orde en veiligheid extra lasten vanwege het asielcomplex.

Om te bezien hoe specifiek de situatie van Westerwolde is, zijn de gemiddelde jaarlijkse lasten op basis van de jaren 2019, 2022 en 2023 in onderstaand diagram vergeleken met die van referentiegemeenten zonder asielcomplex en referentiegemeenten met een grote asiellootatie. Hierbij is voor Westerwolde inzichtelijk gemaakt welk deel van de lasten samenhangt met het complex (eerste kolom: *extra*) en wordt gedekt uit specifieke baten (tweede kolom). Bij referentiegemeenten met een grote asiellootatie is aangegeven welk deel van de lasten wordt gedekt uit specifieke rijksbaten (vierde kolom: *lichtgekleurde deel*).

De vergelijking laat zien dat Westerwolde in totaal fors hogere lasten heeft dan vergelijkbare gemeenten zonder asielcomplex. Andere gemeenten met een grote asiellootatie hebben gemiddeld een iets lager lastenniveau. Zonder extra taken vallen de lasten juist lager uit dan vergelijkbare gemeenten zonder asielcomplex. De specifieke lokale context en de aard/omvang van de asiellootatie spelen hierin een belangrijke rol.

overige effecten

Daarnaast is er door de aanwezigheid van het asielcomplex en de daarmee samenhangende overlast relatief meer 'bestuurlijke drukte' en belasting van de ambtelijke organisatie. Dit uit zich onder andere in (extra) overleggen:

- bestuurlijk en ambtelijk overleg met het ministerie van Justitie en Veiligheid en betrokken ketenpartners (COA, IND, AVIM, DT&V, DJI, de politie en de KMar);
- brede overleggen over aantallen, afspraken over procesbegeleidingslocatie, overlast en specifieke voorzieningen op het complex (zoals de BRP-straat en de ISK).

Omdat de inzet voor deze activiteiten zich lastig laat kwantificeren, zijn de hiermee samenhangende kosten buiten beschouwing gelaten en benoemd als pro memorie.

7.4 Inkomsten uit belastingen

De ervaren overlast en onveiligheidsgevoelens en het negatievere imago van Ter Apel kunnen in samenhang bijdragen aan een verslechtering van het woon- en ondernemersklimaat, met negatieve gevolgen voor de waarde van woningen en bedrijfspanden (zie hoofdstuk 5 en 6). Ook kan dit een weerslag hebben op de aantrekkelijkheid voor toeristen. Deze effecten werken door op de inkomsten van de gemeente.

onroerendezaakbelasting: woningen

Bij de inkomsten uit de onroerendezaakbelasting voor woningen doen zich 2 tegengestelde effecten voor:

- enerzijds zijn er gemiste opbrengsten als gevolg van de achterblijvende WOZ-ontwikkeling die samenhangt met het asielcomplex (zie hoofdstuk 5.4: positief effect voor inwoners van Ter Apel). Voor de periode 2015-2023 gaat het om een bedrag in de orde van 170 duizend euro ofwel gemiddeld bijna 20 duizend euro per jaar. Dit is een negatief effect voor de gemeente;⁵⁵
- anderzijds ontvangt de gemeente een decentralisatie-uitkering op grond van artikel 4 Faciliteitenbesluit opvangcentra ter compensatie van deze inkomstenderving. Voor de periode 2015-2023 gaat het in totaal om een bedrag in de orde van 350 duizend euro ofwel gemiddeld bijna 40 duizend euro per jaar.

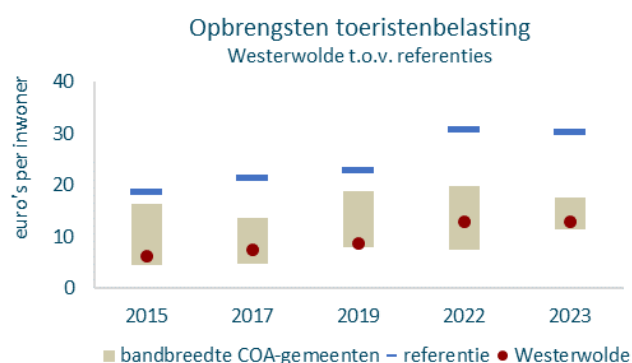
Per saldo levert de gemeente dit een maatschappelijke baat op in de orde van gemiddeld 20 duizend euro.

onroerendezaakbelasting: niet-woningen

Ook bij de inkomsten uit de onroerendezaakbelasting voor niet-woningen is er sprake van gemiste OZB-opbrengsten als gevolg van de achterblijvende WOZ-ontwikkeling die samenhangt met het asielcomplex (zie hoofdstuk 6.5: positief effect voor ondernemers in Ter Apel). Voor de periode 2015-2023 gaat het om een bedrag in de orde van gemiddeld ruim 5 duizend euro per jaar.

toeristenbelasting

In hoofdstuk 6.3 is geconstateerd dat er geen duidelijke effecten van het asielcomplex zichtbaar zijn in het aantal overnachtingen van toeristen. De ontwikkeling in Westerwolde loopt niet sterk uit de pas met die in referentiegemeenten met of zonder asielcomplex en wordt overwegend bepaald door andere kernen dan Ter Apel. Dit beeld wordt bevestigd als de opbrengsten uit de toeristenbelasting in Westerwolde worden vergeleken met die in vergelijkbare gemeenten zonder asielcomplex (*referentie*) en gemeenten met een grote asiellootatie (*COA-gemeenten*).

De toeristenbelasting:

- genereert tot 2023 stijgende opbrengsten voor Westerwolde. In 2023 is er een lichte terugloop;
- levert in Westerwolde weliswaar minder op dan in gemeenten zonder asielcomplex, maar de ontwikkeling loopt min of meer parallel;
- loopt uiteen in gemeenten met een grote asiellootatie (bandbreedte) en overstijgt daar veelal het niveau van Westerwolde. Dit hangt samen met verschillen in tarieven.

⁵⁵ Gegeven dat een redelijk OZB-tarief wordt gehanteerd (dit sluit aan bij wat landelijk wordt verwacht) kan niet worden gesteld dat inwoners van andere kernen van Westerwolde verantwoordelijk zouden zijn om het verschil op te brengen.

De gemeente benut specifieke rijksmiddelen om Ter Apel in een positiever daglicht te zetten. Zo wil de gemeente met het Centrumplan Ter Apel onder andere werken aan het bijstellen van negatieve imago van het dorp.

bijdrage COA

De gemeente ontvangt ook een decentralisatie-uitkering op grond van artikel 3 van het Faciliteitenbesluit opvangcentra ter compensatie van algemene kosten (infrastructuur e.d.). Dit ‘koppengeld’ is afgestemd op het aantal asielzoekers dat niet in het BRP is ingeschreven en voor wie de gemeente dus inkomsten uit het gemeentefonds misloopt. Op basis van de jaren 2019, 2022 en 2023 gaat het gemiddeld om een bedrag in de orde van circa 540 duizend euro per jaar. Deze middelen kan de gemeente naar eigen inzicht besteden.⁵⁶ Deze algemene bijdrage heeft nog geen structurele bestemming gekregen.

7.5 Overzicht maatschappelijke kosten en baten voor de gemeente

Onderstaande tabel vat de maatschappelijke kosten en baten voor de gemeente samen. De relatie met het asielcomplex is gebaseerd op de benchmarkanalyse en gesprekken, en getypeerd van zwak (*) tot sterk (*****). Een aantal posten kon niet worden becijferd. Deze zijn benoemd als pro memorie (pm). De bedragen zijn op jaarbasis en afgerond op vijftallen. Bij de thema's voorzieningen en veiligheid zijn de bedragen gebaseerd op cijfers over achterliggende jaren. De actuele begrotingssituatie kan hiervan afwijken.⁵⁷

Thema	Effect	Omvang	Relatie met complex	Baten x 1.000 euro
Werk en inkomen				
– Werkgelegenheid	extra banen bij gemeente	tenminste 7 fte	* * * *	
	hoogwaardiger personeel	tenminste 2 fte	* * * *	+ 15
– Bijstand	geen effect			+/- 0
– Re-integratie	geen effect			pm
Voorzieningen				
– Burgerzaken	specifieke baten hoger dan extra uitgaven		* * * * *	+ 100
– Onderwijs	specifieke baten hoger dan extra uitgaven		* * * * *	+ 1.075
– Jeugdzorg	specifieke baten lager dan extra uitgaven		* * * * *	- 210
Veiligheid				
– Orde & veiligheid	specifieke baten lager dan extra uitgaven		* * * * *	- 345
Inkomsten				
– Onroerendezaakbelasting	vergoeding COA hoger dan inkomstenderving		* * * *	+ 20
– Toeristenbelasting	geen eenduidig effect		* *	+/- 0
– Overig	algemene vergoeding COA (excl. boetes)		* * * * *	+ 540
Totaal				+ 1.190 + pm

⁵⁶ Sinds begin 2024 ontvangt de gemeente daarnaast een dwangsom voor iedere nacht dat er meer dan 2.000 asielzoekers in het aanmeldcentrum verblijven, oplopend tot maximaal 1,5 miljoen euro. Dit effect valt buiten de onderzoeksperiode en is niet in het overzicht meegenomen.

⁵⁷ Zo zijn de extra lasten en specifieke baten voor Burgerzaken nu in evenwicht en is er voor Jeugdzorg een mogelijkheid tot het aanvragen van een specifieke uitkering voor extra kosten die samenhangen met jongvolwassen asielzoekers.

8 Bevindingen en aanbevelingen

Op basis van de analyses in de vorige hoofdstukken zetten we in dit hoofdstuk de belangrijkste bevindingen op een rij (paragraaf 8.1). Aansluitend geven we een aantal aanbevelingen mee (paragraaf 8.2).

8.1 Belangrijkste bevindingen

alleen effecten voor Westerwolde in beeld

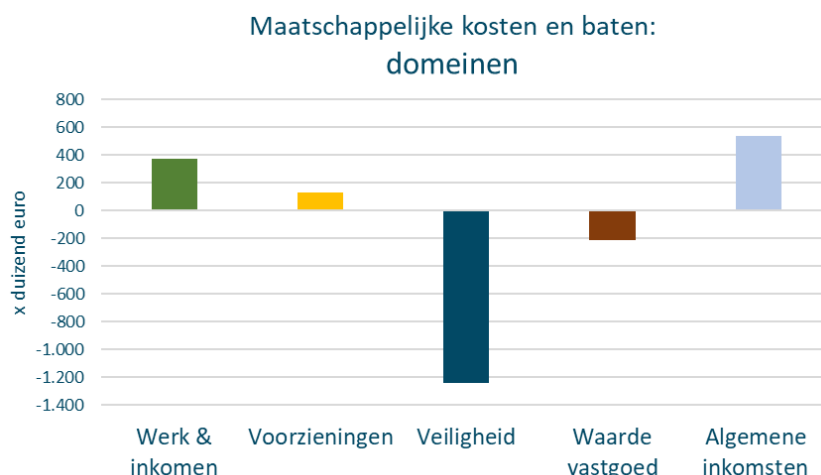
Dit onderzoek beperkt zich tot maatschappelijke kosten en baten van het asielcomplex in Ter Apel voor belanghebbenden binnen de gemeente Westerwolde. Daarmee zijn andere positieve (bijvoorbeeld werkgelegenheid in de regio) en negatieve (bijvoorbeeld overlast voor inwoners van buurgemeenten) maatschappelijke effecten buiten beschouwing gebleven. Voor een completer beeld van de brede maatschappelijke betekenis van het asielcomplex zouden deze ook in ogenschouw moeten worden genomen.

omvang effecten is indicatief

Voor alle effecten is ernaar gestreefd zo goed mogelijk onderbouwde inschattingen te maken. Hiervoor zijn openbare data gebruikt en informatie van de gemeente. Aanvullende inzichten zijn ontleend aan de respons op de inwonerenquête en gesprekken met lokale betrokkenen, waaronder diverse ondernemers. Door het ontbreken van informatie was het op sommige punten nodig om aannames te doen. Steeds is een conservatieve benadering gevolgd om overschattingen te voorkomen. Inherent aan een MKBA is dat uitkomsten met bepaalde onzekerheden zijn omgeven. Er zijn op dit punt geen aanvullende analyses gemaakt. Die zouden eerder complexiteit hebben toegevoegd dan dat ze meer inzicht opleveren in de hoofdvragen van het onderzoek. De gekozen aanpak is juist bedoeld om onzekerheden zoveel mogelijk te ondervangen door cijfers over een langere periode te bestuderen en de lokale situatie op verschillende niveaus te benchmarken met vergelijkbare situaties. Dit neemt niet weg dat een aantal effecten van het asielcomplex in de praktijk lastiger bleek te kwantificeren. Dit betreft met name positieve effecten van werkgelegenheid, waarvoor het beeld van de baten minder compleet is dan voor andere thema's.

overzicht van maatschappelijke kosten en baten voor Westerwolde, voor zover becijferd

Er zijn 3 clusters van effecten geïnventariseerd: werk en inkomen, voorzieningen en veiligheid. Een deel van de effecten manifesteert zich via de waarde van vastgoed. De algemene inkomsten voor de gemeente op grond van de bestuursovereenkomst met het COA is als een zelfstandige categorie benoemd. Het totaal van de effecten die zijn vertaald in euro's is in onderstaand diagram samengevat.

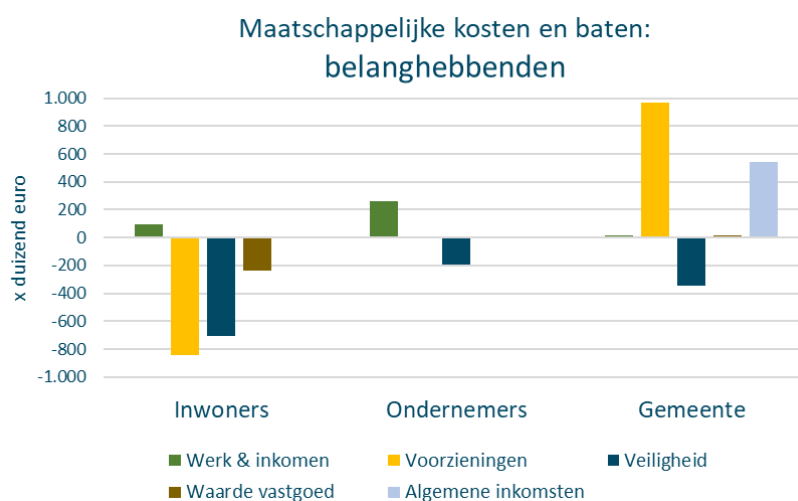
De becijferde maatschappelijke baten voor de lokale samenleving komen met name tot uiting bij Werk en inkomen, Voorzieningen en de Algemene inkomsten van de gemeente. In totaal tellen deze op tot een bedrag in de orde van ruim 1,0 mln euro. Daarnaast zijn er diverse positieve effecten die niet konden worden gekwantificeerd, zoals werkgelegenheid en winsten voor ondernemers buiten Ter Apel.

De becijferde maatschappelijke kosten manifesteren zich vooral op het domein Veiligheid en in de achterblijvende ontwikkeling van vastgoedwaarden. Opgeteld gaat het om een bedrag in de orde van ruim 1,4 mln euro. Negatieve effecten met een meer kwalitatief en/of subjectief karakter zijn er ook, in de vorm van onveiligheidsgevoelens, polarisatie en een negatief imago. Daarnaast zijn er diverse negatieve effecten die niet konden worden gekwantificeerd, zoals de uitholling van het draagvlak voor lokale voorzieningen.

Op basis van de afgelopen periode valt de kosten-batenbalans voor Westerwolde dus per saldo negatief uit. Wel dient deze uitkomst met voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd, omdat diverse effecten als pro memoria zijn benoemd (zie hierna). Bovendien zijn de becijferde maatschappelijke kosten en baten niet evenredig gespreid over lokale belanghebbenden.

verdeling maatschappelijke kosten en baten over lokale belanghebbenden

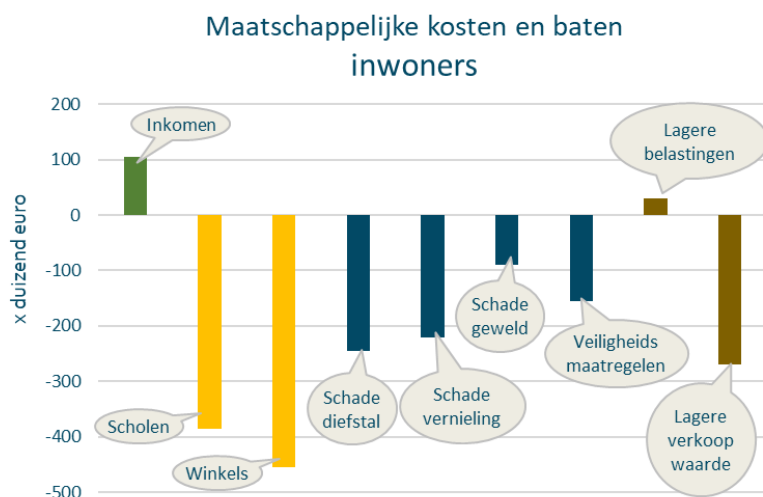
Onderstaand diagram laat zien hoe de becijferde maatschappelijke kosten en baten over lokale belanghebbenden zijn gespreid.

In grote lijnen dragen vooral inwoners en ondernemers in het centrum de meeste maatschappelijke kosten en zijn er relatief veel baten voor andere ondernemers en de gemeente. Hieronder is per belanghebbende partij toegelicht welke soorten kosten en baten elk domein omvat.

inwoners: per saldo maatschappelijke kosten

Voor inwoners gaat het asielcomplex gepaard met enkele maatschappelijke baten. In de achterliggende periode worden deze echter sterk overschaduwd door grote maatschappelijke kosten als gevolg van de overlast. Onderstaand diagram maakt dit inzichtelijk.

Toelichting:

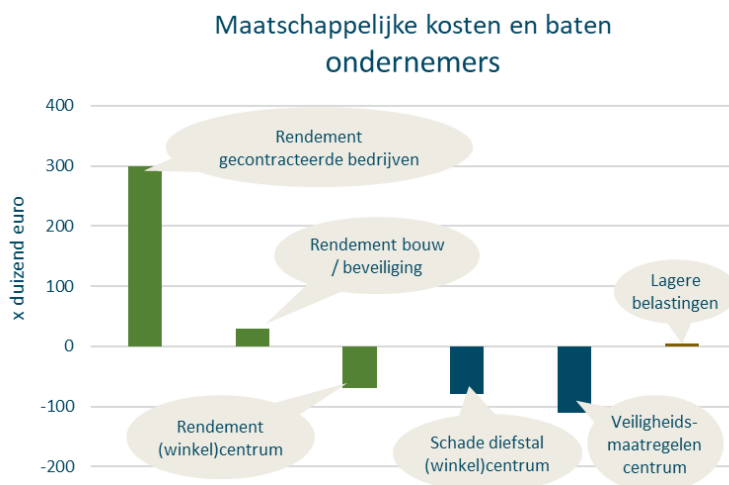
- inkomen: minder reistijd door werk dichtbij huis;
- scholen en winkels elders bezoeken: meer reistijd en -kosten;
- schade: kosten van diefstal, vernieling en geweld;
- maatregelen: extra investeringen in preventie;
- belastingen (OZB, waterschap en inkomstenbelasting): lagere aanslag door achterblijvende WOZ-waarden;
- lagere opbrengsten woningverkoop door achterblijvende waardeontwikkeling.

Daarnaast zijn er niet-gekwantificeerde effecten, die als pro memorie post zijn benoemd:

- meer inkomen als het gaat om een beter betaalde baan op het complex (pm +);
- sluipende uitholling van het draagvlak voor lokale voorzieningen (pm -/-);
- mogelijke schade door overige misdrijven (pm -/-).

ondernemers: maatschappelijke baten domineren, maar in het centrum zijn er maatschappelijke kosten

Voor ondernemers is het beeld diffuser. Bepaalde bedrijven (waaronder in bouw en beveiliging) hebben duidelijk maatschappelijke baten van het asielcomplex. Andere ondernemers in met name het (winkel)centrum van Ter Apel ondervinden juist nadelen als gevolg van de overlast in de afgelopen jaren. Onderstaand diagram maakt dit inzichtelijk.

Toelichting:

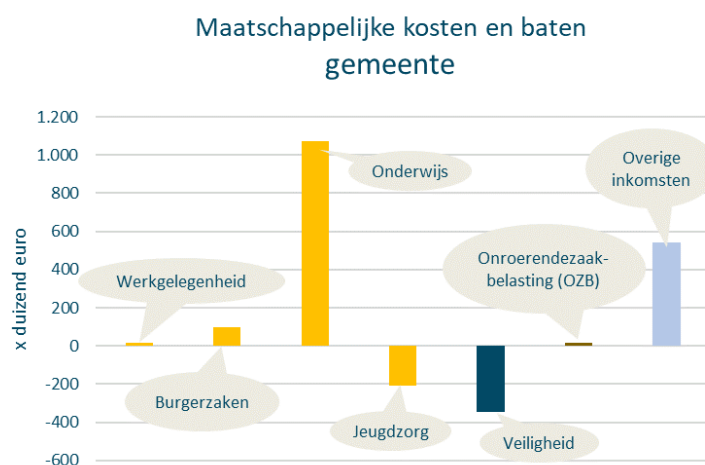
- gecontracteerde bedrijven: meer omzet door diensten op complex;
- bouw en beveiliging: meer omzet door schadeherstel en maatregelen van inwoners;
- winkelcentrum: omzetderving door wegtrekkende klanten;
- schade door diefstal (met name winkels in centrum);
- veiligheidsmaatregelen: extra kosten van preventie (centrum);
- belastingen (OZB, waterschap): lagere aanslag door achterblijven WOZ-waarden vastgoed.

Daarnaast zijn er niet-gekwantificeerde effecten, die als pro memorie post zijn benoemd:

- extra rendement voor andere gecontracteerde lokale bedrijven en lokale toeleveranciers van landelijke bedrijven in onder meer (ver)bouw en beveiliging (pm +);
- mogelijke effecten voor Westerwoldse ondernemers buiten Ter Apel (pm +);
- mogelijke nadelen voor toeristische bedrijven, hoewel aanwijzingen uit data ontbreken (pm +/-);
- verkoopopbrengsten van bedrijfsvastgoed kunnen in uitzonderlijke situaties lager zijn door achterblijvende waardeontwikkeling (pm +/-).

gemeente: per saldo maatschappelijke baten

Voor de gemeentebegroting vallen de maatschappelijke effecten van het asielcomplex per saldo positief uit, zoals uit onderstaand diagram kan worden opgemaakt.

Toelichting:

- werkgelegenheid: hoogwaardiger personeel op enkele functies;
- burgerzaken: specifieke inkomsten iets hoger dan (extra) kosten;
- onderwijs: specifieke inkomsten hoger dan (extra) kosten;
- jeugdzorg: extra kosten hoger dan specifieke baten;
- veiligheid: extra kosten hoger dan specifieke baten;
- overige inkomsten: extra middelen uit bestuursovereenkomst.⁵⁸

Daarnaast zijn er niet-gekwantificeerde effecten, die als pro memorie post zijn benoemd. Dit betreft met name meer 'bestuurlijke drukte' en belasting van de ambtelijke organisatie (pm +/-).⁵⁹

⁵⁸ De gemeente heeft nog geen structurele bestemming gegeven aan de extra middelen uit de bestuursovereenkomst. In het overzicht vallen deze min of meer weg tegen de extra maatschappelijke kosten voor jeugdzorg en veiligheid. Daarmee resteren voor de gemeente per saldo vooral maatschappelijke baten voor onderwijs.

⁵⁹ Dit is exclusief de inkomsten in 2024 uit de bestuurlijke boetes van het COA.

8.2 Aanbevelingen

baten worden overschaduwd door kosten als gevolg van grote overlast

De MKBA laat cijfermatig zien dat het asielcomplex duidelijk baten genereert voor Westerwolde en geeft hiervan eerder een onderschatting dan een overschatting. In de praktijk komt de batenkant minder goed uit de verf, omdat de kosten-batenverhouding voor Westerwolde uit balans is getrokken door de grote overlast. Een evenwichtiger situatie kan alleen worden bereikt door de overlast terug te dringen tot behapbare en beheersbare proporties. Hoewel al veel maatregelen zijn genomen om dit te bereiken, heeft dit voor een deel van de inwoners en ondernemers van Ter Apel nog onvoldoende verlichting gegeven.

herstel veiligheid en vertrouwen verdient prioriteit, meer aandacht voor werk en inkomen wenselijk

Het aanhoudende en bij tijden intense karakter van de overlast heeft een olievlekwerking die nog lang zijn sporen kan nalaten. Denk aan een negatief imago van Ter Apel, polarisatie in de gemeenschap, het uitwijken van inwoners naar voorzieningen elders en inwoners die het vertrouwen in 'de overheid' verliezen. Een en ander kan elkaar in een negatieve spiraal versterken en het draagvlak voor lokale voorzieningen verder uithollen. Laat herstel van veiligheid en vertrouwen van de gemeenschap daarom eerste prioriteit zijn om de balans van lokale maatschappelijke kosten en baten positiever te maken. Geef parallel hieraan verdere impulsen aan de baten (met name werk en inkomen): deze kunnen beter worden belicht en benut.

aanbevelingen op basis van inzichten uit lokale praktijk

Deze observaties onderstrepen het belang van een aantal zaken die wij als aanbeveling willen meegeven. Het gaat om inzichten ontleend aan reacties van tal van lokale betrokkenen (inwoners, ondernemers en deskundigen) die we tijdens het onderzoek hebben ontvangen. We hebben deze zoveel mogelijk geordend naar de thema's van de MKBA. Diverse aanbevelingen betekenen een voortzetting dan wel intensivering van het huidige gemeentelijke beleid. Hoewel de aanbevelingen zijn gericht aan de gemeente dient steeds te worden bedacht dat 'echte' oplossingen niet zelden buiten de invloedssfeer van de gemeente liggen.

Thema	Aanbevelingen
Algemeen	<i>Belang: voor vertrouwen tussen inwoners, ondernemers en de gemeente is goede communicatie belangrijk.</i>
Communicatie	- informeer inwoners en ondernemers van Ter Apel regelmatig(er) over de stand van zaken en ontwikkelingen rond het asielcomplex. Feitelijke informatie kan helpen om scheve beelden te voorkomen of bij te stellen; - overweeg om periodiek een burgerpeiling te houden (via een onafhankelijke enquête), zodat voeling wordt gehouden met wat er in de gemeenschap leeft en beleid zonodig tijdig kan worden bijgesteld.
Werkgelegenheid	<i>Belang: het asielcomplex is een belangrijke banenmotor, die bijdraagt aan de levensvatbaarheid van lokale voorzieningen en de lokale gemeenschap.</i>
Omvang complex	neem bij het maken van afspraken over de maximale opvangcapaciteit niet alleen de banen op het complex in ogenschouw. De indirecte werkgelegenheid is minstens zo belangrijk met effecten die naar verwachting groter zijn dan in het onderzoek kon worden becijferd.
Lokale bedrijven	inventariseer welke wensen en mogelijkheden lokale ondernemers hebben om diensten te leveren aan instanties op het complex. Bespreek op basis hiervan met het COA en andere instanties welke matches mogelijk zijn. Organiseer zonodig een 'markt' om partijen met elkaar in contact te brengen;

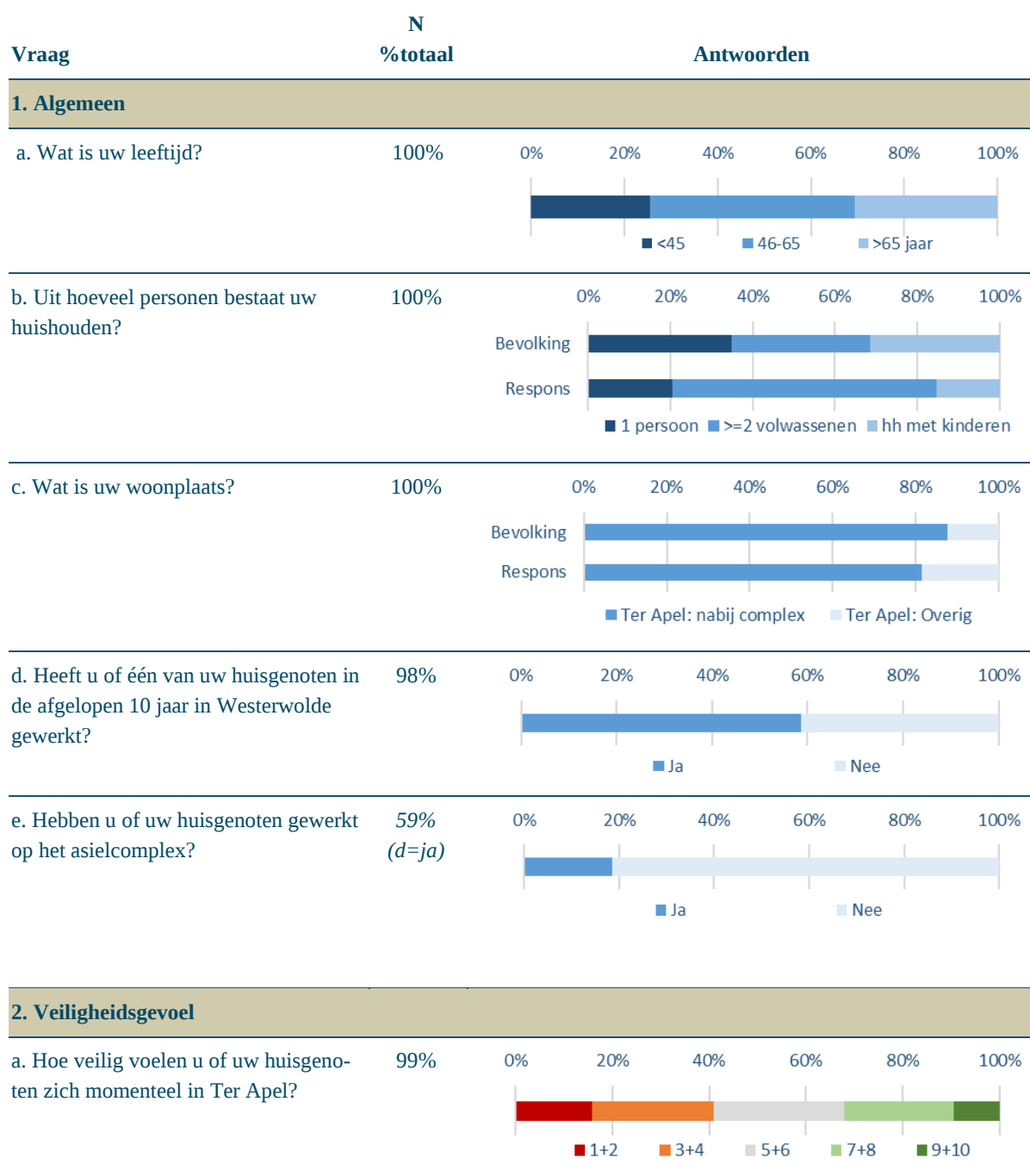
Thema	Aanbevelingen
Inwoners	• bespreek met het COA en andere instanties op het complex in hoeverre in (landelijke) aanbestedingen voorwaarden kunnen worden opgenomen om lokale partners bij grotere opdrachten te betrekken. • breng mogelijke kandidaten vanuit de bijstand, re-integratie of SW-bedrijven (pro)actief in contact met het COA en andere instanties op het complex; • bespreek met het COA en andere instanties op het complex in hoeverre bij social return-verplichtingen in (landelijke) aanbestedingen kan worden bepaald dat deze bij voorkeur worden ingevuld met lokale kandidaten en partners.
Werknemers op asielcomplex	• bevorder hun binding met de gemeente door hen – via hun werkgever – met een ‘welkomstpakket’ te informeren over de mogelijkheden en voordelen van wonen, winkelen, schoolgaan, recreëren etc in Ter Apel en Westerwolde. Faciliteer zonodig met een centraal contactpunt bij het vinden van geschikte huisvesting en andere zaken.
Voorzieningen	
Scholen	<i>Belang: als meer ouders vanwege veiligheidsoverwegingen kiezen voor een school elders holt dit het draagvlak voor lokale scholen uit en zadelt hen dat op met extra kosten.</i> • breng cijfermatig in kaart hoe groot de stroom ‘tussentijdse schoolverlaters’ is, zowel voor het basis- als het voortgezet onderwijs; • ga samen met scholen in gesprek met ouders om helder te krijgen wat voor hen concreet overwegingen en ‘breekpunten’ zijn; • werk op basis van deze inzichten in dialoog met ouders aan verbeteringen gericht op een veilig schoolklimaat; benut zonodig rijksmiddelen om de kwaliteit van het onderwijs en de verbindingen tussen asielonderwijs en regulier onderwijs te versterken.
Winkels	<i>Belang: aanhoudende omzettering vanwege een negatief imago holt het rendement van dragende partijen uit en daarmee het draagvlak voor het (winkel)centrum.</i> • ga na welke (juridische) mogelijkheden er zijn tot genoegdoening van het financiële nadeel dat veel ondernemers in het centrum hebben ondervonden van de overlast in de afgelopen jaren en werk zo mogelijk aan een structurele oplossing zolang de situatie aanhoudt; • zorg dat het Centrumplan Ter Apel een duidelijke plus oplevert, zodat de ‘magneetwerking’ ten opzichte van andere plaatsen in de regio wordt versterkt; • benut een volgend koopstromenonderzoek om meer zicht te krijgen op motieven van en ‘magneten’ voor (potentiële) klanten, zodat meer gericht kan worden gewerkt aan positieve promotie van Ter Apel.
Toerisme	<i>Belang: het negatieve imago kan een drempel opwerpen voor potentiële toeristen als zij niet het hele verhaal kennen (‘onbekend maakt onbemind’).</i> • benut de brede bekendheid van Ter Apel door een meer positieve en wervende invulling te geven aan het imago (‘Ook dit is Ter Apel’); • betrek bij promotie van Ter Apel ook inwoners, asielzoekers, bezoekers, influencers e.a. die een positieve bijdrage kunnen en willen leveren.
Veiligheid	
Ketenpartners	<i>Belang: terugdringen van bestaande overlast en voorkomen van nieuwe is essentieel voor verbetering van het imago en herstelt vertrouwen van inwoners, ondernemers en bezoekers.</i> • zorg voor een sluitende keten, zodat alle betrokken partners weten welke asielzoekers overlast veroorzaken en er effectiever ‘lik-op-stuk’ kan plaatsvinden (sneller beslissen over en opleggen van straf); • zorg voor consequent toezicht en handhaving, en communiceer hierover vaker/duidelijker naar lokale inwoners en ondernemers, zodat zij meer begrip (kunnen) krijgen.

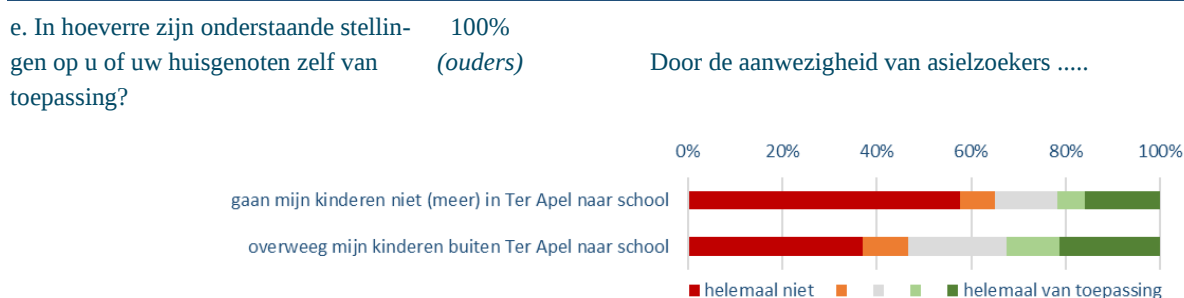
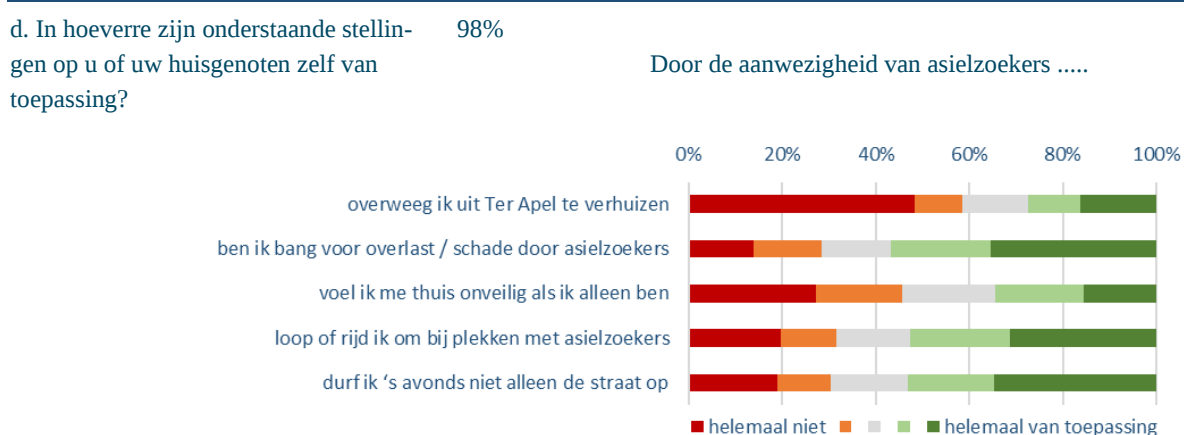
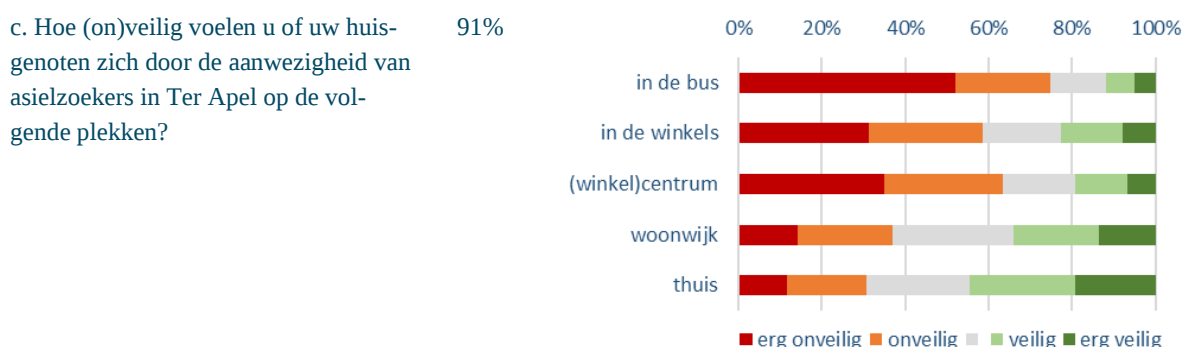
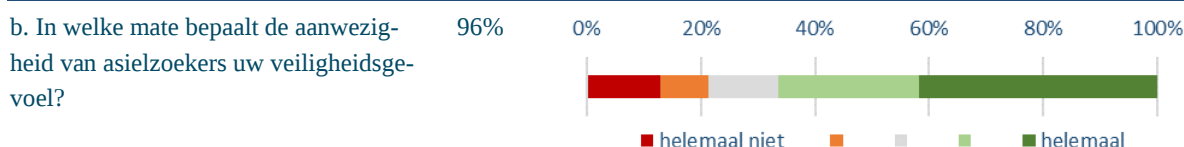
Thema	Aanbevelingen
Politie	• maak afspraken met het ministerie over voldoende structurele politiecapaciteit om problemen te voorkomen, gegeven dat de extra boa's nu tijdelijke middelen worden bekostigd. Gezien het aantal bewoners en de mensen die daar werken kan het complex worden aangemerkt als dorp, dat groter is dan de 3 kleinste gemeenten van Nederland.
Samenwerking COA	• maak in de bestuursovereenkomst met het COA afspraken over een evenwichtiger samenstelling van de populatie op het complex, bijvoorbeeld in de vorm van beperkingen op groepen 'kansarme' asielzoekers. Te grote concentratie van zulke groepen maakt de lokale situatie in de praktijk niet meer behapbaar, ook voor het COA en de beveiliging/politie; • zet (nog) meer in op preventie: maak afspraken met het COA over hoe asielzoekers (vooral bij langer verblijf) beter wegwijs worden gemaakt in de Nederlandse samenleving (normen en waarden, verkeersregels etc) en een zinvolle daginvulling krijgen (vrijwilligerswerk, taallessen etc). Dit kan op het asielcomplex zijn of bij lokale organisaties. Faciliteer de verbinding met lokale (vrijwilligers)organisaties. Maak mogelijk dat (groepen) inwoners van Ter Apel een rondleiding krijgen op het asielcomplex.
Andere gemeenten	• blijf onverminderd het belang van voldoende spreiding onder de aandacht brengen bij andere gemeenten, omdat doorstroming essentieel is en onduidelijk is wat er met de Spreidingswet gaat gebeuren. Probeer andere gemeenten te bewegen vrijwillig bij te dragen aan meer opvangcapaciteit in het land. Trek hiervoor 'ambassadeurs' aan, zoals de VNG (landelijke coördinatie) en grote steden die een voortrekkersrol op zich willen nemen.
Inkomsten	
Overig	• ga na welke mogelijkheden er zijn voor een (bij voorkeur structurele) regeling ter financiële genoegdoening van de schade die inwoners van Ter Apel ondervinden vanwege overlast die is gerelateerd aan het asielcomplex en niet door de verzekering of andere instanties wordt vergoed; • overweeg inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties in Ter Apel zelf concrete voorstellen – onder bepaalde voorwaarden en met draagvlak – te laten doen om (een deel van) de inkomsten van bestuurlijke boetes te besteden ten nutte van de gemeenschap.

Bijlage

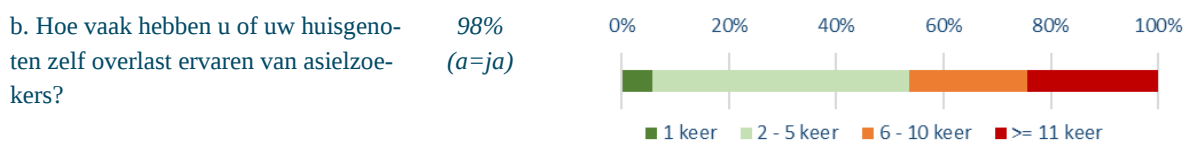
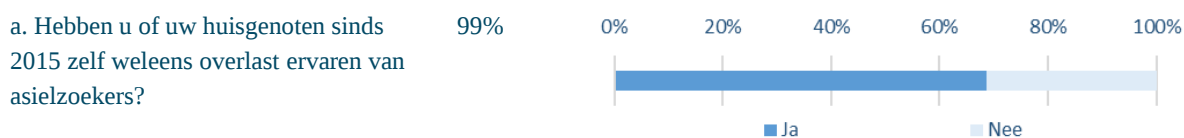
A Respons enquête

Deze bijlage bevat de antwoorden op de vragen die in een digitale enquête aan de inwoners van Ter Apel zijn voorgelegd. In totaal hebben bijna 1.100 hoofdbewoners (huishoudens) gerespondeerd. Dit betekent een representatieve respons van circa 25%. Ook loopt het aandeel respondenten uit buurten nabij het complex en overige buurten grotendeels parallel aan de aandelen in de bevolking (zie antwoorden vraag 1c). Wel hebben relatief meer huishoudens zonder kinderen gerespondeerd (zie antwoorden vraag 1b). Hiermee is in de berekening van kosten en baten rekening gehouden. De N-kolom laat zien dat de respondenten in grote meerderheid alle voor hen relevante vragen hebben beantwoord. Dit maakt de respons nog relevanter.

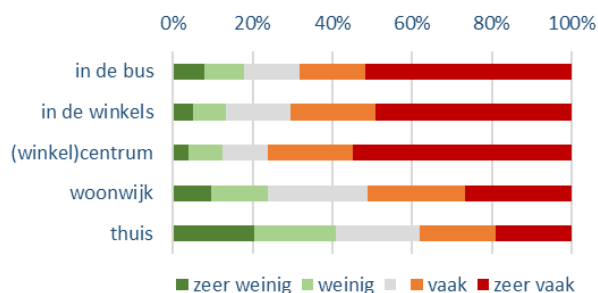

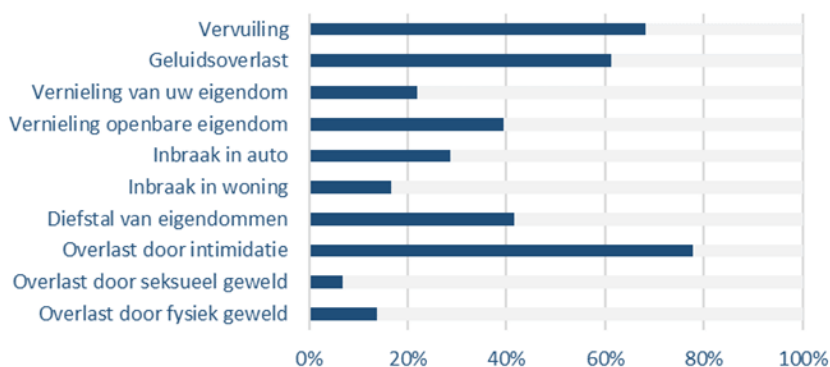
3. Door u ervaren overlast

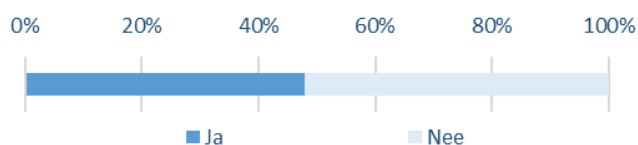
c. Op welke plekken hebben u of uw huisgenoten zelf overlast van asielzoekers ervaren? 82%
(a=ja)

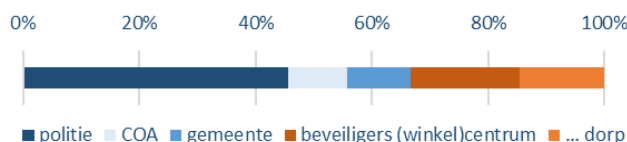
d. Wat voor soort overlast hebben u of uw huisgenoten ervaren door asielzoekers? 99%
(a=ja)

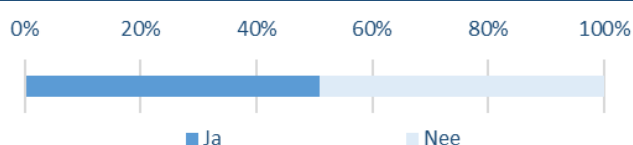
e. Hebben u of uw huisgenoten melding gedaan van deze overlast door asielzoekers? 98%
(a=ja)

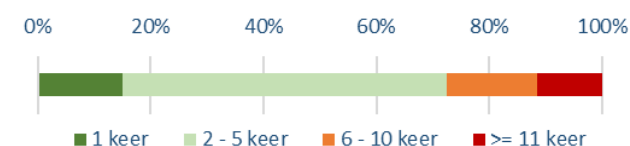
f. Bij wie hebben u of uw huisgenoten melding gedaan van deze overlast door asielzoekers? 95%
(e=ja)

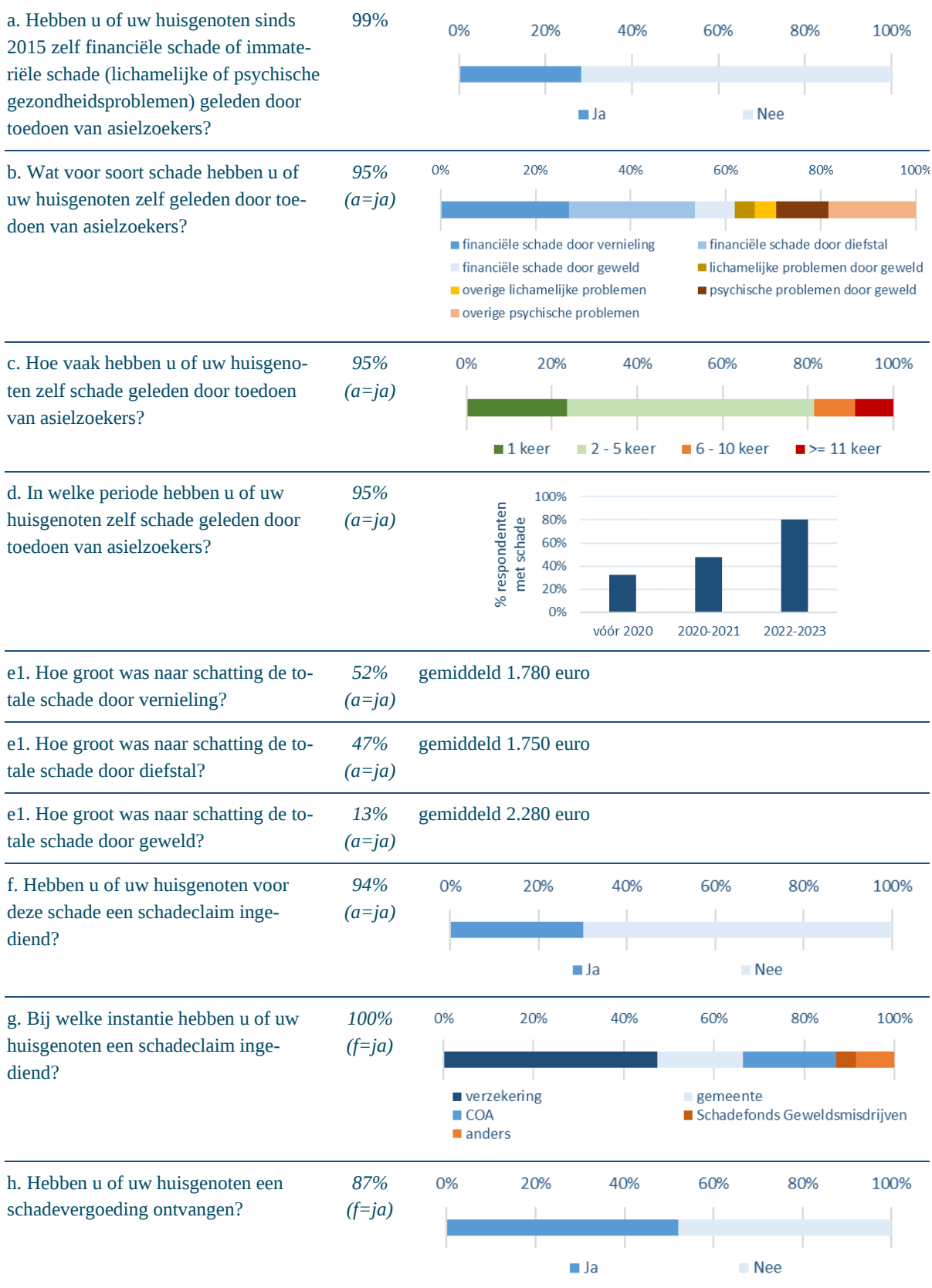
g. Zijn u of uw huisgenoten weleens getuige geweest van geweld door asielzoekers aan andere mensen in uw omgeving? 98%
(e=ja)

h. Hoe vaak zijn u of uw huisgenoten getuige geweest van geweld door asielzoekers aan andere mensen in uw omgeving? 98%
(g=ja)

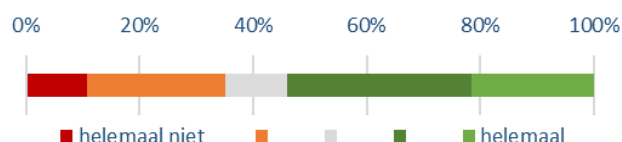

4. Door u ondervonden schade

i. In hoeverre dekt deze vergoeding uw schade?

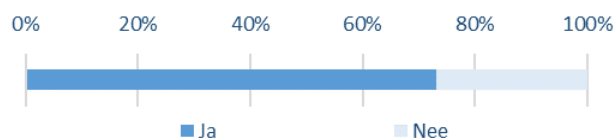
97%
(h=ja)

5. Door u genomen veiligheidsmaatregelen

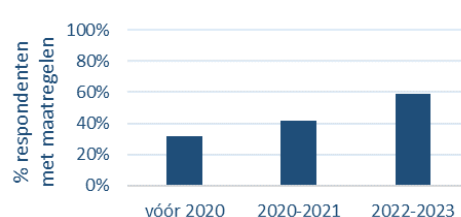
a. Hebben u of uw huisgenoten sinds 2015 zelf extra veiligheidsmaatregelen genomen met het oog op (mogelijke) overlast door asielzoekers in Ter Apel?

98%

b. In welke periode hebben u of uw huisgenoten zelf extra veiligheidsmaatregelen genomen?

100%
(a=ja)

c. Hoeveel hebben deze veiligheidsmaatregelen u of uw huisgenoten naar schatting gekost?

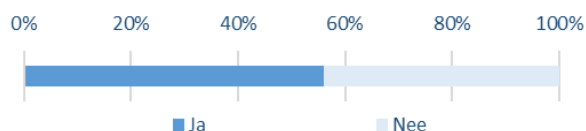
98%
(a=ja)

gemiddeld 1.530 euro

6. Uw koopgedrag

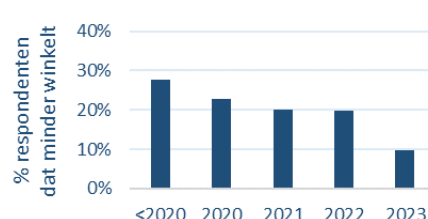
a. Is de overlast van asielzoekers voor u of uw huisgenoten zelf reden om minder te winkelen in Ter Apel?

99%

b. Sinds wanneer gaan u of uw huisgenoten minder vaak winkelen in Ter Apel vanwege de aanwezigheid van asielzoekers?

99%
(a=ja)

c. Welk bedrag per maand geven u of uw huisgenoten zelf gemiddeld minder uit in Ter Apel?

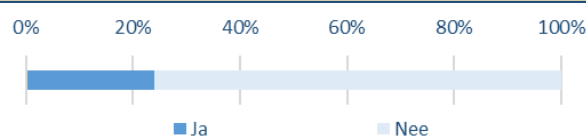
97%
(a=ja)

gemiddeld 320 euro

7. Andere gevolgen van het asielcomplex

a. Merken u of uw huisgenoten zelf ook positieve gevolgen door de aanwezigheid van het asielcomplex?

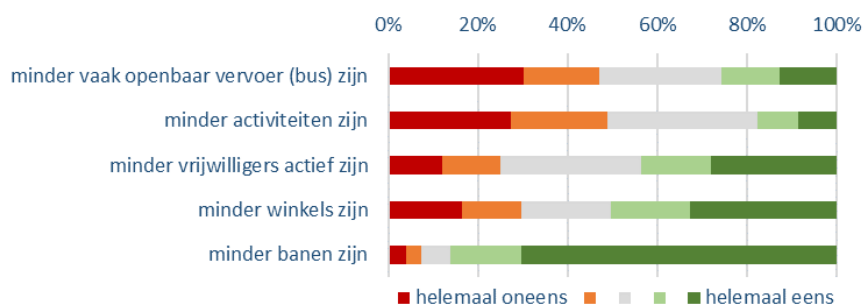
97%

b. Welke positieve gevolgen merken u of uw huisgenoten door de aanwezigheid van het asielcomplex?

96%
(a=ja)

Zonder het asielcomplex zou(den) er in Ter Apel

c. In hoeverre zijn onderstaande stellingen op u of uw huisgenoten zelf van toepassing?

98%

